

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Středisko ibero-amerických studií

DIPLOMOVÁ PRÁCE

(obor historie)

Ferdinand Klindera a projekt rakousko-uherské kolonie v Argentině

Vypracovala: Lucie Přibilová
Vedoucí práce: Prof. Dr. Josef Opatrný
Praha 2006

Prohlašuji, že jsem tuto magisterskou diplomovou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Lucie Přibílová

Děkuji všem pedagogům Střediska ibero-amerických studií.

Obsah:

Úvod.....	2
Argentina v 19. a na počátku 20. století.....	6
Rakousko-Uhersko na konci 19. a v počátcích 20. století.....	13
Emigranti a podmínky vycestování.....	23
Výstavy na přelomu století.....	35
Původ myšlenky zřídit kolonii v Argentině.....	40
Život Ferdinanda Klindery.....	47
Přípravy Ferdinanda Klindery na cestu do Argentiny.....	53
Artur Krupp, mecenáš a původce výpravy do Argentiny.....	57
Odjezd do Argentiny.....	63
Putování po budoucí kolonii.....	73
Návrat.....	87
Výsledky výpravy.....	92
Ve stopách Ferdinanda Klindery.....	96
Další výpravy Ferdinanda Klindery.....	99
Závěr.....	112
Seznam literatury.....	114

Úvod

Ferdinand Klindera byl v českém i zahraničním povědomí v období první republiky znám především jako starosta Ústřední jednoty hospodářských družstev, blízký spolupracovník Antonína Švehly a dlouholetý propagátor družstevnictví.

Ve své práci jsem se zaměřila především na období, které předcházelo jeho působení na předních místech české politické scény. Věnovala jsem se hlavně počátku 20. století a období kolem roku 1911. V tomto roce se stal Ferdinand Klindera účastníkem průzkumné výpravy směřující do argentinské provincie Chubut. Organizátorem celého projektu byl rakouský průmyslník Artur Krupp, který měl zájem zřídit v Argentině hospodářskou kolonii, do které měl být směřován proud emigrantů z Rakouska-Uherska, projekt měl významně zasáhnout do otázky vystěhovalectví na přelomu století. Zároveň měla kolonie fungovat jako odbytíště rakouských výrobků a případně i dodávat zemědělské plodiny a produkty jako bylo obilí či maso. Myšlenka realizovat kolonii v Argentině vznikla nejpozději v roce 1910, kdy byla v Buenos Aires uspořádána velká hospodářsko-průmyslová výstava, které se účastnila i rakouská delegace v čele právě s Arturem Kruppem. Hlavním propagátorem realizace kolonie v Argentině byl původně pozdější konzul v Hamburku Mikuláš Post, který se na výstavě s Kruppen často stýkal. Myšlenka Artura Kruppa zaujala natolik, že se rozhodl na vlastní náklady do Argentiny poslat průzkumnou výpravu, která měla zjistit, jaké jsou reálné možnosti pro zemědělství. A pokud by byla výprava úspěšná, měl v plánu pro projekt získat další investory a rozsáhlé území od argentinské vlády odkoupit.

Průzkumné výpravy se účastnila řada odborníků. Někteří byli vybráni z řad Kruppových zaměstnanců, jiní na základě výběru podle odborných schopností. Na doporučení Klubu českých agrárních poslanců byl vybrán Ferdinand Klindera, který se mohl prezentovat nejen odbornými znalostmi ale i dobrou jazykovou vybaveností.

Cílem mé práce je předně zmapovat tuto průzkumnou výpravu a zhodnotit její význam. Proto jsem se snažila především o rekonstrukci daného historického procesu a o jeho začlenění do dobových souvislostí. Ráda bych také upozornila na kolonizační tendence, které existovaly v Rakousko-Uhersku na počátku 20. století, neboť povědomí o těchto snahách je v dnešní době velice mizivé. Dále se zaměřím na důvody, proč měla být kolonie zřízena a na příčiny jejího neúspěchu. V návaznosti na tuto problematiku se zaměřím na otázku vystěhovalectví, které tvořilo především sociální rámec důvodů ke zřízení kolonie. A poté se pokusím přiblížit význam kolonie z ekonomického hlediska. Dále prozkoumám roli dováženého argentinského masa a jeho případný vliv na rakouskou politickou scénu, s ohledem na možnost, že vytvoření kolonie právě v Argentině mohlo mít i širší politické souvislosti. V samotném závěru své práce mám v úmyslu se věnovat komparaci všech tří cestopisných publikací Ferdinanda Klindery. A zároveň se pokusím vyvrátit teorii Vladimíra Kristena, který zpochybňuje výhradní autorství Klindery v případě jeho první knihy.

Co se týče dostupných pramenů, o samotné cestě a kolonizačním projektu jich existuje jen velice málo. A to především proto, že se jedná o problematiku, o které dosud v českém prostředí neexistuje systematicky zpracovaná studie. Základní informace jsem proto čerpala především z cestopisu *Český rolník napříč Argentinou*, ve kterém Ferdinand Klindera detailně zachytil celou průzkumnou cestu po Chubutu.¹ Další publikace, které by se zabývaly přímo touto

¹ Dále se podrobněji kolonizačním projektem v Argentině zabývá článek Josefa Opatrného *Argentinská cesta Ferdinanda Klindery* publikovaný ve sborníku s názvem *Pocta docentu Vladimíru Nálevkovi*. Další příspěvek od Josefa Opatrného věnovaný Ferdinandu Klinderovi a kolonizačnímu projektu v Argentině nese název *Proyecto de una Colonia agrícola Checa en Argentina: El viaje de Ferdinand Klindera* a byl vydán v časopise *Ibero-Americana Pragensia*. Další článek tohoto autora je zaměřen na vliv informací z knihy Ferdinanda Klindery na emigraci a byl publikován jako *supplementum Emigración centroeuropea a América Latina* v rámci časopisu *Ibero-Americana Pragensia*.

tematikou, jsem již nenalezla. Sekundární literatura, z níž jsem čerpala, se týkala většinou jen dílčích tématických okruhů, které jsou zmíněny.² Další podstatné informace o vystěhovalectví a kolonizaci Argentiny jsou ve sborníku *Iberoamericana-Pragensia*.

Hlavní zdroj informací tak pro mne představovaly archivy a dobový tisk. Avšak ani v archivních pramenech se toto téma nenalézá jako tématický celek.³ Dokumenty z pozůstalosti Ferdinanda Klindery jeho rodina svěřila do rukou Vladimíra Kristena, který v současné době připravuje monografii o Ferdinandu Klínerovi a tyto materiály využívá především pro vlastní výzkumný záměr. Potřebné informace jsem proto hledala napříč různými přístupnými fondy.

Důkazem o tom, že Klínderova osobnost a projekt samotný se netěší přílišné publicitě, je i pouhé nahlédnutí do základních encyklopedických příruček. Odhlédneme-li od faktu, že jméno Klíndera se nevyskytuje zdaleka ve všech, nenalezneme o cestě do Argentiny podrobnější informaci než je ta, že se jí v roce 1911 účastnil. Na druhou stranu samotný fakt, že expedice je zmíněna, může být brán jako známka jistého významu.

Při studiu pramenů jsem nejvíce využívala fondy Státního oblastního archivu a Ústředního archivu v Praze, Státního okresního archivu v Kolíně a Mělníku, dále Archivu knihovny Náprstkovy muzea a archivu Národního zemědělského muzea v Praze. Mé díky proto patří všem jejich zaměstnancům, zvláště bych pak chtěla poděkovat PhDr. Haně Popelové CSc. z Archivu knihovny Náprstkovy muzea a panu Jaroslavu Marsovi, kronikáři ze Spomyšle.

² Ekonomické možnosti pronikání českých výrobků do Argentiny zpracovává ve svých studiích J. Šouša a J. Novotný např. článek v časopise *Ibero – Americana Pragensia* *La malta de Bohemia en América Latina en la Primera Mitad del Siglo XX*. Nebo článek též autorů: *El Intercambio Comercial entre Checoslovaquia y la Argentina y el Brasil en el Periodo de Entreguerras*

³ Archiv Zemědělského muzea sice vlastní fond patřící Ferdinandu Klínerovi, ale ten není příliš obsáhlý, zahrnuje především novinové výstřižky a je celkově zaměřen na pozdější období.

V neposlední řadě patří mé upřímné díky Prof. PhDr. Josefu Opatrnému CSc. za odborné vedení mé diplomové práce a předně za cenné rady a neobyčejnou vstřícnost během mého studia.

Argentina v 19. a na počátku 20. století

Tato druhá největší země Jižní Ameriky se rozprostírá v jihovýchodní části kontinentu. Její samostatné působení jako státu není příliš dlouhé. Argentina se osvobodila od koloniální nadvlády až na počátku 19. století v rámci válek za nezávislost Latinské Ameriky. Poslední místokrál zde byl sesazen 25. května 1810. Po osamostatnění následovalo několik bouřlivých desetiletí, kdy se v Argentině vytvořila silná tenze mezi hlavním městem Buenos Aires na pobřeží a méně obydlenými oblastmi ve vnitrozemí. Rivalita mezi centrem a periferiemi byla doprovázena spory jednotlivých lokálních vůdců o moc. V průběhu 60. a 70. let 19. století se situace postupně uklidňovala a Argentina se začala etablovat jako velice silný hospodářský činitel v regionu.

V době získávání nezávislosti bylo hlavní obchodní komoditou Latinské Ameriky stříbro z Potosí, které tvořilo 80% exportu, zemědělské výrobky tak stály na okraji zájmu. K přirozené změně došlo postupným útlumem těžby. Prioritou poté bylo vytvoření zázemí pro budoucí obchodní činnost, zemědělská výroba představovala druhotný zdroj příjmů. Avšak záhy se stalo velice lukrativní činností dobytkařství, kterému se dařilo právě v Argentině. Optimální prostředí pro chov dobytka se naskytl především v provinciích kolem Buenos Aires, které dokonale využily svých přírodních možností. Díky dalším investicím vznikala nová saladeros, závody na nasolování masa.

Hlavní tažnou silou pro ekonomiku byl chov skotu a ovcí a vývoz produktů z těchto zvířat, jako je kůže, lůj a v neposlední řadě maso a vlna. První větší expanzi na evropské trhy představoval vývoz vlny v polovině 19. století, kdy díky novým způsobům zpracování vlny všeobecně kvetl rozvoj textilního průmyslu v Evropě. A s tím narůstala poptávka po surové vlně. Argentina si tak začala dobývat pevné pozice na evropských trzích. „V roce 1810 se v provincii chovaly necelé 3 miliony ovcí, které dávaly vlnu nízké kvality a pásly se na marginálních půdách, jež „zbyly“ po obsazení

lepších pastvin hovězím dobyt看em. V roce 1852 se chovalo již 15 milionů ovcí, v roce 1865 dokonce 40 milionů. Jestliže v roce 1829 se vyvezlo 337 tun ovčí vlny, v roce 1865 to bylo už 65 704 tun. Zatímco v roce 1822 vlna představovala 0,94% celkového vývozu provincie a hovězí kůže 64,8%, v roce 1865 byl tento poměr 46,2% ku 27,2% ve prospěch ovčí vlny.“⁴

Zkvalitnění ovčích produktů dopomohlo i křížení původních druhů s kvalitnějšími chovnými ovcemi dovezenými ze Španělska. Tohoto úkolu se úspěšně ujali již na počátku 20. let dva podnikaví Angličané John Harratt a Peter Sheridan a na celém projektu velmi zbohatli.⁵

Zušlechtování se však netýkalo jen ovcí a záhy dopadlo i na hovězí skot. Průmyslový rozvoj v Evropě a s ním

Gaucha

spojený odklon od zemědělství vytvořily Argentině neopakovatelnou příležitost, jak se prosadit na evropských trzích. Poptávka po mase, kůžích a vlně byla vysoká. Původní plemena argentinského dobytka byla však vhodná především k produkci kůží a loje. Evropské druhy zase nesnášely podmínky pampy s pro ně nezvykle tvrdou trávou, proto bylo třeba nejprve vyřešit otázku krmiva. Nenahraditelnou roli zde představovala vojtěška. S jejím pěstováním docházelo i k postupné kultivaci půdy.⁶ Po zušlechtění vznikla odolnější plemena a cesta ke zvyšování produkce hovězího skotu byla otevřena.

Významným okamžikem pro rozšíření vývozu masa bylo zavádění velkých mrazíren - frigoríficos, které ve velkém

⁴ Chalupa, J. – Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, Lidové noviny, Praha 1999, str. 146

⁵ Chalupa, J. - Op.cit., str. 146

⁶ Polišínský, J. – Dějiny Latinské Ameriky, Svoboda, Praha 1979, str. 341

nahrazovaly dosavadní saladeros. Ty, prosolením masa, sice prodloužily dobu jeho trvanlivosti, ale měly negativní vliv na jeho kvalitu. Díky zmrazování se maso nejen dlouho uchovalo čerstvé, ale zachovaly se i jeho chuťové vlastnosti. Tato komodita se tak stávala více žádanou. Argentina využila prostor na trhu vzniklý nárůstem spotřeby masa ve Spojených státech, které již nebyly schopny vyvážet své přebytky do Evropy, a zaplnila tak vzniklé vakuum. Stala se výhradním dodavatelem pro Velkou Británii, dále Francii, Německo a další státy.

První chladírnu v Argentíně postavila v roce 1876 Francie, později se prosadili při výstavbě chladírenské základny především Britové. Do Argentiny přicházely značné zahraniční investice, což mělo velice pozitivní dopad na celou ekonomiku v této době. Největší frigoríficos byla stavěna v Buenos Aires a jejím okolí. Město se tak stalo nejen světově uznávaným průmyslovým centrem, ale i nejbohatší metropolí Latinské Ameriky. A druhým největším městem světa. Značně industrializovány byly především ty oblasti, které byly v zájmu zahraničního trhu – železnice, komunikace, atd.

Postupné zvyšování ploch využívaných pro zemědělství si žádalo i větší množství pracovních sil. Tento problém řešilo především zvyšující se množství imigrantů. Argentina se díky svému hospodářskému růstu a mnoha pracovním příležitostem stávala stále oblíbenějším cílem evropských vystěhovalců. S růstem počtu obyvatel se zvyšovala i produktivita v zemědělské oblasti, která byla započata již tzv. „revolucí na pampách“. Ta představovala přechod od převažujícího pastevectví k zemědělskému způsobu života s důrazem na pěstování obilí. „Objem zahraničního obchodu vystoupal ze 37 milionů pesos ve zlatě v roce 1861 na 250 milionů v roce 1889. Podobným tempem rostlo i obyvatelstvo země: z 1,1 milionu v roce 1857 poskočil počet Argentinců až na 3,3 milionu v roce 1890, přičemž růst v provinciích na březích řek byl podstatně vyšší než ve vnitrozemí. V roce 1895 tři čtvrtiny argentinského národa žily v pěti provinciích: Buenos Aires, Córdoba, Entre Ríos, Santa Fé a Corrientes. Novým srdcem argentinské exportní

ekonomiky se stala pampa, která přitahovala přistěhovalce jak z vnitrozemí, tak z Evropy. Emigrace ze starého kontinentu prožívala období neuvěřitelného rozmachu. Zatímco v 50. letech do země přijíždělo necelých 5 000 evropských imigrantů ročně, v letech 80. to bylo 50 000 a v roce 1889 byly pokořeny všechny rekordy minulého století, když se v buenosaireském přístavu vylodilo na 200 000 přistěhovalců.⁷ Do 70. let měli imigranti dokonce i reál ou šanci v Argentině zvýšit své společenské postavení a zbohatnout, tato možnost se však zmenšovala úměrně počtu nově příchozích pracovních sil a možnosti získat půdu do osobního vlastnictví. Lidé, kteří se do Argentiny dostali v pozdějším období, se uplatňovali především jako námezdní dělníci či pracovníci v zemědělství. Nejvyšší poptávka byla po kvalifikovaných řemeslnících.⁸

Argentinská vláda si byla vědoma významu, jaký má pro ekonomiku příliv pracovních sil z Evropy. Jeden z prvních velkých zastánců imigrace a podpory populačního růstu byl Bautista Alberdi, který prohlásil: „Počet obyvatel je měřítkem schopnosti našich vládců. Prezident, za jehož mandátu se každých deset let nezdvojnásobí počet obyvatel v zemi, promarnil čas v nepodstatných detailech a hloupostech.“ Argentina dokonce účelově zahrnula zvyšování počtu obyvatel a státní podporu evropské imigrace i do znění ústavy z roku 1853.⁹

„V letech 1871-1914 dorazilo do Argentiny 5,9 milionu imigrantů, z nichž 3,1 milionu se v zemi usadilo natrvalo. Celkově Argentina v letech 1830-1950 pohltila 10% všech imigrantů, kteří dorazili z Evropy na americký kontinent. Více než 80% imigrantů,

⁷ Chalupa, J. – Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, Lidové noviny, Praha 1999, str. 156, 157

⁸ Missler, F. – výtah z úředních vyhlášek (Státy Santa Fé, Entre Rios, Cordoba a území Misiones a Patagonie náležejí k republice Argentinské v Jižní Americe a jsou rájem pro vystěhovalce, kteří rolnictví a chov dobytka provozovatí chtějí), Bremen, str.1,5

⁹ Chalupa, J. – Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, Lidové noviny, Praha 1999, str. 152

kteří zakotvili v Argentině, pocházelo ze Středomoří: polovina jich přišla z Itálie, čtvrtina ze Španělska a zbývající část tvořili Turci, Rusové, Francouzi, Portugalci a další národy. Noví přistěhovanci se odvažovali i do neosídlených částí země mimo tradiční provincie. Kongres proto v roce 1862 schválil zákon o státní podpoře této kolonizační akce a už v roce 1865 byla v Patagonii, v oblasti Chubut, založena první velšská kolonie. Argentinský stát imigranty všemožně podporoval: po příjezdu jim zaručoval několikadenní ubytování a stravu zdarma, z věcí a majetku, které přiváželi s sebou, nemuseli platit cla ani poplatky a v sezóně, kdy imigranti vypomáhali při žních, jim stát platil dopravu.¹⁰ O emigranty se staral takzvaný zaopatřovací ústav (Oficina nacional de trabajo). V tomto úřadu se soustřeďovala nabídka i poptávka práce z celé země. Zde se také starali o bezplatné posílání dělníků za prací, a to i do velice vzdálených koutů země. Pro ty to bylo jistě velké ulehčení, neboť argentinská železnice nepatřila k nejlevnějším.¹¹

Často se stávalo, že zahraniční společnosti spekulovaly s pozemky. „Mimo to utvořily se v Anglii, Německu a Francii společnosti značným kapitálem vládnoucí, které v jižní Americe zakoupily rozsáhlé pozemky, jež rozprodávaly, byly hlavně v Argentině, která ohromnou rozlohou, nepatrným zalidněním a neobyčejným rozmachem hospodářským upoutala na sebe pozornost Evropy, odkud už v r.1907 257.924, v r. 1908 303.112 a v r. 1909 232.485 osob se tam přistěhovalo. Z přistěhovalců byli to hlavně Angličané, kteří postihli slibnou budoucnost mladé republiky, a kteří neváhali do nákupu pozemků, železničních staveb, paroplavebních i jiných podniků vložit stamilionové kapitály, nesoucí jim v době současné nejenom značné úroky, nýbrž zabezpečující mateřské zemi jejich i nemalý vliv politický.“¹²

¹⁰ Chalupa, J. – Op.cit., str.159

¹¹ Do Argentiny a do Brasilie, Český vystěhovalec, Praha 1906, Archiv knihovny Náprstkova muzea, str.12

¹² Klindera, F. – Český rolník napříč Argentinou, Novina, Praha 1912, str.4

Dalším faktorem, který silně ovlivnil podobu argentinské ekonomiky, byly investice Velké Británie. Ta se orientovala především na podporu hospodářství a posílení exportu klíčových komodit. Celkově lze záměr Velké Británie vypozařovat z výroku jednoho z jejích státníků Georga Canninga: „Španělská Amerika je svobodná, a když to nepokážeme, bude anglická.“¹³

„Od roku 1824 směřoval do Latinské Ameriky proud britských finančních půjček. Prostřednictvím bankovního domu „Barrington Brothers“ obdržely latinskoamerické vlády značné obnosy, ...“¹⁴ Přes drobnější výkyvy přísunu financí se situace citelně zhoršila v roce 1889. Neúroda, dlouhodobé zadlužení a neustálá poptávka po další podpoře pro nové přistěhovalce přivedla Argentinu až k zhroucení finančního systému. V roce 1890 byla nucena zastavit platby dluhů zahraničním věřitelům, což zasáhlo zřejmě nejcitelněji právě banku bratří Barringtonů. Krize byla vyřešena poskytnutím další půjčky.¹⁵ Ta na jistou dobu opět uklidnila trh. Hospodářství se opět rozjelo a zvýšením produkce se situace vyrovnala. Avšak riziko, které s sebou nese hospodářství úzce zaměřené na produkci několik hlavních komodit, se i přes období značného hospodářského růstu a prosperity nakonec projeвило.

Argentina se postupem času stala silně závislou na exportu, což mělo za následek, že jakákoli změna situace v Evropě se velice rychle projevila na argentinském hospodářství. Zpočátku Argentina profitovala na každém konfliktu v Evropě, který vyřadil nějakého konkurenta. Jako byla například Krymská válka v letech 1853-56, kdy bylo paralyzováno Rusko a značně se zvýšil vývoz hovězích kůží do Evropy.¹⁶ Nejsilnějším obchodním partnerem přitom zůstávala Velká Británie, a to i přes počáteční obchodní nerovnováhu, kdy Argentina neměla příliš široké spektrum produktů k prodeji a její

¹³ Polišenský, J. – Dějiny Latinské Ameriky, Svoboda, Praha 1979, str. 310

¹⁴ Polišenský, J. – Op.cit, str. 311

¹⁵ Polišenský, J. – Op.cit, str. 311

¹⁶ Chalupa, J. – Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, Lidové noviny, Praha 1999, str.157

obchodní bilance byla spíše pasivní. V 70. letech se však situace změnila. Británie prožívala značný hospodářský růst a argentinské produkty jako kůže, vlna a maso zůstávaly stále velmi žádanou komoditou. Obchodní vztahy se vyvážily a britské investice značně podpořily další kolonizaci volného vnitrozemí.¹⁷

Investice směřovaly především do výstavby železniční sítě, která se stala nepostradatelnou pro svážení zemědělských produktů a komodit z vnitrozemských zemědělských oblastí do zpracovatelských center a exportních přístavů na pobřeží. Počátek výstavby spadá do roku 1857, kdy bylo postaveno prvních deset kilometrů dráhy. V roce 1890 již délka železniční sítě v Argentině přesahovala 9 000 km.¹⁸

Prvořadé postavení mělo především díky přístavu hlavní město, proto není divu, že železniční síť se z celého území sbíhala právě sem. Do Buenos Aires byl svážen především živý dobytek, který byl na místních jatkách poražen a putoval přímo do zpracovatelských podniků a mrazíren, odkud byly hotové konzervy, či zmrazené kusy masa nakládány rovnou na připravené exportní lodě. Samozřejmě se zde nakládaly i další komodity určené na zahraniční trhy, především obilí.

Značná poptávka po mase a potravinách obecně byla na počátku 20. století citelná i na území Rakouska-Uherska, které mělo silný potenciál stát se v budoucnu blízkým obchodním partnerem argentinského obchodu.

¹⁷ Chalupa, J. – Op. cit., str.148

¹⁸ Chalupa, J. – Op.cit., str.156

Rakousko-Uhersko na konci 19. a v počátcích 20. století

Období druhé poloviny 19. století a první desetiletí století dvacátého z pohledu českých dějin představovalo základní etapu formování novodobé české svébytnosti spojenou s kulturním, hospodářským a technickým vývojem. Bylo to období velice složité a plné malých i větších změn.

Politická situace v habsburské monarchii byla na konci 19. století relativně klidná. Do pozadí ustoupily mezinárodní konflikty a místo nich se začaly prosazovat snahy o autonomizaci jednotlivých národů, které byly součástí podunajské monarchie. České země se postupně začaly prosazovat. A to nejen na scéně politické, ale i na poli ekonomickém. Díky relativně vysoké hustotě obyvatelstva, dobře fungující síti komunikací a zdrojům nerostných surovin měly české země značné předpoklady stát se významným ekonomickým činitelem v regionu. Česká ekonomika byla již po staletí rovnoměrně rozvrstvena, úrodné vnitrozemí se věnovalo zemědělství, méně úrodné pohraničí bylo zaměřeno na průmyslovou a rukodělnou výrobu, která byla na vysoké úrovni.

Velkým zlomem ve vývoji v průmyslu a zemědělství byla velká krize 70. let 19. století, jejíž dopad měl dalekosáhlé důsledky. V roce 1873 přerostla panika na vídeňské burze až k finančnímu krachu celé řady podniků. Téměř všechny banky a průmyslové podniky zaznamenaly obrovský pokles cen svých akcií. Tato typická krize z nadvýroby byla reakcí na dovršení první fáze průmyslové revoluce. Poklesl jak objem výroby, tak i její růst. V důsledku odbytových potíží se snižovaly ceny, ale spotřebu nebylo možno rozšířit. Poprvé se objevila větší nezaměstnanost. Krize postupně pronikla i do dalších odvětví, jako je například zemědělství. Další ránou pro zemědělskou výrobu byl příliv levného amerického a ruského obilí. Této konkurenci bylo obtížné čelit a rakouskému obilnárství to způsobilo vleklé odbytové problémy.¹⁹ Současně

¹⁹ Efmertová, M.C. – České země v letech 1848 – 1918, Libri, Praha 1998, str. 159

s ekonomickými důsledky krize nastaly i problémy v sociální sféře. Nejcitelněji byl znát především značný úbytek obyvatel, který se od 80. let stával masovým jevem. Depopulační území zabíralo prakticky celé jižní Čechy a jihozápadní Moravu a sever Českomoravské vrchoviny.²⁰

V poslední třetině 19. století se čeští podnikatelé přes všechny minulé problémy zotavili a stali se opět konkurencí pro své německé protějšky. Tato rivalita tak ještě posílila národnostní nesnášenlivost.²¹ Ta se později projevovala stále silněji na politickém poli. Dokonce i u Klindery je z jeho vyprávění cítit jisté soupeření, které vnímal k německému obyvatelstvu, a to především v hospodářských otázkách.

České země byly z ekonomického hlediska pro monarchii velmi významné. Definitivně se to potvrdilo, když Rakousko – Uhersko ztratilo v roce 1859 průmyslovou Lombardii a v roce 1866 Benátsko. Poté se do českých zemí s konečnou platností přeneslo těžiště výroby. Z našich zemí pocházelo 64% veškeré průmyslové produkce habsburské říše.²² To se odrazilo i na výši daní. Jak uvádí deník *Obzor národohospodářský* ze 14. října 1910, v tomto roce „...na každého obyvatele rakouského připadá průměrně asi 53 K státních daní a poplatků ročně. Dle tohoto poměru měly by Čechy přispívati na potřeby státní obnosem 148,5 mil. K, přispívají však 196,2 mil. K, Morava měla by přispívati 57,5 mil. K a přispívá 92,9 mil. K. Slezsko přispívá 23,2 mil. K a mělo by přispívati 16 mil. K. Podobně přispívají více, nežli by dle své lidnatosti dávatí měly ještě Dolní Rakousy, Hor. Rakousy a Solnohrady; ostatní země jsou passivní.“²³ S ohledem na to, že produkce v průmyslové oblasti značně převyšovala rakousko-uherský průměr, není divu, že

²⁰ Kvaček, R. – Dějiny Československa II. 1648 – 1918, SPN, Praha 1990, str. 326

²¹ Pernes, J. – Nejen rudé prapory aneb Pravda o revolučním roce 1905 v českých zemích, Stilus, Brno 2005

²² Efmertová, M.C. – České země v letech 1848 – 1918, Libri, Praha 1998, str. 145

²³ Kolik která země přispívá na státní hospodářství, in: *Obzor národohospodářský*, 14. října 1910, roč. IV., číslo 41, str. 3

zemědělství dělníci, a nejen ti, masově opouštěli venkov a stěhovali se do měst a průmyslových aglomerací za obživou. „Neustále opakující se stesky, že náš venkov se vylidňuje, že obyvatelstva ve venkovských obcích nepřibývá, nýbrž naopak ubývá,.. Neubývá tu snad venkovu pouze levných sil pracovních. Nejsou to pouze dělníci, kteří ve městech vyhledávají snadnější obživy. Naopak vidíme i ten nápadný zjev, že rolník, který přece měl by pevně lnouti ku své rodné půdě, pronajímá svůj statek, a ve městě hledá pohodlnější živobytí.“²⁴

Příčinou postupného vylidňování venkova byly i složité vztahy mezi drobnými nájemci půdy a velkostatkáři. „Velkostatkáři s více než 20 ha mohli nabídnout skoro 90% své produkce trhu, kdežto malí rolníci s půdou do 5 ha uplatňovali na trhu zhruba polovinu své výroby. Spotřeba v malorolnických rodinách přitom byla nižší než ve velkostatkářských. Postupně byli malorolníci vytlačováni do sféry námezdní práce, kde hledali doplňkové prostředky ke své obživě. Jinou možností bylo pronajmutí půdy. Na přelomu 19. a 20. století hospodařila asi třetina všech rolníků na zčásti nebo zcela pronajaté půdě. Pronájmy prováděli většinou malorolníci s výměrou půdy od 2-5 ha nebo velkostatkáři od 50-100 ha. Pro malého rolníka byla pronajatá půda sice možností rozšířit pracovní příležitost, ale neměnila jeho pozici na trhu, kdežto pro velkostatkáře znamenala tato půda jistý zisk. Předpokladem pro obhospodařování půdy byly investice, které se získávaly úvěrem, a proto rostla zadluženost především malých a středních rolníků s půdou do 5 ha. Časté v těchto případech byly nejen exekuce vedoucí ke ztrátám hospodářských majetků, ale i zadlužení u příbuzných znamenající i případné rozpory v rodinách. Jen v Čechách v letech 1868-1902 bylo ročně provedeno na 2 800 exekucí rolnických hospodářství, z čehož dvě třetiny připadly na

²⁴ Čeho třeba našemu venkovu?, in: Mladé podřipsko, 6.května 1905, roč.I.,číslo 5, str. 2

statky s nejmenší rozlohou půdy. Úvěr proto sloužil větším statkům, ale drobná hospodářství ruinoval.“²⁵

Další větší agrární krizi zapříčinila neúroda na konci 80. let, která svými důsledky zasahovala až do poloviny 90. let. Při této agrární krizi procházela odlišným vývojem rostlinná a živočišná výroba, neboť v živočišné výrobě se zahraniční konkurence dosud neprojevila, a to zejména v důsledku nízké úrovně dopravních prostředků, které stále ještě neumožňovaly rychlou přepravu na dlouhé vzdálenosti, zvláště u produktů podléhajících zkáze. Ceny živočišných produktů tak od r. 1871-1875 průměrně o 16% stouply.²⁶ Avšak nedostatky při přepravě na velké vzdálenosti konkurence rychle vyřešila a evropský trh byl rázem zaplaven produkty živočišného původu, a to především ze zemí Latinské Ameriky. Díky konkurenci se sice vyrovnala cena, ale zároveň byli existenčně ohroženi domácí výrobci.

Rakouská vláda se tak dostala do nezáviděníhodné situace. Na jedné straně na ní tlačili spotřebitelé a jejich špatná sociální situace, jež vyžadovala v období drahotných bouří přísun co nejlevnějších potravin. Na druhé straně stáli zástupci domácích výrobců, kteří se bránili vstupu levné konkurence na domácí trhy. Hospodářské problémy se tak čím dál tím více prolínaly s politikou a zájmy jednotlivých politických bloků. „V posledním desetiletí stol. 19. a v prvním stol. 20. dochází ve všech státech evropských, jmenovitě ale v Německu a v Rakousku, k utvoření agrárních stran politických, v nichž semkli se zemědělci ku společnému hájení svých hospodářských zájmů. Bezprostředním podnětem byla k tomu krise let sedmdesátých a osmdesátých, která, ohroživší tak těžce existenci zemědělství, vyvolala v nich vědomí vzájemnosti a přiměla k společnému postupu za účelem dosažení příznivějších podmínek existenčních.“²⁷

²⁵ Efmertová, M.C. – České země v letech 1848 – 1918, Libri, Praha 1998, str. 257, n

²⁶ Kvaček, R. – Dějiny Československa II. 1648 – 1918, SPN, Praha 1990, str. 342

²⁷ Frankenberger, O. – Agrarismus, A. Neubert, Praha 1923, str. 395

Situace týkající se dovozu potravin, zvláště pak masa, se vyhrtila na počátku 20. století, kdy byla tato otázka hojně projednávána i v rakouském parlamentu. Kvůli zdražení obilí došlo i ke zdražení krmiv a následně i neodvratnému stoupaní cen masa. Možností, jak tomuto zabránit, bylo dovážet po přechodnou dobu, než se situace vyrovná, mražené argentinské maso. Přestože toto maso nebylo právě oblíbené pro svou odlišnou kvalitu, i tak to byla pro nižší vrstvy obyvatelstva možnost v dané situaci více než vítaná. „Argentinské maso pro svou odlišnou barvu a chuť nestane se nikdy předmětem normální poptávky a bude jen za drahoty masa potravinou hlavně nemajetného obyvatelstva, které požitku masa má zapotřebí a nemůže si ho dnes vůbec dopřát, anebo s oběťmi nepoměrnými.“²⁸ Tato komodita se záhy stala předmětem předvolebního boje před říšskými volbami v roce 1911.

Vezmeme-li v úvahu, že v roce 1907 bylo uzákoněno všeobecné a rovné volební právo, které značně rozšířilo počet hlasujících voličů, neboť do něho byly zahrnuty i dlouho opomíjené chudé vrstvy obyvatel, je jistě logické, že pro situaci na politické scéně znamenalo toto rozšíření voličské základny značné otřesy, a to především z toho důvodu, že k politickému dění se v budoucnu mohlo vyjádřit daleko větší procento lidí z nižších sociálních tříd, než tomu bylo možné v dřívějších letech, kdy byli voliči omezeni majetkovými a dalšími censy. Vzhledem k tomu, že zavedení všeobecného volebního práva částečně přispělo i k rozšíření počtu politických stran tak, aby bylo vyhověno zájmům všech voličů, volby roku 1911 byly ve znamení souboje agrárních stran zastupujících zájmy především venkovského obyvatelstva a stran sociálně demokratických, jejichž stoupci byli především dělníci z měst. V otázce dovozu argentinského masa tak nešlo jen o jeho kvalitu, ale z politického hlediska o uspokojení voličů dvou stran stojících proti sobě.

²⁸ Schuster, V. – Drahoty, in: Česká revue 1910 – 1911, str.22

V roce 1910 byl dovoz masa z Argentiny ještě relativně podporován. „Sněmovna poslanecká schválila 1. prosince t.r. 223 proti 206 hlasům rezoluci posl. Stötzela, v níž vláda se vyzývá připustiti dovoz argentinského masa bez omezení množství.“²⁹ „Drahota se nijak nemění, nýbrž postupuje. Ceny masa a dobytka, které v prosinci o něco poklesly, nyní opět značně stouply a hrozí stoupati dále. Masa argentinského, které má jaksi čelit drahotě zdejšího masa dovezeno bylo do Terstu 650 000 kilogramů. Z toho zůstalo ve Vídni 430 000 kilogramů, zbytek rozvezen byl do ostatních větších měst v Rakousku. Do Prahy přivezeno v neděli 15 t.m. celých 25 000 kilo, což ovšem pro půl milionu obyvatelů neznamená nic. Další zásilky masa argentinského dojdou opět v únoru a na počátku března. Teprve od konce března zavedena bude k nám pravidelná doprava masa argentinského zvláštním parníkem paroplavební společnosti Austro-Americana.“³⁰ Přestože informace v této zprávě o potřebě dovezeného masa zní vcelku věrohodně, vypadala situace za několik měsíců díky neustále se měnícím událostem na politické scéně úplně jinak. Snaha o dlouhodobé prosazení dovozu se nesečkala s podporou.

„Na počátku tohoto měsíce sveden byl na podnět poslanců sociálně demokratických v říšské radě boj o dovoz masa argentinského do Rakouska. Nakonec přijat byl návrh posl. Stötzela, aby dovoz zmrzlého masa argentinského byl k nám dovolen po tak dlouhou dobu, dokud toho bude potřeba, za pokud možno snížených cel, ...Návrh sociálních demokratů, aby se k nám mohlo dovážet maso argentinské a jiné zámožské neustále v množstvím jakémkoli, byl zamítnut... Proti dovozu masa argentinského hlasovali agráři všech národností a jiní poslanci z venkova, od hlasů agrárnických při volbách odvislí, pro dovoz sociální demokraté, všichni poslanci za města, průmysl a obchod rovněž bez rozdílu národností...“³¹

²⁹ Zemědělské zprávy 1910, čís 22, str. 414

³⁰ Akademie, 1911, roč. XV., číslo 4, str. 172

³¹ Op. Cit., číslo 3, str. 129,n

Hlavní argumenty agrárních kruhů proti dovozu zámořského masa byly tlumočeny především Obchodní a živnostenskou komorou, na níž se obraceli nespokojení chovatelé, řezníci a v neposlední řadě i obchodníci s masem, kteří byli dovozem levného masa ze zámoří nejvíce ohroženi. Odpověď společnosti řezníků, uzenářů a obchodníků s masem na dotaz Obchodní a živnostenské komory týkající se případného dovozu amerického masa zněla: „Společenstvo žádá 1. aby přívoz masa, zboží z masa, slaniny a vepřového sádla z Ameriky do království a zemí Rakousko – Uherska byl úplně zakázán. 2. Kdyby žádosti této vyhověno býti nemohlo, budiž k tomu působeno: a) aby na výrobky tyto bylo uvaleno vysoké clo, pokud možná ve srozumění se všemi neutrálními státy v Evropě. b) aby přívoz výrobků těchto byl dovolen po mikroskopické a lučební prohlídce. c) aby výrobky tyto pouze pod označením „americké maso“, „americké sádlo“, „americká směšenina tuků a olejů“, a t. d. prodávati se směly.“³²

V další stížnosti, která došla k rukám úředníků v Obchodní a živnostenské komoře, její pisatel řezník Josef Kočvara zvolil přímější cestu a šel rovnou k podstatě celého problému, kterým byla konkurence levnějších výrobků, kterou zámořské maso představovalo: „...dovoz masa amerického v nemalé míře na škodu jest, ježto maso to za mnohem lacinější ceny se prodává než maso námi vysekávané a z dobrých dobytčat krmených pocházející. Z té příčiny musím úplně a rozhodně souhlasiti s tím, aby dovoz amerického masa všeho druhu vůbec do Rakouska byl zakázán,..."³³

Informace pro agrární politické kruhy byly tedy jasné. Obchodníci, živnostníci ani chovatelé si dovoz masa nepřejí. Hůře na tom byly vrstvy obyvatel, kterým mělo být toto maso určeno a které si nemohly dovolit kupovat maso z domácích chovů za stále vyšší ceny.

³² SOA Praha, fond: OŽK, karton 326, VII 1/9-50

³³ Op.cit, karton 361, VII 1/M2, Dopis Josefa Kočvary Obchodní a živnostenské komoře

Nerostly však jen ceny masa. S celkovým nárůstem počtu obyvatel a nedostačující zemědělskou produkcí rostly ceny i dalších potravin. Tuto tendenci k nárůstu cen zaznamenal i dobový tisk: „Před lety, byla-li úroda několikrát za sebou hojnou, klesly ceny životních potřeb až na minimum. Tak tomu arciť není dnes. Úroda či neúroda, dnes jest ustavičné stoupání cen nejnütnějších životních potřeb na denním pořádku.“³⁴ Například v kolínském okrese zareagovala městská rada na nárůst cen masa po svém. „V pondělí, dne 17. t.m. usnesli se řezníci z Kolína a okresu kolínského, že vzhledem k drahotě dobytka zvýší cenu masa o 20 h. Při stávající již nyní drahotě masa znamená to, že tato důležitá potravina stane se pomalu lahůdkou středním a nižším vrstvám nedostižnou. Aby aspoň částečně tomuto zlu a nedostatku odpomohla, usnesla se rada městská na tom, na zkoušku zakoupit větší kvantum argentinského masa...Maso jest dle informací zjednaných dobré jakosti a bylo by tím alespoň poněkud nedostatku odpomoženo“³⁵

Otázka dovozu argentinského masa se dotýkala i Klindery, podle něhož se stala ústředním momentem v předvolebním souboji. „V poslední době stalo se slovo Argentina heslem dne, které se ozývalo na schůzích velkoměstských, zrovna jako v nejmenších vesnicích, protože se dovozem masa odtud mělo odpomoci drahotě masa a nahraditi zdánlivý nedostatek dobytka v Rakousku. Jako za každým bojovným heslem, tak i za „argentinským masem“ šlo se z větší vervou, než znalostí věci. Ukázalo se, že celá ta akce měla význam téměř jen agitační a po volbách do říšské rady zmizelo heslo volného dovozu argentinského masa úplně z veřejnosti a to méně pro odpor agrárních kruhů proti konkurenci, než pro odpor městského i chudšího obyvatelstva proti nezvyklé jakosti dovezeného masa.“³⁶ I tak je možné, že právě otázka masa a jeho dovozu byla jedním

³⁴ Zvyšování cen, in: Kolínské listy, 23. září 1911, roč. XII, číslo 39, str. 6

³⁵ Argentinské maso, in: Kolínské listy, 22. dubna 1911, roč. XII., číslo 17, str. 5

³⁶ Klindera, F.- Český rolník napříč Argentinou, Praha 1912, předmluva str. 1,2

z důvodů, proč Ferdinand Klindera do Argentiny odcestoval. Lepší prozkoumání podmínek dovozu mohlo zajistit ještě levnější přísun masa a v budoucnu mohlo být počítáno i s takovým dovozem, který by byl zajištěn českými zástupci v Argentině. Bezesporu by to znamenalo i jistý příliv voličů do dalších voleb a hlavně alespoň částečnou spolupráci s lidmi, kteří opustili mateřskou zemi. Klindera sice popírá, že by měla cesta do Argentiny tento důvod, ale vzápětí se zmiňuje o tom, že případní vystěhovalci by se mohli stát jak odběrateli, tak i dodavateli a agenty v rakousko-uherském obchodu.³⁷ Nasvědčovalo by tomu i to, s jakou pečivostí Klindera přistupoval k prohlídce buenosaireských mrazírenských podniků.

Není divu, že pro mnoho obyvatel byl neustálý nárůst cen potravin, ke kterému se přidala i rostoucí nezaměstnanost, důvodem k hledání si nového působiště. Rozhodli se proto svou situaci často řešit emigrací. Na druhou stranu emigrace ve větším měřítku již znamenala pro stát značné problémy, a tak je jisté, že se jí snažil když ne zamezit, tak alespoň využít například prostřednictvím již zmiňované spolupráce.

S nastupujícím kapitalismem se zvyšovala i mobilnost obyvatelstva, a tím se otvíraly stále širší možnosti pro budoucí emigranty. Potenciální migranti byli postaveni před nelehké rozhodování. Nejdříve museli zhodnotit stávající domácí podmínky s podmínkami v předpokládaném cíli cesty. Bylo nutné rovněž pečlivě zvážit možné obtíže, které byly spojeny s přesunem. V rozhodování vždy hrálo primární roli ekonomické hledisko. Bylo nutné zvážit stávající nedostatek pracovních příležitostí, kdy pracovník neměl například žádné jiné možnosti a zdroje obživy. Důležité bylo vzít v úvahu i rozdílnou úroveň mezd. Významným aspektem hrajícím roli při rozhodování o vystěhování se stala i nespokojenost s politickými a kulturními poměry.

K překážkám migrace patřily mimo jiné geografické aspekty, při nichž hrála roli určitá obava ze změny podnebí. Nezanedbatelné

³⁷ Klindera, F.- Op. cit., předmluva str. 2

bylo i to, jak bylo vzdáleno nové působiště od stávajícího a rovněž fyzické obtíže spojené s přesunem. Často mohlo být vystěhovávání institucionálně omezeno, a to jak domácími podmínkami, tak i nařízeními a požadavky cílové země. Nejednou byli imigranti podrobováni důsledným prohlídkám, aby bylo zamezeno příchodu nemocným a jinak hendikepovaným osobám. Jindy bylo omezení vázáno na jistý census a lidé bez patřičného vzdělání nebyli do země vůbec vpuštěni. Není divu, že si některé cílové země nově příchozí obyvatelstvo do jisté míry vybíraly, neboť vystěhovalectví ovlivňovalo i přijímající zemi. A například věkové, vzdělanostní a profesní složení nového obyvatelstva mělo jistě vliv na danou společnost. V neposlední řadě se museli vystěhovalci připravit na problémy plynoucí z neznalosti jazyka a na případné přizpůsobení se novým podmínkám spojeným s jinou náboženskou, politickou a rasovou strukturou společnosti.³⁸

³⁸ Efmertová, M.C. – České země v letech 1848–1918, Libri, Praha 1998, str. 245,n

Emigranti a podmínky vycestování

Obecně jsou lidé vedeni k emigraci z nejrůznějších důvodů. Může to být nepříznivá politická situace, snaha o zlepšení svých životních podmínek nebo jen snaha vyhnout se branné povinnosti. Většinu emigrantů však táhly za hranice Evropy především ekonomické důvody. Starý kontinent se pro ně pomalu stával malým, čím dál častější zemědělské krize se střídaly s následky průmyslové revoluce a nedostatkem pracovních míst. Přičemž v zámoří na

AMERIKA

Kdo se zajímá o Ameriku, tomu na přání
zašle popis států amerických zdarma a franco

F. Missler, Bremen,
Bahnhofstrasse číslo 30.

Vysvětlení o nejlepší dopravě taktéž rád
bezplatně podá.

vystěhovalce čekala vidina snadného zisku. Především pro dělníky a pracovníky z nižších sociálních vrstev a z venkova představovala cesta za oceán naději na lepší budoucnost.

Dopravní kanceláře emigranty

s horlivostí přesvědčovaly o lákavé budoucnosti v zámoří. Například argentinská vláda slibovala nově příchozím po příjezdu několikadenní ubytování zdarma, vláda dále nevyžadovala po přistěhovalcích placení cla za předměty, které si s sebou přivezli, jako bylo šatstvo, domácí a polní nářadí a všechny předměty potřebné k životu. Brožurky určené vystěhovalcům nezapomínaly upozornit ani na to, že argentinská půda je velice úrodná a nezamrzá, tedy je možné ji obdělávat celý rok, to platilo zvláště pro provincii Entre Ríos, o které je možno se v informačním letáčku dočíst, že každý pracovitý rolník působící na tomto území je zámožný. Neméně přitažlivou byla i informace, že za cenu, kterou rolník doma zaplatí za pronájem pozemku, může se zde za stejné peníze brzy stát jeho majitelem. Dobytek se může pást volně vypuštěn na venkovních pastvinách bez dalších starostí téměř celý rok, neboť pastvy je na

rozlehlých pláních dostatek. Není pak potřeba ani stájí či stodol. Pro vystěhovalce, kteří by se v nové vlasti chtěli živit řemeslem, bylo důležitou informací to, že argentinská vláda obstará každému přistěhovalci, který o to požádá, práci. Příručka pro představu vyjmenovává poptávku po potřebných profesích. Jsou to především truhláři, krejčí, zámečníci, služky a v neposlední řadě i polní dělníci a řada dalších. Navíc vláda přislíbila dopravit přistěhovalce z Buenos Aires i s jejich zavazadly a rodinami zdarma na místo, kde se rozhodnou usadit.³⁹ Nabídka, kterou slibovaly dopravní společnosti, byla široká a musela určitě oslovit každého, kdo byť jen na chvíli o emigraci za oceán zauvažoval.

Avšak dostat se do země zaslíbené nebyla jednoduchá záležitost. Na všechny, kteří se k tomuto kroku odhodlali, čekalo mnoho úskalí a často i zklamání. Například v roce 1905 od ledna do září odjelo do Argentiny 78 588 osob a 8 430 osob ji zase opustilo.⁴⁰ Dá se předpokládat, že navráťivší byli právě ti, kterým se za mořem příliš nedařilo, neboť o turistice ve větším množství se v této době dá mluvit jen těžko. Před vystěhováním se do některých oblastí byli dokonce emigranti veřejně varováni: „Od roku 1908 lze pozorovati, že přes opětovné výstrahy vystěhovalců z Rakouska do Brazílie stále vzrůstá. Vzhledem k tomu nutno na to poukázat, že poměry v Brazílii jmenovitě ve státech Parana, Sao Paulo a Minas Geraes dle nejnovějších informací stejně jako dříve pro přistěhovalce jsou velice nepříznivé, a že ani dělníkům ani rolníkům neskýtají vyhlídky na jen trochu lepší opatření, tak že toho času třeba co nejdůrazněji varovati před nepředloženým vystěhováním do Brazílie.“⁴¹

³⁹ Missler, F. – výťah z úředních vyhlášek (Státy Santa Fé, Entre Rios, Cordoba a území Misiones a Patagonie náležejí k republice Argentinské v Jižní Americe a jsou rájem pro vystěhovalce, kteří rolnictví a chov dobytka provozovati chtějí), Bremen, str. 1,n

⁴⁰ Novinky z Argentiny, in: Mladé podřipsko, 25.listopadu 1905, roč.I.,číslo 34, str.3

⁴¹ Výstraha před vystěhováním se do Brazílie, in: Obzor národohospodářský, 15.dubna, roč. IV., číslo 15, str. 2

První překážkou pro emigranty tedy bylo již to, obstarat si věrohodné informace a rozhodnout se pro co nejlepší cílovou stanici. Dá se předpokládat, že od emigrantů, kteří v zámoří neuspěli a byli nuceni se vrátit zpět do vlasti, se nedaly očekávat žádné příznivé informace. Zdrojem informací byly proto hlavně zprávy od těch, kteří v zahraničí již nějakého známého, či příbuzného měli. Jejich dopisy pak putovaly od čtenáře k čtenáři. Čas od času mohl ze zámoří přijet nějaký cestovatel nebo vědec, který udělal přednášku, a podělil se tak o své zkušenosti ze zámoří.⁴²

Lodní lístky do Ameriky

————— též rolnick. státu **TEXASU**

pro známé Brémské
„Císařské“
rychlolodě a po-
štovní parníky

vydává za **nejlevnější ceny** česká firma

ČERNÝ a LUDWIG V DRÁŽDANECH.

Adresa dopisů: DRESDEN, Bismarckplatz 1 a.

Nejdostupnější informace pro širokou veřejnost však obecně byly ty, které podávaly samy dopravní společnosti. Jejich inzeráty byly v novinách velmi časté a vždy krom lodních lístků nabízely i informační brožury týkající se cest do zámoří.⁴³ Avšak i tato sdělení bylo nutno brát s rezervou, neboť dopravní společnosti se přirozeně snažily prodat co nejvíce palubních lístků. Samozřejmě se také stávalo, že leckterý vystěhovalec se ke své cestě rozhodl jen tak, bez velké znalosti země, do které se vydal, prostě jej jen lákala představa odejít z dosavadních životních podmínek. Černě si svou budoucnost za oceánem jistě nikdo nepředstavoval.

⁴² Přednáška faráře Žilky o Americe, in: Mladé podřipsko, 11.listopadu 1911, roč.7, číslo 45, str. 3

⁴³ Mladé podřipsko, 18.listopadu 1905, roč.I., číslo 33, str.4

Každý, kdo se nakonec přes všechnu jistě všudypřítomnou nejistotu rozhodl k odjezdu, byl postaven před první krok, což byla koupě palubního lístku. Tedy v první fázi jen jeho rezervace, která byla uskutečněna po složení zálohy.⁴⁴ Ale přestože se do zámoří jezdilo z drtivé většiny kvůli zbohatnutí, již jen na cestu byla potřeba docela velká suma peněz. Většina emigrantů byla proto nucena prodat všechn svůj majetek. Za utržené peníze si pak koupili vstupenku do své vysněné země. Podobně se do Ameriky vydala i rodina krejčího Jančíka. „A jel čistě po hanácku, totiž nazdařbůh. Doma prodal domek i s polem, zakoupil lodní lístky od výmluvného agenta a hajdy za štěstím. Mnoho mu toho nezbylo, pouze několik set korun, ale Jančík důvěřoval sám sobě i své ženě, a tak byl pln radostných předtuch, třebaže neměl ani nejjednodušší znalosti neb aspoň představ o životě v cizině.“ Živil se jako krejčí a jeho žena také, to mu stačilo, aby věřil, že v zámoří najde štěstí pro svou ženu, malého syna a dcerku.⁴⁵

Již v této fázi se objevovaly první komplikace, neboť rezervace většinou probíhala na dálku, a tak mohl nakupující mluvit o štěstí, když se mu podařilo získat palubní lístek u solidního prodejce. Často se totiž stávalo, že své celé jmění svěřili do rukou nedůvěryhodného spekulanta. Tyto a další praktiky, kterým byl vystěhovalec vystaven, byly kritizovány a stížnosti dopadly i na rakouskou vládu. „Bylo by povinností řádné vlády, aby se aspoň starala o to, aby vystěhovanci byli řádně poučováni o zemi, kam chtějí cestovati, aby prováděn byl dozor nad zámořskými společnostmi, které je přepravují a aby v nové vlasti rakouské konzuláty byly vystěhovalcům radou a ochranou nápomocny. To vše se neděje nebo aspoň v míře naprosto nepatrné. U nás nemáme žádných zákonů na ochranu vystěhovalců, ačkoliv už jsme v prvních řadách států, které své pracující obyvatelstvo vyhánějí do ciziny. A

⁴⁴ Missler, F.- Poučení o cestě do Ameriky, Bremen 1905, str.34

⁴⁵ Čech-Vyšata, F.- V žáru pamp (patnáct let v Jižní Americe), Kvasnička a Hampl, Praha 1927, str. 5,n

tu je přirozeno, že všelijakým podvodným vystěhovaleckým agentům kvete u nás pšenice a že cizí zámořské společnosti vytloukají ohromné peníze z vystěhovalců za dlouhou přepravu a bídné stravování a zacházení s nimi.“⁴⁶

Rakouskou vládu problém vystěhovalectví velice tížil, neboť představoval permanentní odliv potřebné pracovní síly a již z tohoto důvodu jistě neměla zájem na tom vystěhovalcům jejich situaci ulehčit.

„Kaiser-Schiffe“

Kaiser Wilhelm II.	215 m dl.
Kronprinz Wilhelm	202 „ „
Kaiser Wilhelm	
der Grosse	198 „ „
Kaiserin Maria	
Theresia	166 „ „

jsou **největší a nejrychlejší lodi.**

Z Bremen. Odjezd v úterý.

Tyto „**Kaiser-Schiffe**“ jedou pouze z **Bremen** a kdo takovou „Kaiser“ loď cestovatí chce, ten si musí každopádně místo zajistiti a předem z domova za každou osobu 20 K závdavku zaslati na:

F. Missler, Bremen, Bahnhofstrasse 30.

Doprava cestujících z Bremen do Ameriky, Austrálie, Afriky.

Ceny nejlevnější. — Dobré zaopatření. — — —

Blíže zprávy podá zdarma

F. Missler, banka a směnárna.

Reklamní inzerát společnosti F. Misslera

Co se týče cesty, když nadešel čas odjezdu, cestující se i se všemi svými věcmi odebrali do přístavu. Nebylo to jistě jednoduché, neboť například předepsané limity pro plavbu do New Yorku povolovaly vzít si s sebou na loď 100 kg nákladu pro dospělou osobu a polovinu pro dítě.⁴⁷ Může se zdát, že to byl dostatečný limit, ale když si představíme, že člověk si s sebou musel vzít většinou veškeré vybavení nutné k životu, často jistě i těžké pracovní náčiní, pak je jasné, že se tento limit snadno vyčerpal. Je pravděpodobné, že asi jen

⁴⁶ Český vystěhovalec, Do Argentiny a do Brazílie, dopisy dvou krajanů, nákladem Karla Folbera, Praha 1906, str. 3

⁴⁷ Missler, F.- Poučení o cestě do Ameriky, Bremen 1905, str. 35

mizivé procento vystěhovalců si mohlo dovolit vše nakoupit až v cíli své cesty.

Otázku přepravy zavazadel z místa bydliště do přístavu řeší Misslerova kapesní příručka pro vystěhovalce. „Při zasílání zavazadel možno na výlohách velice mnoho ušetřiti, jestliže se napřed do Bremen zašlou. Nákladní list adresuje se na firmu „F.Missler, Bremen“, s poznámkou „Zur Ausfuhr nach Amerika“⁴⁸, poznámkou touto opatřená zavazadla jsou jako nákladní zboží 14 dní, rychlozboží 7 dní na cestě. Tato zavazadla uchovají se opatrně ve skladišti až do příjezdu cestujících bezplatně. Na přání zašle se nákladní list a adresy ku přilepení na zavazadla; do nákladního listu se nesmí obsah beden nebo kufrů udávati jinak než „Passagier-Effecten“⁴⁹. Udá-li se, že v bednách je peří nebo peřiny, vybírají dráhy dvojnásobné dovozní.⁵⁰ Pro mnoho pasažérů byla tato informace příležitostí jak ušetřit. Zůstává otázkou, zda na to Misslerova společnost upozorňovala čistě z humánního důvodu, anebo myslela na svůj pozdější prospěch od vděčných zákazníků. Ti se mohli odvděčit například pochvalným dopisem. A právě takové dopisy dopravní kanceláře velice rády využívaly jako reklamu ve svých brožurách. I když jejich pravost nebyla vždy prokazatelná.⁵¹

Další výdaj, kde se dalo výrazně ušetřit, byl za samotný lodní lístek. Většina emigrantů cestovala ve třetí třídě, kde jim byly poskytnuty jen ty nejzákladnější služby. František Čech-Vyšata si na svou cestu vzpomíná takto: „Bylo nás v III. třídě ke čtyřem stům, hlavně to byli Rusové, Maďaři, Slováci a Čechové. Přimo z Čech nás bylo sedm, ostatní byli z Moravy. K večeru zazněly poslední signály a po uvolnění kotvy vyplula, ...,moje vlastní tiché dumání vyrušil

⁴⁸ Překlad: „K vývozu do Ameriky“

⁴⁹ Překlad: „Svršky pasažérů“

⁵⁰ Missler, F.- Poučení o cestě do Ameriky, Bremen 1905, str. 35

⁵¹ Český vystěhovalce, Do Argentiny a do Brasílie, dopisy dvou krajanů, nákladem Karla Folbera, Praha 1906, str. 24, n

teprve hlas zvonu, oznamující rozdávání večeře. Nebyla zlá, ale myslím, že ji málokdo z nás jedl.“⁵²

Cestující ve třetí třídě spali na slavnících v mezipalubí. Bylo to místo, kterému se lépe situovaní pasažéři snažili vyhnout. Představovalo totiž zvláštní element v lodní přepravě, neboť se zde střetávaly dva prvky, které byly primární pro lodní dopravu v této době. Byla to přeprava lidí a dovoz zboží. Při objemných nákladech, které byly přiváženy z Nového světa do Evropy, zůstával při zpětné plavbě nadbytek nákladového prostoru, který se pak využíval pro přepravu vystěhovalců. Mezipalubní přepážky instalované provizorně do volného nákladového prostoru poskytovaly po odečtení pořizovacích nákladů další zdroje příjmů z přepravy. V Americe se lodě určené pro přepravu vystěhovalců přeměnily zpět na nákladní plavidlo a zůstalo jen několik kabin pro zámožnější cestující.⁵³

Život v mezipalubí byl vcelku jednotvárný. Čtyřikrát denně dostávali cestující jednoduchou stravu. Porovnáním hlavního chodu mezi třetí a druhou třídou je jasné, jak se lišil život na lodi. Cestující v mezipalubí obědvali například hrachovou polévku s vepřovým masem, kyselé zelí, brambory a čerstvý chléb, zatímco cestujícím z druhé třídy, tedy již o stupeň vyšší, se servírovala polévka z masa s knedlíčky, remuláda z lososa, roštěnky s omáčkou z madeiry, hrášek, osmažené brambory a jako dezert zmrzlina, ovoce, káva a zákusky.⁵⁴ O cestujících s nejdražšími lístky se příručka ani nezmiňuje.

Misslerova společnost slibovala cestujícím při přepravě maximální komfort a zajištění zázemí, dokonce pro tento účel byla zřízena filiálka společnosti v Buenos Aires.⁵⁵ Toto Missler pro své

⁵² Čech-Vyšata, F. - V žáru pamp (patnáct let v Jižní Americe), Kvasnička a Hampl, Praha 1927, str. 8

⁵³ Bade, J.K. – Evropa v pohybu; evropské migrace dvou staletí, Lidové noviny, Praha 2005, str. 124,n

⁵⁴ Missler, F.- Poučení o cestě do Ameriky, Bremen 1905, str. 72,n

⁵⁵ Český vystěhovalce, Do Argentiny a do Brazílie, dopisy dvou krajanů, nákladem Karla Folbera, Praha 1906, str. 30

klienty jistě udělal rád, ale je otázkou, do jaké míry byly ostatní proklamované informace z brožurky aktuální a důvěryhodné.

Misslerovy brožury se dočkaly i zpochybnění ohledně věrohodnosti údajů v nich uvedených. Jak se uvádí ve zvláštním otisku časopisu Český vystěhovalec: „Co je příjemné, tomu lidé rádi uvěří a toho využitkovávají agenti, aby lákali lidi pomocí krásných slibů ku vystěhování se. Lidé seberou posledních pár grošů a jedou, aby nakonec zkusili, že byli oklamáni. Když vystěhovalec přijede na místo, věci vypadají jinak, než-li dle různých těch brožurek si představoval, a sice vždycky hůře. Vystěhovalec není obeznámen s poměry ani jazykem země, do které se ubírá a propadá pak bídě horší než doma. Při tom nepotřebují vystěhovalečtí agenti ani zvláště lhát, ani nemusí pouze pověděti celou pravdu. Dejme tomu, že by někdo popisoval poměry v Čechách a na Moravě a za příklad vybral si pouze úrodné Podřipsko nebo Hanou. Bylo by to pravda, co by povídal, ale hodila by se jenom na malý kousek země, ne na celou. Už Čechy nebo Morava mají různé podnebí a různé podmínky životní, natož tak ohromné země, jako Brazílie, Argentina nebo Texas.“⁵⁶

Za příklad může sloužit popis Patagonie v Misslerově příručce pro emigranty. Právě část tohoto argentinského regionu byla prozkoumávána výpravou vedenou Ferdinandem Klinderou a pro zemědělské využití byla shledána naprosto nedostačující. A přitom rozloha Chubutu 20 000 km² nebyla rozhodně zanedbatelná. Avšak příručka směle informuje své čtenáře o tom, že Patagonie hodí se rovněž k rolnictví, jako třeba Cordoba a Entre Ríos.⁵⁷

Jak popisuje ve své knize další český cestovatel František Čech-Vyšata, podle jeho zkušeností stačilo českým lidem jen málo, aby se rozhodli opustit svou vlast. „Nutno zde vytknouti, že příprava

⁵⁶ Český vystěhovalec, Op. cit., str. 4,n

⁵⁷ Missler, F. – výtah z úředních vyhlášek (Státy Santa Fé, Entre Ríos, Cordoba a území Misiones a Patagonie náležejí k republice Argentinské v Jižní Americe a jsou rájem pro vystěhovalce, kteří rolnictví a chov dobytka provozovati chtějí), Bremen, str.12

krajanů k životnímu kroku, jakým jest opuštění vlasti, byla vesměs nepatrná, ba namnoze vůbec žádná. Jelo se nazdařbůh a bez nejmenšího zkoumání možností, jež tomu neb onomu vystěhovalci může cizina poskytnouti. Náhoda byla jejich vůdčí hvězdou a nejisté štěstí pevnou vírou. Byli zde rolničtí synkové, kteří v této zemi mohli skutečně dobýt úspěchů a přece jsem mnohé z nich nalezl později v zubožených, ba i katastrofálních poměrech.“⁵⁸ Je pravdou, že řada emigrantů se za moře vydávala s velice naivními představami, a pak se jich také relativně velké množství vracelo zklamaných zpět. Mnohdy za ještě horších podmínek, než když odjížděli.

Ale našli se i tací, kterým se jejich risk vyplatil a představy o spokojeném životě za oceánem se naplnily. Vyšata jednu takovou rodinu poznal, napsal o ní: „V jednom hloučku emigrantů, potulujících se zvědavě po Brémách, našel jsem asi padesátiletého muže, provázeného dceruškou, sotva vyšlou z obecné školy. Nápadně sličná, ale útlá děvuška jevila snadno pochopitelný strach před dlouhou a snad i nebezpečnou cestou za oceán. Tázal jsem se proto jejího otce, proč ji nenechal doma a prozatím nejel sám, neboť tak by jistě mnohem snadněji získal zaměstnání a zařídív se poněkud v Argentině, mohl ji pak pozvati do jistých a klidných poměrů. Otec měl však s dcerou jiné plány, chystal se ji v Argentině bohatě vdát a sám se rovněž oženit. Smělý plán mu nakonec vcelku vyšel. Dcera se vdala za vynikajícího českého inženýra působícího na severu Argentiny a on sám pracoval v místních petrolejových dolech jako strojník.“⁵⁹

Pokud však emigrant počítal jen s tím, že se dobře ožení či vdá bylo to sice pohodlné, ale do budoucna krátkozraké. Pro pohodlný život bylo potřebné i jisté zázemí. Jak píše V. Rolíček například školství bylo na takové úrovni, že přestože byly školy

⁵⁸ Čech-Vyšata, F.- V žáru pamp (patnáct let v Jižní Americe), Kvasnička a Hampl, Praha 1927, str. 7,n

⁵⁹ Op.cit, str. 7

státní, přistěhovalci si raději zařizovali vlastní soukromé školy, u kterých bylo předpokladem, že poskytují lepší vzdělání než školy veřejné. Na druhou stranu zdravotnická a sociální zařízení jako jsou nemocnice, porodnice, nalezince, ústavy pro duševně choré a další byly podle něho na výborné úrovni.⁶⁰ Což mohlo emigranty vcelku těšit. Za vzděláním jich do nového světa jistě moc nesměřovalo.

Po příjezdu do Nového světa na emigranty v lepším případě v přístavu čekali členové jejich rodiny či známí, v tom horším nikdo. Pak si museli cestu za štěstím prošlapávat sami. Tato nelehká pouť většinou začínala v hotelu pro imigranty. Zde bezesporu přišli o část svých iluzí o novém životě. Hotel byl sice hrazen ze státní pokladny, jak bylo vystěhovalcům proklamováno, ale jeho úroveň nebyla právě reprezentativní. „Chudý přistěhovalec jest ubytován v hotelu imigrantů, veliké dřevěné to budově, vystavené na způsob našich kulatých staveb cirkusových. Tato budova pojme v případě potřeby až i 4 000 lidí, kteří mají právo pobývat tam po pět dnů. Většina lidí přeje si být co nejdříve pryč, octnouti se někde jinde a ne v této oficielní budově, jejíž nehostinný zevnějšek v ničem si nezadá s vnitřkem špinavým, nepohodlným a nezdravým.“⁶¹ Redaktor místního časopisu *El Diario* poznatky dále rozšiřuje o vlastní zkušenosti z osobní návštěvy: „Jak mnoho se řeklo a napsalo o žalostném stavu, ve kterém se nalézá stavba budovy i její vnitřní, dřevěné zařízení, a přece jak málo i to odpovídá pravdě! Není slov pro to a ať byla jakkoliv velká dávka shovívavosti, kterou cítil se opatřen návštěvník, stačí dojem několika prchavých minut, aby si uvědomil, že to co vidí, jej musí hrubě urazit. Stěny oloupané s bílou plísní a s velkými trhlinami jsou útulkem těch, které tak velice potřebujeme! A vyhlédneme-li z oken této dřevěné špinavé boudy, uzeríme před sebou velkou bažinu s vodou páchnoucí...“⁶²

⁶⁰ Vaniček, V. C. - Republiky řeky La Platy, Merkur, Praha 1911, str. 60

⁶¹ Český vystěhovalec, Do Argentiny a do Brazílie, dopisy dvou krajanů, nákladem Karla Folbera, Praha 1906, str. 10

⁶² Op.cit, str. 11

V tom, že Argentina nové pracovní síly potřebovala, měl tamější redaktor jistě pravdu. Ale mnoho imigrantů se po příjezdu ocitla v tíživé situaci. Především to byla jazyková bariéra, která jim znemožňovala plnohodnotné zapojení se do chodu společnosti. S tím souvisely i obtíže při hledání zaměstnání. Bylo pravidlem, že právě počáteční měsíce pobytu v cizině rozhodly o tom, zda se emigrant přizpůsobí a povede se mu lépe, nebo ne a pak většinou pro něho nebyla emigrace výrazným zlepšením situace. „Jistá věc je, že prvá doba, totiž doba krušného počátku pro každého vystěhovalce jest ztracena, neboť, neznaje dosud dobře řeč a poměry nové své vlasti, jest odírán a utiskován nejsurovějším způsobem, nenalézá zastance a musí pracovat namáhavě mnohdy i při dosti špatném platu. A tak je tomu všude...Většina jich chopila se motyky a pracovala dlouhou dobu na dráze. A teprve když uměla mluvit poněkud jazykem země, nastala i pro ně doba. Ve které vydělali tři až pětkrát tolik jako doma, a ve které se rozhodli zůstatí trvale v nové své vlasti.“⁶³

Pro emigranty, kteří se rozhodli se předem jazykově vybavit nebo alespoň mít s sebou základní španělské fráze, byla určena další z Misslerových brožurek nazvaná „Španělsky bez učitele“. Obsahovala jak vysvětlení základů španělské gramatiky a výslovnosti, tak především několik desítek stran popsaných nejrůznějšími frázemi. Některé byly více, některé méně použitelné. V zásadě byly tyto fráze rozděleny do určitých podskupin podle toho, v jaké situaci se člověk právě nacházel. Svým charakterem ale převažovaly ty, které měly něco společného s obchodem či zaměstnáním. Nechyběly však ani výrazy, které měly zamezit případnému okradení,⁶⁴ nebo kterým dnešní člověk porozumí jen obtížně.⁶⁵

⁶³ Op.cit., str. 22

⁶⁴ Missler, F. – Španělsky bez učitele; nepostradatelná pomůcka pro cestující do Argentiny, vl. náklad, Praha,

⁶⁵ Např.: Le molestaban tanto tempo que perdió la paciencia.- Tak dlouho jej mučili, až ztratil trpělivost.

Optimálním řešením situace, kdy nový přistěhovalec nebyl schopný se sám domluvit, bylo přimknout se k některé z vystěhovaleckých komunit, které se za oceánem tvořily. Víceméně neorganizované skupinky vystěhovalců sice měly usnadněnou situaci v nové zemi, ale zároveň téměř úplně přerušily vazby se svou mateřskou zemí. Tyto vazby však mohly být pro obě strany prospěšné, kvůli případné spolupráci v budoucnu. Tohoto stavu se pokusil využít rakouský průmyslník Artur Krupp. Snažil se vybudovat pro vystěhovalce z Rakouska-Uherska kolonii, která by umožnila oboustranně výhodnou kooperaci.

Výstavy na přelomu století

Jak již bylo řečeno, informace potřebné k vytvoření představy o zámorí si opatřovali emigranti různě. Jednou z okrajových variant, kde bylo možné dozvědět se něco nového o vzdálené zemi, byly i nejrůznější výstavy. Celkově by se daly výstavy rozdělit na dvě skupiny podle toho, jakému účelu sloužily. Předně sloužily občanům k tomu, aby se seznámili s jinou zemí, její kulturou a případně i hospodářstvím. Takové výstavy byly pořádány především jako informativně osvětové akce. Na druhou stranu existovaly výstavy, které měly čistě obchodní charakter a byly určeny především průmyslníkům a obchodním zástupcům nejrůznějších firem, aby se seznámili s novinkami na trhu a případně navázali nové obchodní kontakty. Samozřejmě se těchto výstav hojně účastnila i široká veřejnost.

Velký zájem byl o zahraniční výstavy, zvláště pak o zamořské. Pro obchodníky znamenalo otevření nových trhů značný přínos, proto se snažili veškeré konané výstavy navštěvovat a prezentovat tam své produkty. A když se jim nepodařilo získat nějakého perspektivního obchodního partnera, měli alespoň možnost získat pro své produkty nějaká vyznamenání či osvědčení, která byla v té době velice ceněná a uznávaná. Jejich majitelé s oblibou vyjmenovávali počet ocenění, která získali a nechávali si je například vyobrazit na firemní hlavičkový papír, aby byl každý obeznámen, s kým má tu čest.

Našli se i tací nepoctivci, kteří na oko pořádali výstavy a potenciální účastníky nakonec pouze obrali o peníze. „Výstraha před výstavními podvodníky. Přes opětovné výstrahy usilují výstavní podnikatelé a jednatele za řemesla, aby přiměli firmy za značný obnos k účasti na pochybných výstavách, slibující jim bezcenné medaile, čestné diplomy atd.“⁶⁶ Na tyto praktiky upozorňovala hlavně Obchodní a živnostenská komora, na kterou se obraceli

⁶⁶ SOA Praha, fond: OŽK, karton: 834, výstavy

podvedení zájemci o vystavování a varovala před účastí na neprověřených výstavách. „Ve příčině cizozemských výstav sluší podotknouti, že naši ~~tuzemští zájemci~~ ~~interessanti~~ následkem vyskytnuvšího se případu byli varováni před súčastněním se neznámých cizozemských výstavních podniků a doporučeno jim, by se vždy napřed přeptali o bonitě dotyčných podniků.“⁶⁷

Možná i pro lepší informovanost a zajištění jakési asistenční služby byl zřízen Vývozní spolek pro Čechy, Moravu a Slezsko, který spadal pod Obchodní a živnostenskou komoru. Tento spolek měl za úkol podporovat vývoz domácích produktů, pořádat vzdělávací kurzy a přednášky pro obchodníky a v neposlední řadě usnadňovat domácím výrobcům vstup na zahraniční výstavy.⁶⁸

Avšak výstavy nebyly pořádány jen podvodníky. Existovala dokonce místa, kde měli obchodníci sami zájem výstavu navštívit, aby měli možnost prezentovat své výrobky na těchto trzích. Podle zprávy z roku 1907: „Ministerstvu obchodu došlo poslední dobou několik návrhů k uspořádání průmyslových výstav v cizozemsku. Z těchto projektů, jež mají vesměs za účel zvelebení rakouského vývozu, sluší se zejména uvést následující: 1. průmyslovou výstavu v Mexiku 2. průmyslovou výstavu v jižní Americe /dle jednoho návrhu v Rio de Janeiro, dle jiného v Buenos Ayres/ 3. průmyslovou výstavu v Shanghai.“⁶⁹ Z tohoto je patrné, že velký zájem obchodníků byl právě o jihoamerické trhy, které nebyly ještě plně nasyceny a poptávka po nejrůznějších výrobcích byla stále na vysoké úrovni.

Podobné závěry o značném potenciálu argentinského trhu vyvodil i V.Vaniček ve své knize Republiky řeky La Platy. „Argentina, jakož zeměpisně nejvýhodněji položená země, pokrokem svým podává nám aspoň přibližný obrázek příštího vývinu zemí Laplatských. Uvažme, že jest pětkrát tak velkou jako Rakousko-

⁶⁷ SOA Praha, fond: OŽK, karton: 360, VII/1

⁶⁸ Op.cit, VII/1/8

⁶⁹ Op.cit, karton 833-5, XI/5

Uhersko, že čítá jen 2.2 obyvatele na čtver. Kilometr, že z milionů hektarů orné půdy dosud jen pětina jest oseta, při tom uvědomujme si přirozený – nikoli umělý – její vzrůst, podporovaný ročním přistěhovalectvím 200.000 pracujících lidí, zvětšováním oseté plochy skoro o dva miliony hektarů ročně, i musíme – chtěj, nechtěj – žasnouti nad vývinem, jenž zemi tuto v krátkosti očekává. Pozorujme skoky tamějšího pokroku, jež konec konců jsou při ohromném kapitálu, každoročně po sklizni do Argentiny z celého světa plynoucím, zcela přirozenými, a uznejme, že teď nebo nikdy skýtá se nám příležitost zvětšiti náš vývoz a předejiti, při vzrůstajícím našem průmyslu, nadvýrobní kalamitě, jež by jinak mohla míti dalekosáhlé následky.“⁷⁰

Za necelé tři roky se skutečně konala výstava v Buenos Aires, nebylo to však na rakouský popud, ale z argentinské iniciativy. Výstava samotná byla konána argentinskou vládou k výročí sta let nezávislosti a pozváni byli zástupci všech významných států. Čtyři hlavní body výstavy byly: zemědělství, železnice a doprava, hygiena a umění.⁷¹ Pro evropské exportéry však nebylo ani tak důležité, kdo výstavu pořádal, jako to, že se vůbec konala. O enormním zájmu o tuto průmyslovou a hospodářskou výstavu svědčí i dopisy, které docházely na Ministerstvo zemědělství. V nich se zájemci neustále ujišťovali o tom, že jejich účast na výstavě bude skutečně zajištěna a že budou mít na výstavě dostatečný prostor. „Podepsaná obchodní a živnostenská komora dovoluje si opětně žádati o laskavé urychlení vyřízení svého podání ze dne 11. ledna 1910, obávajíc s ~~čpouka~~ každým sebemenší další průtah mohl by účast našich firem na mezinárodní výstavě zemědělství v Buenos Aires snadno znemožniti. Komora zasílá přihlášky sekretariatu výstavnímu, jenž jí sdělil, že pro Rakousko byl rezervován 1 pavillon. Aby bylo lze s místem disponovati, prosí komora aspoň o sdělení, byly-li u c.k. ministerstva

⁷⁰ Vaniček, V. C.: Republiky řeky La Platy, Merkur, Praha 1911, str. 148

⁷¹ Lautschman, D.- Arthur der österreichische Krupp 1856 – 1938, Kral, Berndorf 2005, str.281

orby některé jiné firmy mimo ony, jichž přihlášky komora převzala, k výstavě přihlášeny.⁷²

Obavy vystavovatelů o to, zda budou na výstavě mít k dispozici dostatečné plochy nebyla zcela neopodstatněné, neboť již 27. prosince 1909 obdržela od Ministerstva obchodu sdělení, v němž je informováno o zprávě argentinského generálního konzula ve Vídni týkající se účasti na výpravě. Z poznámek je zřejmé, že v té době měla již například Británie zamluveny výstavní plochy o rozloze 5000 m², Itálie 4000 m² a Francie 3000 m². Rakousko mělo v té době pouze 300 m² a podle záznamů byla tato plocha určena především pro prezentaci chmele, sladu a zemědělského náčiní a strojů. Prostřednictvím této zprávy bylo na Rakousko apelováno, aby zahájilo přípravy na chystanou výstavu. Již 11. ledna 1910 přišel další dopis od Obchodní a živnostenské komory v Praze s otázkou, zda jsou přihlášky přijaty nebo je potřeba je napsat na oficiální formuláře nebo je poslat přímo k rukám zemědělského sdružení v Argentině. Chtěli si tak zajistit místa na výstavě ještě dříve, než to bude oficiálně provedeno ředitelem rakouské komise Hugo von Röslerstammem.

Je pravděpodobné, že celkový rozsah vystavovací plochy rezervované pro Rakousko se ještě zvýšil, vezmeme-li v úvahu, kolik přihlášek bylo přijato jen od českých firem zabývajících se sladovnictvím, obchodem s chmelem a dalšími produkty. A to nebylo zemědělství jediným oborem, který byl na výstavě prezentován. Přihlášku si nakonec za zástupce české zemědělské produkce podali Adolf Heller z Prahy, firma Kratochvil & Comp., Eduard Landesmann ze zemědělské strojírnny, Rudolf Bächer z Roudnice nad Labem, M. Reiser & Söhne.⁷³ Možná je jen náhodou, že jeden ze zájemců byl právě z Roudnice nad Labem, kde působil také

⁷² NA Praha, fond: MZR, karton 904, 143 1905-1912, číslo 9636

⁷³ Op. cit., číslo 1729

Ferdinand Klindera jako člen hospodářského družstva ve zdejší záložně.⁷⁴

Jaké další české firmy se výstavy účastnily, se mi bohužel zjistit nepodařilo, ale více než jisté je to, že tuto výstavu navštívil jako rakouský zástupce průmyslu Artur Krupp. A právě díky této výstavě se zrodila myšlenka na užší spolupráci Rakousko-Uherska s Argentinou, která jej více než nadchnula.

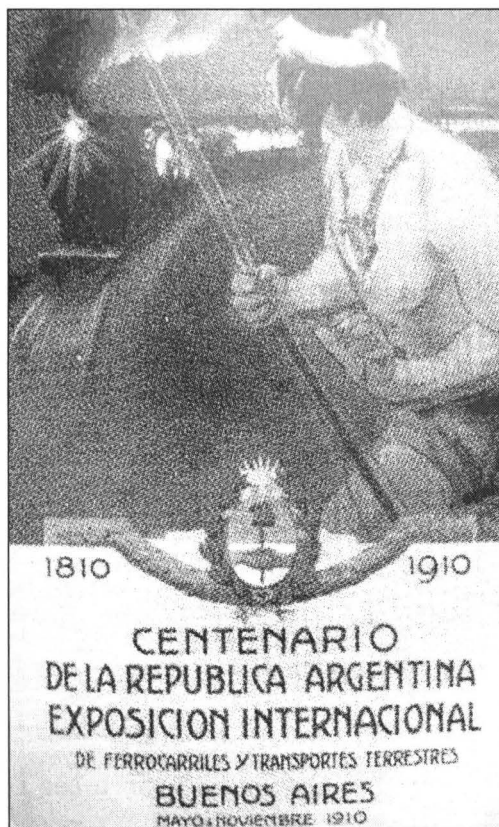
⁷⁴ Z pamětí Jarmily Klinderové- Kádnerové, in: příloha Spomyšelských aktualit, číslo 3 a č/2005, str.9

Původ myšlenky zřídit kolonii v Argentině

Stále častější stěhování obyvatelstva za prací a obživou do zámoří nutila státní aparát v Rakousko-Uhersku řešit otázku vystěhovalectví a permanentního úbytku pracovních sil z monarchie. Problémem nebyli ani tak sezónní dělníci jako obyvatelstvo, které se rozhodlo vystěhovat se do zámoří natrvalo. Možnost alespoň částečného řešení vystěhovalectví do Argentiny se naskytlá rakouskému velkopřemyslníkovi a členovi panské sněmovny Arturu Kruppovi.

Artur Krupp byl nejen rakouským průmyslníkem a majitelem továrny na stříbrné nádobí, přístroje a další kovové předměty denní potřeby, ale i štědrým mecenášem a filantropem. V malé obci Berndorfu nedaleko Vídně měl svou továrnu a právě jemu může obec poděkovat za rozsáhlou rekonstrukční a stavitelskou činnost. Sponzoroval jak výstavbu zdejší školy, tak i výzdobu kostela a radnice. V roce 1897 byl císařem jmenován členem panské sněmovny říšské rady, což byla pocta udělovaná jen výjimečně osobnostem spjatým s hospodářským životem.⁷⁵

A možná i díky svému titulu a postavení v průmyslu byl na počátku roku 1910 vybrán, aby vedl rakousko-uherskou výpravu na výstavu

Plakát z výstavy v Buenos Aires

v Buenos Aires. Šestáho října vyjelo na cestu do Buenos Aires přes

⁷⁵ Lautschman, D.- Arthur der österreichische Krupp 1856 – 1938, Kral, Berndorf 2005, str.194

šedesát členů výpravy, byli to především průmyslníci a vládní úředníci.⁷⁶ Na náklady Artura Kruppa byla výprava doprovázena i padesátiosmičlennou skupinou německých hudebníků. Takzvaní Deutschmeisterové byli členy čtvrtého c.k. pěšího pluku, pod vedením kapelmistra Wilhelma Wacka a působili jako dvorní císařova kapela. Pro své velmi zdobené uniformy byli nazýváni císařská pážata. Kapelník dokonce jako výraz díky Arturu Kruppovi složil na jeho počest a jako vzpomínku na Buenos Aires Kruppův pochod. Kapela nekonzertovala jen jako doplněk rakouského výstavního plánu, i když to byl její hlavní úkol, ale i v dalších městech. Při zpáteční cestě vystoupila ještě 17. listopadu ve velkém divadelním sále v Brazílském Santosu.⁷⁷ Po návratu domů 16. prosince ráno byl Artur Krupp očekáván ve své obci zástupy lidí, které jej přišly přivítat po jeho více než dvouměsíční cestě. Další poctou, která mu byla prokázána, bylo pozvání k osobní audienci od císaře na 22. března 1911 do Schönbrunnu.⁷⁸

Při návštěvě Argentiny, země, která měla nakročeno právě v tomto období k tomu stát se hospodářskou velmocí prvořadého významu, si Artur Krupp uvědomil, že právě tato země skrývá pro Rakousko-Uhersko obrovský ekonomický potenciál, který by bylo dobré využít. Jistě na něho hluboce zapůsobily i vzorné estancie s velkým množstvím dobytka a moderní chladírenská zařízení, která umožňovala transport masa na dlouhé vzdálenosti, aniž by utrpěla jeho kvalita.⁷⁹

Zřejmě rostoucí ekonomický potenciál přilákal do Argentiny i zástupce českého obchodu. Byl jím například Jan Votruba, předseda Vývozního spolku pro Čechy, Moravu a Slezsko. Na popud členů spolku se vydal v září 1910 na parníku Francesca společnosti Austro-Americana na čtyřměsíční studijní cestu do Argentiny a dalších zemí

⁷⁶ Op.cit, str.281

⁷⁷ Op.cit., str.285

⁷⁸ Op.cit, str.284

⁷⁹ Chalupa, J.- Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, Lidové noviny, Praha 1999, str.168

laplatské oblasti. Bezesperu navštívil i výstavu v Buenos Aires a o svém záměru setkat se zde i s výpravou Artura Kruppa informoval již na konci srpna vládního radu Ministerstva obchodu Carla Siméonse.⁸⁰

Dalším Čechem, který se v Jižní Americe pohyboval v době, kdy tu byla výprava Artura Kruppa, byl JUDr. Zdenko Fafl, zástupce Obchodní a živnostenské komory v Praze. Ten na svou cestu odjíždí shodou okolností z Terstu ve stejný den jako rakouská výprava. Jeho úkolem bylo prozkoumat oblast Argentiny, Brazílie, Uruguaye, Paraguaye a Chile a navázat styky jak s tamějšími obchodníky, tak i veřejnými činiteli. Na tuto cestu získal subvenci od Ministerstva obchodu ve výši 3 000 K.⁸¹ Fafl však nepůsobil jen jako přednosta vývozní kanceláře Obchodní a živnostenské komory v Praze, ale také jako tajemník Svazu továrníků a výrobců hospodářských strojů, jak uvádí výstavní katalog z roku 1913, na níž byl členem výstavního výboru.⁸²

Je nesporné, že oblast Jižní Ameriky se v této době začínala stávat čím dál větším centrem zájmu obchodníků ze všech koutů světa. Ti se pokoušeli sem směřovat alespoň část svého obchodního snažení. Oblast, v níž se začínala rozvíjet industrializace vysokým tempem, nepotřebovala jen dělníky, ale i velké množství zemědělského a průmyslového nářadí a zařízení, čehož se snažily využít četné výrobní podniky.

Jistý vliv na utváření myšlenky vytvořit hospodářskou kolonii měli i úředníci konzulátu, kteří celou výpravu doprovázeli. Měli tak dostatek příležitostí popsat nedostatečnou organizaci emigrantů z monarchie a zároveň i nastínit možné ekonomické výhody, které by se naskytlly rakouskému obchodu v případě vybudování užších kontaktů s organizovanými vystěhovalci. Hlavním agitátorem pro

⁸⁰ NA Praha, fond Ministerstvo obchodu Vídeň MO/R, karton 559, číslo 1160

⁸¹ Op.cit., číslo 1485

⁸² Katalog hospodářské výstavy v Praze, Rolnická tiskárna, Praha 1913, str. 1

zakoupení části argentinského území a vytvoření kolonie byl pozdější konzul v Hamburku Mikuláš Post.⁸³

Nezůstalo však jen u Argentiny a Kruppova výprava navštívila i Chile, kde se její zástupci setkali na oficiální návštěvě i s prezidentem Chilské republiky.⁸⁴ Z celkového charakteru výpravy se dá usuzovat, že i tato návštěva měla hospodářský účel a jistě měla přispět k prohloubení užších obchodních styků s další republikou.

Projekt na zřízení zemědělské rakousko-uherské kolonie na území Argentiny měl být perspektivní investicí do budoucna. podunajská monarchie by tím vyřešila několik problémů najednou. Emigrace by již nesměřovala do různých částí světa, ale mohla by se soustředit do jednoho centra, navíc by tím ještě Rakousko-Uhersko nepřicházelo o pracovní síly, ba naopak dělníci, řemeslníci a obchodníci v zámořské kolonii by mohli vytvořit pevný obchodní most. Mateřská země by tak získala snadný přístup k důležitým surovinám a potravinám a zároveň by si zajistila odbyt pro zemědělské a průmyslové výrobky a stroje. Navíc zde byla ještě možnost uplatnění sezónních zemědělských dělníků, kteří by mohli využít toho, že kolonie by ležela na obrácené polokouli a mohli by se stěhovat za prací podle ročního období, čímž by byli plně zaměstnáni celý rok. Tak to například činili zemědělstí dělníci z Itálie, Haliče či Bukoviny, neboť v tomto způsobu obživy viděli větší jistotu než v úplném vystěhovalectví.⁸⁵

Dalším dobrým důvodem, proč neztrácet kontakt s vystěhovalci, byl ten, že mohli nahradit funkci obchodních prostředníků a zajistit odbyt pro dovážení zboží. „Převážná většina výrobků vyvážených od nás do Jižní Ameriky (jedná se hlavně o zboží textilní, konfekční, módní a galanterní) prochází totiž rukama exporteurů pařížských a hamburských, z menší části také vídeňských. Vzhledem k tomu, že tuzemský vývozní obchod není dosud s to

⁸³ Klindera, F.- Český rolník napříč Argentinou, Praha 1912, str.5,n

⁸⁴ Lautschman, D.- Arthur der österreichische Krupp 1856 – 1938, Kral, Berndorf 2005, str.282

⁸⁵ Zemědělská politika, roč. XI, Brno 1912, str.503

nahraditi sprostředkovatelský obchod cizozemský, nemůže se naše výroba vzdáti náhle služeb cizozemských exporteurů, nechce-li ztratiti značné výhody z nich plynoucí, a pozbyti snad úplně dosud dobytého postavení na dotyčných cizích trzích. Podobně nemohou se dosud naši vývozci vzdáti služeb velkoobchodníků usedlých v přístavních městech jihoamerických, neboť jen těžko jsme při rozloze území a komunikačních poměrech s to, sprostředkovati velké obraty v těchto zemích docílené. Interessanti projevují obavu, že jak cizozemský vývozní obchod, tak i grossisté v přístavních městech jihoamerických by se při každém předčasném pokusu přímého spojení s konsumenty prostřednictvím výstav a p. podniků od rakouských výrobků odvrátili a konkurencí cizího zboží náš vývoz, zbavený výhodné opory dosavadní a nemohoucí se ještě spolehnouti na domácí vývozní obchod, z opanovaného odbytiště vytlačili. Z těchto důvodů nutno varovati před příliš náhlým zasahováním do poměrů a styků ustálených dlouhým vývojem a doporučovati jen volný a opatrný postup, se stálým zřetelem na vývoj domácího exportního obchodu, zejména na to, stačí-li již jeho síly, aby převzal služby cizozemských exporteurů.⁸⁶

Živnostenské komory sice před rychlou změnou stávajících vztahů měly obavu, ale Artur Krupp byl zkušený obchodník a podnikatel a v přímém obchodu viděl jistě velkou šanci pro rakousko-uherský obchod. Z jeho vlastních počínů v rodinné továrně je zřetelné, že účelným věcem se nebránil a rozhodně neměl strach stát se průkopníkem něčeho nového.

Ani pro argentinskou stranu nebyl tento plán na vybudování kolonie zcela nevýznamný. Postoupením části území by si zajistila systematickou kolonizaci a samozřejmě s tím spojenou kultivaci půdy, včetně melioračních prací, které by provedli nově příchozí osadníci, či jejich vláda. Zároveň bylo podmínkou pro uvolnění části území, aby na něm byla vytvořena dopravní infrastruktura, tedy především železniční trať z hlavního města provincie Rawsonu ke

⁸⁶ SOA Praha, fond: OŽK, karton: 833-5, XI/5

Kordillerám. Železnice by měla nejen hospodářský, ale i strategický význam v případě konfliktu s okolními státy, především však s Chile.⁸⁷

Plán se zdál být pro obě strany velice výhodný, proto se Kruppova výprava domluvila s argentinskou vládou na případném odkoupení části zemědělsky využitelného území. Argentinská strana k tomuto účelu nabídla oblast Chubutu v jižní části Patagonie. Celková plocha území nabídnutého ke kolonizaci byla 20 000 km² půdy podél obou břehů řeky Chubut, což představovalo dostatečný prostor pro obživu tisíců rodin. Toto území mělo být pro kolonizaci vhodné hned v několika směrech: podnebím podobným tomu, které panuje ve střední Evropě, nízkým osídlením a dobrými podmínkami pro kultivaci půdy. Navíc Argentina slíbila maximální podporu tomuto projektu.⁸⁸

Artur Krupp však nebyl jen iniciátorem tohoto projektu, ale i jeho mecenášem, který měl za úkol vzbudit zájem pro kolonizační projekt i mezi dalšími investory. Uložení kapitálu do železnice a do půdy se často osvědčilo jako velice výhodné, ale na druhou stranu o nabízeném území neměl žádné konkrétní údaje. Proto se rozhodl, ještě než se pustí do vyřizování všech náležitostí ohledně koupě, do oblasti vyslat vlastní průzkumnou výpravu. Ta měla být složena z odborníků v zemědělství, hospodářského znalce a specialisty v oboru zavodňovacích a melioračních prací.⁸⁹

Hledání vhodného odborníka, který by měl všechny potřebné znalosti a schopnosti potřebné pro účast na výpravě, nebylo jednoduché. Bylo třeba najít někoho, kdo by měl odborné znalosti, zkušenosti a zároveň byl dobře jazykově vybaven, tedy minimálně němčinou a španělštinou a navíc byl ještě schopen připravit se na dlouhou cestu ve velmi krátké době. Nalézt takového člověka bylo obtížné, proto se Arthur Krup obrátil na rakouské státní orgány.

⁸⁷ Klindera, F.- Český rolník napříč Argentinou, Praha 1912, str.6

⁸⁸ Op.cit, str.3

⁸⁹ Op.cit, str.8

Ministerstvo přijalo jeho plán s pochopením a bylo ochotné pomoci, proto požádalo o pomoc předsednictvo Klubu českých poslanců agrárních. Předseda Klubu, říšský poslanec František Udržal, po poradě s Antonínem Švehlou, předsedou výkonného výboru, který si upamatoval na Klinderovy zahraniční cesty po Itálii a Španělsku, usoudil, že nejvhodnějším kandidátem je Ferdinand Klindera.⁹⁰

Za Klinderovy spolupracovníky byli vybráni Kruppův hospodářský inspektor Karel Langer, konzul z Buenos Aires Jiří z Galatti a vodohospodář inženýr Oskar Šamšula.

⁹⁰ Op.cit, str.8

Život Ferdinanda Klindery

Ferdinand Klindera se narodil v Tuklatech, malé obci mezi Kolínem a Prahou. Jeho rodina byla s tímto krajem spjatá již celé generace. První zmínky o předcích Ferdinanda Klindery na českobrodsku jsou z 50. let 19. století, kdy je doložena účast děda Jana a otce Františka na správě obce Tuklaty.⁹¹ V nedaleké obci Nová Ves si strýc Ferdinandova otce Josef Klindera na svém statku postavil a provozoval lihovar. Využil tak možnosti, která se otevírala po zrušení poddanství a s ním spjatého panského monopolu na výrobu a prodej lihu. Kvůli hmotnému zajištění rozrostlé rodiny byl Jan Klindera nucen přestěhovat se z rodné Nové Vsi a v Tuklatech zakoupil statek č. 25. Klinderův otec František se tak dostal do obce, kde se mu narodil i syn Ferdinand. V roce 1871 se se svou ženou Annou přestěhovali do největšího statku ve vsi č. 2. Peníze na tento statek si v úrodném řepařském kraji vydělal a dále získal i obnos, kterým jej vyplatil jeho otec. Rodiče Ferdinanda Klindery měli celkem devět dětí, z nichž se šest dožilo dospělosti.⁹²

Sestra Antonie se vdala za MUDr. Weisse, a jako žena lékaře žila v Novém Městě na Moravě. Nejstarší syn Ladislav Karel se stal ředitelem panství hraběte Harracha v Kirahildě v dnešním Maďarsku.⁹³ Dalším synem byl Otokar František, který navštěvoval německou školu v Litoměřicích a v Praze a rodiče se zřejmě snažili jej směřovat na dráhu státního rakouského úředníka.⁹⁴ Nakonec se z něho stal ředitel pošty na Vyšehradě. Sestra Marie Anna zemřela záhy po svém narození. Dalším bratrem, který se dožil dospělého

⁹¹ Kristen, V.- Vliv sociálního prostředí Českobrodsko a rodové tradice na formování osobnosti ing. Ferdinanda Klindery, in: Archivní prameny Kolínska, Kolín 2003, str.17

⁹² SOA Kolín, fond Tuklaty číslo 310, Matrika příslušníků obce Tuklatské; založena r.1856, stav v roce 1880

⁹³ Z paměti Jarmily Klinderové-Kádnerové, in: Příloha Spomyšelských aktualit číslo 3 a 4/2005, str.8

⁹⁴ Op.cit., str. 24

věku, byl Bedřich Jan. Také on studoval na německé škole v Litoměřicích a stejně jako jeho starší bratr se stal úředníkem vinohradské pošty. Dalším synem byl Bohumil Maxmilián, který umřel ve 28 letech. Další narozená dcera byla Anna Růžena, avšak i ta umřela záhy po svém křtu. Pátým synem a osmým dítětem se stal Ferdinand Karel Klindera. Po něm se narodila již jen Anna Gabriela, která umřela po necelých dvou měsících života.⁹⁵

Ferdinand Klindera se narodil 22. října 1875 v Tuklatech č. 2, pokřtěn byl 7. listopadu místním kaplanem Antonínem Heřmanem. Narodil se jako manželské dítě Františka Klindery, rolníka z Tuklat č. 2, a Anny Židlické z Límuz. Za kmotry mu šly Antonie Hlaváčková, manželka Františka Hlaváčka rolníka z Příšimas, a Antonie Siříkovská, manželka Bedřicha Siříkovského, oficiála při magistrátu v Praze.⁹⁶

Otázku volby jména Ferdinand se snaží ve svém článku objasnit Vladimír Kristen. Podle něj se jméno Ferdinand v rodině Klinderů nepoužívalo. Je tak možné, že Ferdinandův otec přišel na jméno pro svého pátého syna ještě dlouho před jeho narozením, a to u příležitosti úmrtí posledního korunovaného českého krále Ferdinanda V. na Pražském hradě 29. června 1875. Trasa pro převoz jeho těla do Vídně vedla i přes území Tuklat. Právě v této době se tedy mohl zrodit v hlavě Františka Klindery plán na malou protihabsburskou provokaci, protože nemohl stejně jako většina národa Františku Josefovi I. zapomenout jeho falešné sliby o korunovaci v Čechách.⁹⁷ Další variantou je, že rodiče jméno Ferdinand prostě vybrali proto, že se jim líbilo, a mnoho jmen vyčerpali již na Ferdinandovy starší sourozence.

Malý Ferdinand vyrůstal v Tuklatech, kde navštěvoval společně se svými staršími bratry tamější dvoutřídní školu. Svě

⁹⁵ Op. cit., str. 23,n

⁹⁶ SOA Praha, matrika narozených Tuklaty, číslo 16

⁹⁷ Kristen, V.- Vliv sociálního prostředí Českobrodsko a rodové tradice na formování osobnosti ing. Ferdinanda Klindery, in: Archivní prameny Kolínska, Kolín 2003, str.25

vzdělávání zahájil ve školním roce 1881/82. Následující rok přestoupil jeho bratr Otokar do školy v Litoměřicích a Bedřich pokračoval v první třídě gymnázia v Praze, jak zaznamenal jejich učitel František Bláha do třídní knihy. Ferdinand se dle školních výkazů a vysvědčení jevil jako velice schopný žák s výborným prospěchem a téměř stoprocentní docházkou. V prvním roce školní docházky jsou sice patrné mírné nedostatky v matematice a mluvnici, ale pozdější známky jasně ukazují, že Ferdinand Klindera své inteligenční možnosti plně rozvinul až ve vyšších ročnících, kdy se z něho stává jedničkář a jistě i premiant třídy.⁹⁸

Je patrné, že v rodině bylo vzdělání dětí pro rodiče prioritou. Mohli si dovolit je posílat do školy i v době vrcholících zemědělských prací. Pravidelná docházka nebyla u všech žáků samozřejmostí a velice často se můžeme setkat s řadou Ferdinandových spolužáků, kteří byli kvůli práci v domácnosti či na poli dlouhodobě uvolňováni ze školy, nebo prostě přestali na čas školu navštěvovat. Ve třídním výkazu se pak u jejich jmen objevují celá proškrtnutá čtvrtletí s prostým vysvětlením: nenavštěvoval školu.

Po absolvování pěti tříd v tuklatské škole začal Ferdinanda Klindera otec posílat do školy v Praze, stejně jako jeho starší bratry. Někteří sice částečně studovali i v Litoměřicích, ale nakonec všichni dostudovali v Praze. Podle poznámky v třídní knize od školního roku 1886/87 Ferdinand navštěvoval rovněž střední školu v hlavním městě.⁹⁹ Tam absolvoval čtyři třídy reálky v Ječné ulici a poté přestoupil do druhého ročníku Vyšší průmyslové školy v Praze, kde po třech letech absolvoval na tamějším strojním oddělení.¹⁰⁰ Po absolutoriu přijal zaměstnání v Kuličově slévárně v Praze.¹⁰¹ Po dvou

⁹⁸ SOA Kolín, fond Tuklaty číslo 502; Základní školy Tuklaty 1874 – 2002, inventární číslo 9-24

⁹⁹ Op.cit, inventární číslo 22

¹⁰⁰ Klindera, F. Český rolník severskými státy, Novina, Praha 1937, str. 380

¹⁰¹ Z jubilantových vzpomínek... in: Příloha Spomyšelských aktualit číslo 3 a 4/2005, str.26

letech v roce 1895 nastoupil vojenskou službu u vozatajské divize, kde složil i důstojnickou zkoušku.¹⁰² Své vojenské schopnosti měl možnost prokázat v letech první světové války, kdy bojoval jako poručík v záloze na severním bojišti. Byl sice lehce raněn do nohy, ale po nemocničním ošetření v Čáslavi a krátké rekonvalescenci opět nastoupil do vojenské služby.¹⁰³ Svou vojenskou kariéru končil v hodnosti nadporučíka a pod jeho působnost spadala 8. vozatajská divize.¹⁰⁴ Vojenské služby byl však po roce a půl jako zemědělec zproštěn.¹⁰⁵ Existuje možnost, že se tak stalo na popud Antonína Švehly. „Dosáhnuv pak osvobození od činnosti vojenské, vrátil se k vykonávání své funkce starostenské. Bylo to právě v době, kdy za spolupráce s předsedou Antonínem Švehlou připravovaly činovnícké sbory důkladnou změnu stanov Ústřední jednoty.“¹⁰⁶

Bezprostředně po složení důstojnické zkoušky v roce 1896 si mladý Ferdinand našel uplatnění jako technický úředník v německé firmě Dr. Jingenen a Neuschlichter zabývající se výstavbou chemických továren.¹⁰⁷ Záhy byl vyslán do Uher do komitátu Marmaros Szigeth, aby dohlížel půl roku na dokončení tamější továrny.¹⁰⁸ V roce 1898 jej čekala ještě cesta do Itálie, kde měl možnost nejen v praxi uplatnit své schopnosti nabyté ve škole, neboť továrna nedaleko San Rema byla projektována dle jeho plánů, ale i možnost seznámit se s jiným prostředím, a osvojit si dokonale během osmi měsíců

¹⁰² Klindera, F. Český rolník severskými státy, Novina, Praha 1937, str. 380

¹⁰³ Zemědělské a družstevní listy, roč.XX., číslo 1.ze dne 4.12 1914, str.3; a číslo 6 ze dne 8.1 1915, str.38

¹⁰⁴ Op. cit., číslo 31. ze dne 2.7.1915, str.1.n

¹⁰⁵ Z jubilatových vzpomínek..., in: Příloha Spomyšelských aktualit číslo 3 a 4/2005, str.26 (vojenská služba Ferdinanda Klindery za první světové války trvala od října 1914 do června 1915)

¹⁰⁶ Klindera, F. Český rolník severskými státy, Novina, Praha 1937, str. 382

¹⁰⁷ Z jubilatových vzpomínek... in:Příloha Spomyšelských aktualit číslo 3 a 4/2005, str. 26

¹⁰⁸ Klindera, F. – Český rolník napříč Argentinou, Novina, Praha 1912, str. 555

italštinu.¹⁰⁹ Na cestu do Itálie se pečlivě připravoval a základy italštiny se mimo jiné naučil i od dělníka z Itálie, který stejně jako Klindera působil na stavbě továrny v Podkarpatské Rusi.¹¹⁰ Cestovatelská touha a pracovní povinnosti jej pak ještě zavedly na čtyři měsíce do Španělska, kde se rovněž věnoval intenzivnímu prohlubování svého jazykového vybavení.¹¹¹

Po návratu z cest se v roce 1899 oženil s Annou Jirsovou, dcerou rolníka z Nebovid.¹¹² Jeho píle se promítla i do pracovní kariéry a po čtyřleté službě mu bylo svěřeno vedení celé pražské kanceláře na Žižkově. Avšak velké pracovní vytížení zapříčinilo, že u mladého Klindery se začaly projevovat příznaky počátku tuberkulózy. Jeho zdravotní stav vyžadoval klid, a tudíž i radikální změnu životního stylu, proto pro něho rodiče zakoupili v roce 1903 statek číslo 20 ve Spomyšli.¹¹³ Klindera nebyl rozený zemědělec, proto se o statek v počátcích starali především jeho rodiče, zvláště matka. Klindera byl však schopný a záhy se naučil všem úkolům spojeným se zemědělskou usedlostí. Přesto nezapřel svůj smysl pro veřejné záležitosti a již na počátku roku 1909 figuruje jeho jméno ve výboru obce Spomyšl. Působil zde na postu zapisovatele s různě dlouhými přestávkami až do roku 1920. Svými podněty přispíval

¹⁰⁹ srovnej: Příloha Spomyšelských aktualit číslo 3 a 4/2005, str.26 uvádí se pouze 5 měsíců v Itálii;

Klindera, F. - Český rolník napříč Argentinou, Novina, Praha 1912, str. 556
uvádí 8 měsíců

¹¹⁰ „Babiččino povídání“- Vzpomínky Jarmily Kádnerové – Klinderové, in: Příloha Spomyšelských aktualit číslo 3 a 4/2005, str. 8

¹¹¹ Klindera, F. Český rolník severními státy, Novina, Praha 1937, str. 380

¹¹² Op. cit., str. 380

¹¹³ Statek Klinderovi odkoupili od rodiny Sailerových, ti jej získali až na konci 19. století. Statek původně patřil rodině Šimákových, která na něm hospodařila již od poloviny 18. století. Na tomto statku mimo jiné pobýval na návštěvě u svého spolužáka Antonína Šimáka jeden z nejznámějších českých básníků Karel Hynek Mácha a údajně na stěnu zahradního altánu napsal některé verše ze svých básní. in: Příloha Spomyšelských aktualit číslo 3 a 4/ 2005, str. 1

k efektivnější správě obce a jejích záležitostech.¹¹⁴ Nespokojil se však jen s činností ve správě obce, angažoval se i v Národní jednotě severočeské, ve školní radě, hasičstvu a organizoval další činnosti jak politické, tak i zemědělské. Byl členem Sokola, spolku přátel Švehlovy koleje a mimo další i zakládajícím členem Českého srdce.¹¹⁵

V roce 1907 vstoupil do Agrární strany a hned následující rok byl zvolen okresním důvěrníkem v Roudnici nad Labem a místopředsdou kampeličky ve Vraňanech.¹¹⁶ Postupně se propracovával do vyšších a vyšších pozic v Ústřední jednotě hospodářských družstev. Od členství ve výboru a revidující komisi se vypracoval přes člena představenstva až ke zvolení starostou Ústřední jednoty hospodářských družstev v roce 1914.¹¹⁷ Ferdinand Klindera tak nastoupil do čela Ústřední jednoty jako její třetí starosta. Byl zvolen na 17. valné hromadě Ústřední jednoty českých hospodářských společenstev, která se konala 13. 4. 1914 na Žofíně. Prvním Starostou byl JUC. Jan Sedlák úřadující devět let a po něm pozdější prezident Agrární banky Jan Dvořák, který setrval v úřadu starosty rovněž devět let.¹¹⁸ Ferdinand Klindera setrval ve svém úřadu až do roku 1942, kdy byl 1. listopadu Němci donucen odejít do penze.¹¹⁹ Pro české družstevnictví vykonal během svého života velice záslužnou činnost, a to jak na poli domácím, tak zahraničním.

Velice důležitým obdobím jeho života byl rok 1911, kdy byl vyslán jako vedoucí průzkumné výpravy do Argentiny.

¹¹⁴ SOA Mělník, fond Archiv obce Spomyšl 1863 – 1945 číslo 1238

¹¹⁵ Z jubilentových vzpomínek, ..., in: Příloha Spomyšelských aktualit číslo 3 a 4/2005, str. 26

¹¹⁶ Op. cit., str. 26

¹¹⁷ Klindera, F. Český rolník severskými státy, Novina, Praha 1937, str. 381

¹¹⁸ Zemědělské listy, ročník XIX., číslo 20, ze dne 17.4 1914, str. 1

¹¹⁹ Z jubilentových vzpomínek, in: Příloha Spomyšelských aktualit číslo 3 a 4/2005, str. 26

Přípravy Ferdinanda Klindery na cestu do Argentiny

Když se Artur Krupp obrátil na Ministerstvo orby s prosbou o pomoc při hledání vhodné osoby pro vedení výzkumné výpravy, byl odkázán na předsednictvo Klubu českých agrárních poslanců v čele s Františkem Udržalem. Jeho úkolem bylo vybrat vhodného kandidáta na pozici hospodářského znalce, který by splňoval dvě hlavní kritéria: odborné znalosti v oboru a schopnost dorozumět se španělsky. František Udržal sám neznal takového člověka, proto se telefonicky obrátil s prosbou o pomoc na Antonína Švehlu. Ten upozornil právě na Ferdinanda Klindera.¹²⁰ Klindera byl v této době v agrárních kruzích znám především jako člověk hojně se angažující v otázce družstevní. O tom, že se členem výpravy do Argentiny stane právě on, rozhodla především jeho znalost španělštiny, neboť znalost této řeči nebyla v českých poměrech v daném období příliš obvyklá.

V úvodu knihy *Český rolník napříč Argentinou* se píše, že Ferdinand Klindera byl 17. února 1911 telegrafickou zprávou pozván do Prahy, kde byl obeznámen s celým plánem a vyzván k převzetí zadaného úkolu.¹²¹ Avšak tento popis celé události je v částečném rozporu s dopisem datovaným 22. února ve Vídni, kterým Ferdinand Klindera informoval svou rodinu o úloze, která mu byla svěřena. „V rychlosti sděluji Vám krátce, že jsem byl ustanoven za zástupce rakouského zemědělství při výpravě, která pod protektorátem vlády 2. března t. r. vyslána bude z Hamburku do jižní Argentiny,...“¹²² Zůstává tedy otázkou, zda byl Ferdinand Klindera o svém úkolu informován v Praze nebo až ve Vídni. Je možné, že předběžnou informaci získal v Praze a pro konkrétní instrukce jel do Vídně. Dle doktora Kristena k informování Klindery došlo přímo ve Vídni, kde se Ferdinand Klindera právě v těchto dnech náhodou nalézal. V bohužel dnes již zničených archiváliích v Liberci měl být

¹²⁰ Klindera, F. – *Český rolník napříč Argentinou*, Novina, Praha 1912, str.8,n

¹²¹ Op.cit, str. 8,n

¹²² Dopis Ferdinanda Klindery rodině z 22. února 1911 ve Vídni, kopie od Dr. Kristena

dokument, který vypovídal o tom, že Ferdinand Klindera byl touto dobou ve Vídni kvůli vyřizování subvence pro kampeličku v Bohušovicích nad Ohří. Z pokračování dopisu rodině dále vyplývá, že se nejpozději 22. února setkal ve Vídni i s Františkem Udržalem, se kterým zřejmě řešil další náležitosti spojené s cestou. „Jsem zde s poslancem Udržalem, který jak u Ministerstva orby, tak i u jedné zdejší banky, která výpravu financuje, mi prokázal neocenitelné služby, ...“¹²³

Na druhou stranu je faktem, že do Vídně byl povolán i kvůli návštěvě u Artura Kruppa, který jej osobně informoval o účelu a provedení celé výpravy.¹²⁴ Bohužel přesné datum této návštěvy není dochováno. Vzhledem k časové tísní, ve které byla celá věc vyřizována, je však pravděpodobné, že Ferdinand Klindera neměl čas jezdit do Vídně dvakrát. Dokonce ve svém dopise rodině uvádí, že z Vídně pojedou rovnou do Prahy a poté přímo do Hamburku. Z toho se dá vyvodit, že již zřejmě neměl v úmyslu se stavit na statku ve Spomyšli. Další komunikaci s rodinou o celé záležitosti nechává na své manželce Anně. „Bližší Vám napíše Andulka, já večer jedu do Prahy a v pondělí nejspíše už do Hamburku na loď, která po 27 dnech nás dopraví na místo.“¹²⁵

Zřejmě nejreálnější verze toho, jak probíhalo období od první informace o plánované výpravě až k definitivnímu rozhodnutí, že se jí Klindera zúčastní, nalezneme u Klindery samotného. Uvádí, že po náhlém telegrafickém pozvání do Prahy a stručném seznámení s celým projektem si vzal čas na rozmyšlenou. Opustit hospodářství před počátkem zemědělských prací totiž nebylo jistě jednoduché. V rodině však přes určité obavy nakonec získal oporu a pochopení pro význam celé cesty. Poté se odebral do Vídně, zřejmě v doprovodu své manželky a tam obdržel konkrétní instrukce a fakta týkající se celé výpravy. Svě definitivní rozhodnutí stát se členem

¹²³ Op. cit.

¹²⁴ Klindera, F. – Český rolník napříč Argentinou, Novina, Praha 1912, str.9

¹²⁵ Dopis Ferdinanda Klindery rodině z 22. února 1911 ve Vídni, kopie od Dr. Kristena

Kruppova projektu sdělil zbytku rodiny v již zmíněném dopise z Vídně.

Vlastní informativní schůzka s Arturem Kruppem byla zřejmě velice stručná, neboť Ferdinand Klindera si posteskl, že se mu nedostalo očekávaných informací o přesném provedení celé výpravy a celý způsob hodnocení chubutského území byl ponechán na jeho uvážení. Vlastní zpráva od Artura Kruppa se tak omezila pouze na cestovní pokyny: „Vsedněte 2. března na odjíždějící parník „König Fridrich August“, přeplavte se do Buenos-Aires, ubytujte se v „Palace hotelu“ a vyhledejte tam p. konzula Jiřího z Galatti, jenž Vám vše ostatní oznámí.“¹²⁶

Přes nespornou časovou tíseň však před odjezdem nakonec ještě zavítal do Spomyšle. Jeho odjezd do Hamburku byl zachycen jeho dcerou takto: „Ještě dnes jsou pamětníci, kterým utkvělo v paměti, že pro českého sedláka ze Spomyšle mimořádně zastavil v tehdejší stanici „Jevišovce“ – dnešní „Vraňany“- mezinárodní rychlík do Hamburku. Byl poslední masopust, v hospodě hrála muzika a matka a já jsme doprovázely tatínka v kočáře na stanici.“¹²⁷

Ferdinand Klindera líčí svůj odjezd podobně: „Bylo to 28. února 1911, za temné noci masopustního úterka, v době, kdy mladí i staří za vířivých zvuků hudby loučili se s karnevalem, když uchlácholiv povzbuzujícími slovy rozechvělou choť a zlíbav naposledy slzící děti své, vstoupil jsem do vlaku, jenž odtrhl mne od rodinného krbu a unášel mne vstříc neznámé budoucnosti...“¹²⁸

Vezmeme-li v úvahu, že první informaci o výpravě obdržel Ferdinand Klindera v pátek 17. února a 28. února již seděl ve vlaku směřujícím k přístavu, je zřejmé, že všechny přípravy včetně cesty do Vídně a předání hospodářství musel stihnout v obdivuhodně krátkém čase. Neocenitelnou podporou mu byla v této době

¹²⁶ Klindera, F. – Český rolník napříč Argentinou, Novina, Praha 1912, str. 10

¹²⁷ „Babiččino povídání“- Vzpomínky Jarmily Kádnerové – Klinderové, in: Příloha Spomyšelských aktualit číslo 3 a 4, str. 7

¹²⁸ Klindera, F. – Český rolník napříč Argentinou, Novina, Praha 1912, str. 11

manželka, která přebrala na svá bedra řízení celého hospodářství. V tomto nelehkém a dlouhém úkolu jí vypomáhal spomyšlský starosta Pém.¹²⁹

Celá cesta pro Ferdinanda Klinderu nepředstavovala jen dlouhé odloučení od rodiny, ale především prestižní záležitost, která mu umožnila jak reprezentovat schopnosti českých odborníků v očích rakouských, ale i argentinských hospodářských kruhů a poznat nové kraje, tak mu zajistila osobní růst s perspektivou do budoucna a samozřejmě i finanční zisk.

¹²⁹ Dopis Ferdinanda Klindery rodině z 22. února 1911 ve Vídni, kopie od Dr. Kristena

Artur Krupp, mecenáš a původce výpravy do Argentiny

Artur Krupp se narodil 31. května 1856 ve Vídni jako páté ze sedmi dětí v protestantské rodině Hermanna a Marie Kruppových. Jeho otec byl ředitelem továrny na kovové zboží. Základní vzdělání získal Artur ve Vídni, ale poté jej otec posílal do různých zahraničních škol, aby získal širší rozhled. Na studiích měl otec se synem mnohé starosti, mladý Artur prý utrácel více peněz, než bylo jeho šetrivému otci libo.¹³⁰ Svá studia na báňské a hutní akademii v Berlíně zanechal rok před smrtí otce a v roce 1878 nastoupil jako učeň do továrny na kovové zboží v Berndorfu nedaleko Vídně. V roce 1879 převzal, na přání sourozenců a Alexandra Schoellera, otcovo místo technického vedoucího. V té době mu bylo pouhých třiaadvacet let.

Rodinná firma na zpracování kovů byla založena již v roce 1811. Založil ji dědeček Artura Kruppa Friedrich ve čtyřiaadvaceti letech. Firma sídlila v Essenu v Německu a specializovala se především na výrobu anglické lité oceli a zpracování následných produktů. Firma vznikla v období napoleonských válek, kdy byl kvůli kontinentální blokádě vyhlášené Napoleonem I. přerušen dovoz kvalitní kelímkové oceli do Evropy. Friedrich Krupp dokázal tuto ocel nahradit produktem podobné úrovně.¹³¹

Pobočku v Berndorfu založil Friedrich společně s Alexandrem Schoelerem v roce 1843. Firma začínala s 50 pracovníky. Především za vedení Artura Kruppa se rozrostla na společnost světového významu s více než 6 000 zaměstnanci.¹³²

Mladý Artur v prvním roce svého působení v Berndorfu pracoval především na vylepšení slévárny a obnovení výroby mincovních plátů, kterou se příležitostně zabýval i jeho otec. Dále zavedl tovární výrobu nádobí z čistého niklu a mosazných kartuší.

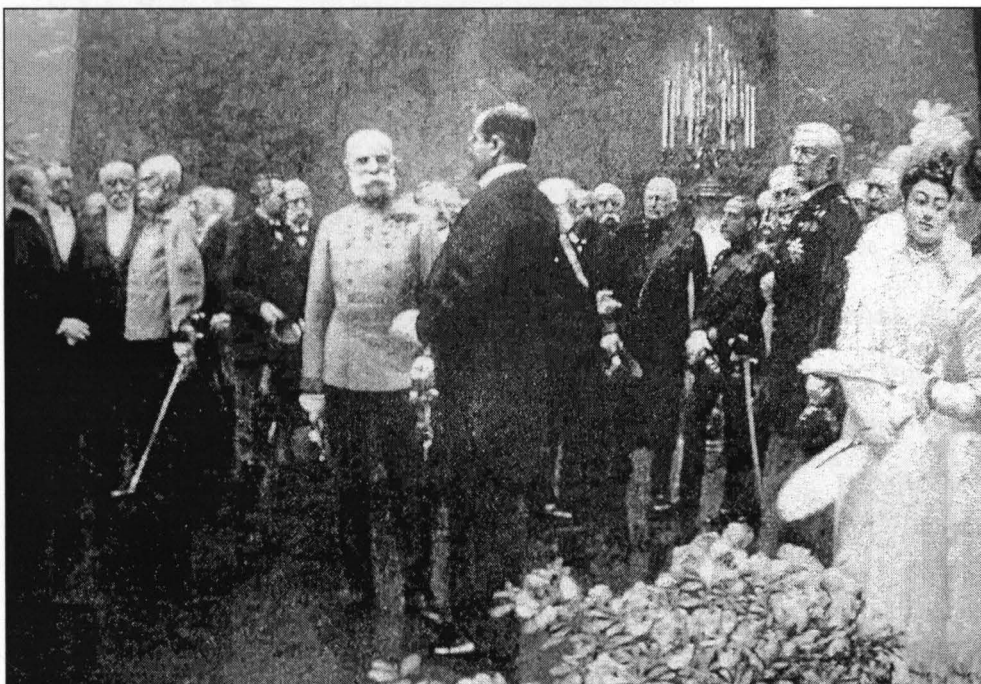
¹³⁰ Lautschman, D. – Arthur, der österreichische Krupp, Kral Verlag, Berndorf 2005, str. 7

¹³¹ Op. cit., str. 29

¹³² <http://www.berndorf-stadt.at/indexfl.htm>

Neocenitelným pomocníkem a učitelem mu byl Albert Grunow, odborník na chemické technologie používané v hutnictví.¹³³ Po smrti Alexandra Schoellera, který se o firmu velice zasloužil při vedení závodu v Berndorfu, převedl jeho podíl na sebe. Přemístil z Vídně do Berndorfu vedení firmy a započal realizovat vlastní plány na budoucí chod firmy. Podařilo se mu vybudovat podnik, který byl nejen zaměřen na sociální zajištění zaměstnanců, ale získal si i světový věhlas díky kvalitním výrobkům.

Berndorfská továrna se v roce 1881 stala první průmyslovou společností v Rakousku, která zavedla elektrické osvětlení. Artur Krupp byl v mnoha ohledech průkopníkem a novátorem. V Berndorfu se nezaměřil jen na rozvoj a modernizaci své továrny, ale velký důraz kladl i na zajištění svých zaměstnanců, a to nejen po stránce sociální a ekonomické, ale i kulturní.

František Josef v rozhovoru s A. Kruppem na slavnosti pořádané u příležitosti otevření divadla v Berndorfu r. 1899

Jeho osobnost byla jistě výjimečná i tím, že přestože stál v čele velkého výrobního podniku, na rozdíl od některých konkurentů se u něho projevovalo silné sociální cítění, které hojně uplatňoval v praxi. Pro své zaměstnance nechal dokonce v obci

¹³³ Lautschman, D. – Arthur, der österreichische Krupp, Kral Verlag, Berndorf 2005, str. 7

postavit i divadlo s 516 místy a bohatou neobarokní výzdobou.¹³⁴ Bylo otevřeno ku příležitosti oslavy výročí císaře Františka Josefa v roce 1899. Slavnostního otevření berndorfského divadla vystavěného podle plánů dvou vídeňských architektů Hellmera a Fellmera, se účastnil osobně sám císař.¹³⁵

Artur Krupp je považován za budovatele Berndorfu, neboť z malé vesničky se během jeho působení stalo město s více než 12 000 obyvateli. Ze 700 domů ve městě jich v roce 1915 více než

Reklamní plakát na výrobky Kruppovy továrny

300 patřilo Kruppovým závodům. Sociální uspořádání s rozsáhlou organizovaností bylo vysoce účinné a stalo se vzorem pro ostatní průmyslové podniky.¹³⁶ V roce 1898 nechal Artur Krupp vybudovat gymnázium. Další prospěšnou stavbou, která vznikla za Kruppovy podpory, bylo vystavění veřejného

¹³⁴ Op. cit., str. 8

¹³⁵ <http://www.berndorf-stadt.at/indexfl.htm>

¹³⁶ Lautschman, D. – Arthur, der österreichische Krupp, Kral Verlag, Berndorf 2005, str. 18

koupaliště a v neposlední řadě i podpora stavby kostela svaté Markéty, která probíhala v letech 1910 - 1917.¹³⁷

Kruppovy zásahy do struktury a chodu celé obce pozitivně ovlivnily celkovou industrializaci a vývoj. Vyvrcholením bylo povýšení Berndorfu na město 13. listopadu 1900. V této době mělo město 4 731 obyvatel a z toho 3 500 jich bylo zaměstnáno v Kruppových závodech.¹³⁸

Kruppovy závody se záhy staly nejlepším dodavatelem kvalitní oceli, která byla používána hlavně na výrobu parníků a v železniční dopravě. Jako první začal vyrábět bežešvá kola pro lokomotivy a vagóny. Tento významný vynález jej proslavil na celém světě.¹³⁹

Proto jistě není náhodou, že se snažil prosadit se na zahraničních trzích a zvláště tam, kde nebyla ještě úplně dobudována dopravní infrastruktura. Takovým místem byla například Argentina, ve které usiloval o zřízení kolonie, která by sama o sobě znamenala pro Kruppa dostatečné odbytiště jeho výrobků. Vybudováním kolonie Krupp jistě nesledoval jen své ekonomické zájmy. Vezmeme-li v úvahu jeho působení v Berndorfu, kde se staral o zajištění svých pracovníků i v oblasti sociální a kulturní, je možné se domnívat, že podobné plány měl i s případným kolonizovaným územím. To by pak mělo zajišťovat nejen výborné odbytiště pro jeho výrobky, ale i důstojný způsob obživy a zázemí pro krajany, kteří se rozhodli k emigraci.

Krupp však nebyl jen průmyslník a filantrop, ale i vášnivý cestovatel. A je možné, že i jeho touha poznávat nové kraje jej přivedla k myšlence investovat své peníze v Argentině. Krom velkolepé cesty do Jižní Ameriky podnikl v roce 1925 mnohaměsíční cestu do Indie a na Jávu.¹⁴⁰ V roce 1929 se vydal kolem Afriky.

¹³⁷ <http://www.berndorf-stadt.at/indexfl.htm>

¹³⁸ Op. cit.

¹³⁹ Lautschman, D. – Arthur, der österreichische Krupp, Kral Verlag, Berndorf 2005, str. 30

¹⁴⁰ Op. cit., str. 388

Hlavním cílem jeho africké cesty však bylo mimo jiné především zlepšení jeho zdravotního stavu. Cesta vedla z Hamburku přes Rotterdam do Kapského města, Mozambiku, Daresalamu, Mombasy a přes Suez pokračovala do Marseille, Lisabonu a zpět do Hamburku. Okružní jízda kolem Afriky mu v doprovodu manželky Elsy a komorníka trvala celkem tři měsíce.¹⁴¹

Záhy po této cestě zasáhla Evropu v roce 1931 ekonomická krize. Krach kreditní a dalších bank se podepsal i na situaci Kruppových závodů. Dostal se do velkých finančních potíží. Nemohl již dále obývat vilu v Berndorfu a byl nucen přestěhovat se do bytu ve Vídni.¹⁴² Finanční problémy zapříčiněné všeobecnou krizí měly na svědomí i klesající vliv Artura Kruppa na celkový chod továrny v Berndorfu. Cizí podíly na akciích továrny byly v roce 1934 tak velké, že Kruppova část byla jen několik procent. Značné investice do závodů přicházely z německého Essenu, záhy tak noví akcionáři v čele se společností Friedrich Krupp a.s. získali majoritní podíl na rozhodování v berndorfské továrně. Konečná suma akcií byla od kreditní a úvěrové banky odkoupena 12. července 1938 za 8 424 000 říšských marek.¹⁴³ Určitý vliv na převzetí firmy měla jistě i německá okupace Rakouska v roce 1938. Poté byla továrna přeměněna čistě na válečný podnik se zaměřením na výrobu vojenského materiálu. Artur

Krupp se ještě na sklonku života vrátil do Berndorfu, ale na svou dřívější slávu již nenavázal. Zemřel v ústraní v dubnu 1938. Jeho smrt znamenala i konec Kruppů zabývajících se průmyslem, kteří nepůsobili v Berndorfu.

Jeho produkty se staly světově známými, berndorfské výrobky byly zárukou kvality, ať již se jednalo o přístroje, nádobí nebo komponenty pro vlaky. Na Arturu Kruppovi byl výjimečný fakt, že přes své úspěchy na světovém trhu nezapomněl na původce svého jmění a vydělané peníze hojně investoval, a to nejen do svých

¹⁴¹ Op. cit., str. 385

¹⁴² Op. cit., str. 387

¹⁴³ Op. cit., str. 409

zaměstnanců, ale i do dalších prospěšných projektů. Jedním z nich mohla být právě kolonie v Argentině.

Odjezd do Argentiny

Ferdinand Klindera se po hektických deseti dnech příprav konečně na masopustní úterý 28. února 1911 usadil do rychlíku. Vezl s sebou i základní vybavení na dlouhou cestu. Vlak jej unášel směrem k přístavu v Hamburku, kde měl nastoupit na parník plující do Jižní Ameriky. Byl jistě ještě plný dojmů z loučení s rodinou, ale zároveň mu na mysl přišla zřejmě i otázka, co výprava přinese jak jemu, tak i rakousko-uherským úřadům a v neposlední řadě i továrníku Kruppovi.

Čtenáře jistě zaujme, že Klindera se do své role zemědělského odborníka vžil velmi rychle. Již při cestě vlakem začal hodnotit úrodnost krajiny, která obklopovala železniční trať.¹⁴⁴

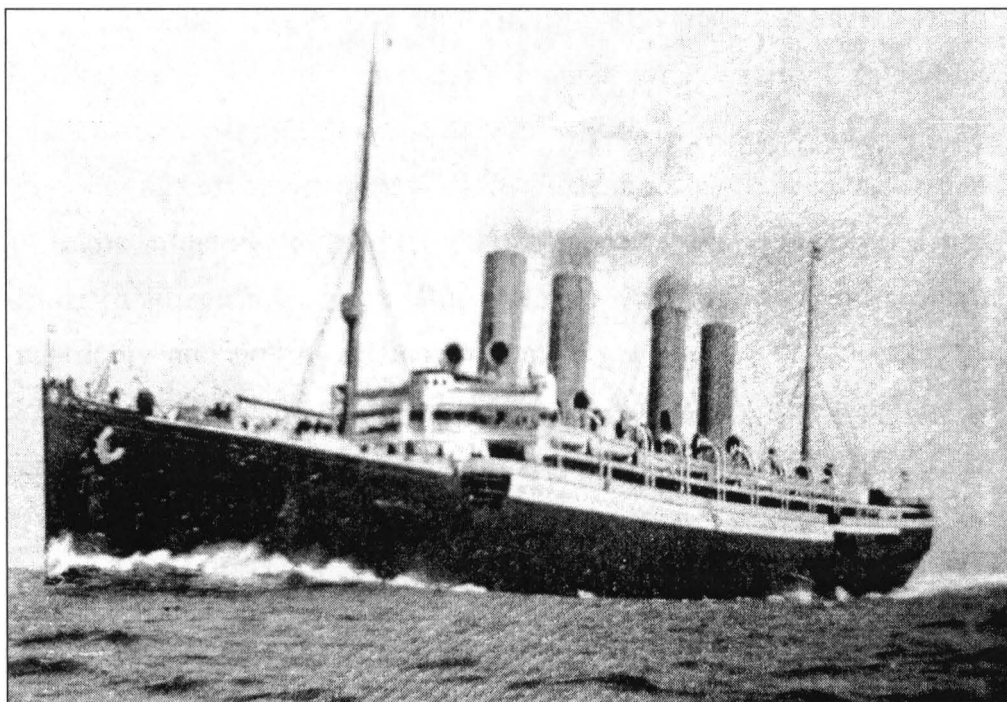
Do Hamburku přijel o den dříve, aby si mohl vyměnit poukázku za lodní lístek. Hambursko-americká paroplavební společnost tímto způsobem umožňovala cestujícím předem si rezervovat místo na lodi. V Klinderově případě se jednalo o poukázku na místo na lodi se jménem „Král Bedřich Gustav“. V případě pozdějšího příjezdu by hrozilo, že o rezervovanou kajutu přijde. Současně s výměnou byl informován o zpoždění odjezdu. Loď měla opustit přístav 2. března ráno, ale nakonec zvedla kotvy až večer. Prodlevu využil Klindera k prohlídce Hamburku.¹⁴⁵

Poté mu již nic nebránilo, aby se nalodil a vyrazil vstříc svému úkolu. Jeho pozornému zraku neuniklo nic z toho, co se na lodi dělo a rychle si udělal přehled i o celém vybavení plavidla. První místnost, kterou si mohl pečlivě prohlédnout, byla jídelna s klavírem. Jeho zraku neunikl ani kdekterý salonek a zavítal i do strojovny. Jedna místnost jej ale jistě překvapila, nebo možná zklamala svým vybavením, byla to tělocvična. „Na pozorovatelské stanici seznámil jsem se s dvěma mladíky, ...Po delší rozmluvě vyzvali mne k návštěvě lodní tělocvičny, nad kuřáckým salonkem se

¹⁴⁴ Klindera, F. – Český rolník napříč Argentinou, Novina, Praha 1912, str. 15

¹⁴⁵ Op. cit., str. 16

nacházející, která však od našich sokolských velice se liší. Nebylo tam ani hrazdy, ani bradel, kruhů ni koně, a všechny přístroje tam postavené, a elektrickým proudem hnané, měly spíše za účel jakousi strojovou masáž, než tělocvik v našem slova smyslu. Přesto však má taková tělocvična na lodi, na které cestující v tělesné nečinnosti po tři neděle mají trávit, velký význam zdravotní, a netřeba ujišťovati, že stal jsem se tam i já denním hostem. Některá cvičení, zejména „jízda na velbloudím sedle“ zdála se být velice komickou, neboť napodoboval se při tom klátivý chod velblouda, při čemž však účelně napínány břišní svaly i cvičeno tělo v udržování rovnováhy.¹⁴⁶ Jízdu na velbloudu Klindera sice v Argentině nevyužil, ale posílení fyzické kondice před cestou do drsné chubutské přírody se mu jistě hodilo.

Císařská zaoceánská loď

Avšak s ubíhající cestou a s postupným vzdalováním od břehů pevniny se dostavily u Klindery i první příznaky mořské nemoci. Jak píše, byl na tuto variantu již částečně připraven, a z literatury věděl, že je možno nevolnosti předejít neustálým pobytem a pohybem na čerstvém vzduchu spojeným se silnou vůlí nemoci se nepoddát.¹⁴⁷ I

¹⁴⁶ Op. cit., str. 28

¹⁴⁷ Op. cit., str. 29

tak si Klindera přes pevné odhodlání vytrpěl své. Pro srovnání například Misslerova příručka rovněž varuje před mořskou nemocí a zmiňuje základní pravidla, jak jí čelit. Pro uklidnění cestujících neopomíná ujistit, že to není choroba smrtelná. „Ostatně na tento nepříjemný pocit, povstálý zápachem a houpáním se lodi, ještě nikdo nezemřel, naopak ví každý, kdo to prodělal, že pak za vše, co vytrpěl, bohatě odměněn jest zlepšením svého zdravotního stavu.“¹⁴⁸

Monotónní cestu na lodi trávil Klindera střídavě procházkami po palubách, konverzací se spolucestujícími a v tělocvičně. K většímu rozptýlení přispělo až překročení rovníku, ke kterému došlo 16. března. Na zaoceánských parnicích bývalo zvykem tuto událost náležitě oslavit a zvláštní pozornost byla věnována především cestujícím, kteří překračovali rovník poprvé v životě, jako byl například Klindera. „Předehra ku slavnosti té udála se již patnáctého večer, kdy za rachotu bubnů a trub vstoupil do jídelny vládce moře Neptun, v kaučukovém plášti, s něhož voda tekla, se ctihodným červeným obličejem a vousem až po kolena sahajícím. V ruku mimo žezlo držel kukátko zrobené ze dvou prázdných lahví, jimž rozhlížel se po rozsáhlé jídelně. Za provazovým opaskem nastrkány měl nelibě páchnoucí slanečky a úhoře... Vlastní slavnost křtu započala však až odpoledne o 4. hod., kdy z předpalubních místností vyšel slavnostní průvod, sestávající z hudebníků, fanaticky vystrojené kohorty vládce moře Neptuna a dobrovolně se přihlásivších křtěnců.... Poté bylo dlouhé říkání Neptunovo, jež sliboval všem „křtěncům“ neomezenou ochranu ve všech mořích, nad nimiž žezlo jeho vládne, a sice jak proti úrazu, tak proti nemocím jakýmkoliv, a zároveň i varoval všechny ty, kteří by se obřadu tomu chtěli vyhnout. Poté holič se svým pomocníkem, vyzbrojeni metr dlouhou dřevěnou břitvou a tomu přiměřenými nůžkami a hřebenem, jakož i dvěma džbery, z nichž v jednom byly rozdělaný mydlina a v druhém „puďr“, měli různými vtipy vyšperkovaný přednes, v němž vychvalovali své umění, slibující zároveň, že všechny „křtěnce“

¹⁴⁸ Missler, F.- Poučení o cestě do Ameriky, Bremen 1905, str. 45

k obřadu tomu náležitě „připraví“. Potom konečně otevřel Neptun „matriku“ se seznamem veškerých křtěnců, kteříš po řadě vyvolávání.

První na řadu přišel mladý lodní lékař, jenž usednuv v bílém oděvu na schůdky, byl při slovech Neptunových, ...náležitě postříkán, potom mu holič velkou bílící štětkou potřel celý obličej, dřevěnou břitvou setřel mydliny, hráběmi hřeben představujícími vlasy učesal, hrst pudru kolem dokola hlavy nasypal, načež ho černoši ve vodě se nalézající uchopili za nohy, po hlavě převrátili do vody, ...Obřady tyto provádějí se na každé lodi jinak a mnozí z cestujících se vyjádřili, že neviděli ještě, aby se postupoval při ceremonii té s takovou neomaleností jako zde.¹⁴⁹ Klindera sice o svém křtu nic nepíše, ale vzhledem k tomu, že na lodi se za oceán plavil poprvé a v knize je vyobrazeno jeho osvědčení o křtu, dá se předpokládat, že si touto náročnou ceremonií prošel také.

Po dalších dnech strávených na lodi konečně dopluli k první zastávce, brazilskému městu Rio de Janeiro. Pak už vedla cesta přes uruguayské Montevideo přímo do Buenos Aires, cílové stanice plavby, ale jen přestupního místa na dlouhé cestě za Klinderovým úkolem. V Buenos Aires se Klindera také setkal se svými společníky, kteří jej měli v příštích týdnech doprovázet na průzkumné cestě po Chubutu. Inspektorem Karlem Langerem a konzulem Jiřím z Galatti. Konzula z Galatti popisuje Klindera jako: „třicetiletého muže, malé, slabé postavy, světlých vlasů a po anglicku zastřižených knírů a pečlivě holeného, kulatého obličeje, ...“¹⁵⁰

Možnost blíže poznat své spolupřezkumníky měl již záhy. Inspektor Karel Langer se svým synovcem mu dělali společnost při prohlídce města. Konzula Jiřího z Galatti měl možnost blíže poznat již první den na společné večeři. Zde měl možnost se seznámit i s rakousko-uherským konzulem Mikulášem Postem a s čestným

¹⁴⁹ Klindera, F. – Český rolník napříč Argentinou, Novina, Praha 1912, str. 60,n

¹⁵⁰ Op. cit., str. 91

rakousko-uherským konzulem Petrem Mihalovičem.¹⁵¹ Vzhledem k oficiálnosti této návštěvy se dá předpokládat, že na celou výpravu byl kladen velký důraz a byla chápána s velkým významem, nikoli tedy třeba jako nahodilá akce rakouského podnikatele. Vždyť právě Mikuláš Post stál u zrodu celé myšlenky na vybudování rakousko-uherské kolonie v Argentině. Právě s ním hovořil Artur Krupp při své návštěvě Argentiny u příležitosti velké jubilejní výstavy o možnosti směřovat proudy emigrantů na jedno místo.¹⁵² Tím se měla stát nová kolonie.

Čas, který Klindera trávil v Buenos Aires čekáním na vlak jedoucí do Chubutu, trávil především výlety po městě a různými poznávacími exkurzemi po místních továrnách a podnicích, jejichž stav a zařízení pečlivě zhodnotil. Nezapomněl samozřejmě navštívit proslulé buenosaireské chladírny, klíčový prvek exportního průmyslu.

Takzvaná frigoríficos sloužila jako jatka na hovězí dobytek a ovce. Zároveň fungovala i jako chladírny, aby byl ulehčen vývoz zmrzlého či chlazeného zboží. Dále zde byly vyráběny nejrůznější konzervy, oleje a řada dalších produktů. Používání tohoto způsobu konzervace masa nemělo dlouhou tradici: „Francouzský inženýr Charles Tellier dokázal r. 1877 četnými pokusy možnost konzervování masa za pomoci zimotvorného stroje, jež byl vynalezl. Tellier byl též prvním, jenž věnoval se praktickému využití svého vynálezu a založiv v Paříži za tímto účelem akciovou společnost, vyslal r. 1876 parník „Le Frigorifique“ do Argentiny. Nepatrná tato loď o 700 tunách, s parním strojem o 300 k. s., vystrojena byla třemi zimotvornými stroji po 20.000 kaloriích, jež spotřebovaly 12-15 k. s. Jelikož dosavadní vývoz argentinských „Saladeros“ v sušeném a soleném mase byl nepatrný, věnovala tamější vláda novému podniku značnou pozornost....V září r. 1877 vplula do přístavu Buenos Aires loď „Le Paraguay“ o 1120 tunách, vyslaná společností Julien et Cie.

¹⁵¹ Op. cit., str. 91

¹⁵² Op. cit., str. 5,n

z Marseillu. Přivezla s sebou na zkoušku rozčtvrceného vola a 10 ovcí, jež přes havarii, již loď na pobřeží senegalském byla utrpěla, došly ve výborném stavu. Parník tento opatřen byl třemi stroji zimotvornými (amoniakovými), jimiž snížena temperatura chladíren na 28 až 31 stupeň Celsia pod nulou. Loď navrátila se do Havru v červnu 1878 s nákladem asi 80 tun masa nejlepší jakosti, bezvadně konservovaného. Velký pařížský „Grand Hotel“ používal je po několik dní. Část masa rozdána vojsku. – Přes značný zájem, jenž se ve francouzských kruzích obchodních o věc tu jevil, nedošlo ku navrženému zvýšení kapitálu společnosti Julien et Cie. a dovoz argentinského masa – podivuhodným způsobem – ve Francii později zcela zanikl. Ovoce francouzských pokusů padlo podnikavým Angličanům takřka do klína. Vidouce ohromnou důležitost organisace pravidelného dovozu masa, investovali nutné obnosy a zakládali frigorifika netoliko ve svých osadách, ale i v samotné Argentině.¹⁵³

Zřejmě jedním z největších chladírenských komplexů tohoto období v Buenos Aires byla chladárna La Negra, která byla schopna za jediný den zpracovat až 1 300 kusů hovězího dobytka a 2 000-3 000 kusů ovcí. Dobytek se svážel do chladících center železnicí, či speciálními parníky. Po přepravě byl naháněn přímo do ohrad těsně přiléhajících k mrazírenskému objektu. V případě, že bylo nutné hnát dobytek městem, byly k tomuto účelu vyhrazeny jen některé ulice, a to ještě jen mezi půlnocí a čtvrtou hodinou ráno. Stejně tak pracovní doba byla stanovena od šesti hodin do dvou, poté muselo být vše hotové a probíhalo čištění.¹⁵⁴

Frigoríficos však nesloužila jen k mražení hovězích čtvrtek či celých ovcí. Zvíře zde bylo zpracováno úplně celé. Po vyvržení byla část vnitřností zakonzervována. Z nepoužitelných zbytků se dělalo umělé hnojivo. Byly zde zpracovávány i kůže a tuk. Kvalitní tuk byl posílán především do Nizozemí, kde byl dále zpracováván.

¹⁵³ Vaniček, V. C. - Republiky řeky La Platy, Merkur, Praha 1911, str. 115,n

¹⁵⁴ Klindera, F. - Český rolník napříč Argentinou, Novina, Praha 1912, str. 98

Samozřejmě při celém procesu nechyběl veterinární lékař, ale zběžné kontroly byly natolik povrchní, že například Švýcarsko striktně odmítlo dovoz argentinského masa jako nekvalitního. Mrazírny se však snažily všem svým zákazníkům maximálně vycházet vstříc, například pro Angličany vybíraly maso více tučné a pro střední Evropu zase naopak. V mrazírnách se nacházela i obrovská skladiště čítající desetitisíce kusů již zpracovaného masa, která v případech stávky museli udržovat v chodu prací u strojů sami úředníci, aby předešli případným škodám zapříčiněným zastavením provozu. Frigoríficos představovala ve své době chloubu industrializace.¹⁵⁵

Mimo tyto zpracovatelské podniky narazil Klindera i na další podniky, jako například na pivovary, ve kterých se vyrábělo pivo z českých surovin. „Mimo různé druhy vína lze všude dostat pivo, a sice ze dvou pivovarů buenosairských, z nichž jeden se nazývá „Quilmes“, druhý „Pilsen“. Byl jsem velice překvapen, když jsem se později dozvěděl, že piji vlastně pivo z českého ječmene, protože pivovar Quilmes veškerý potřebný slad odebírá z české sladovny, v Podbabě u Prahy, kdežto druhý pivovar, Pilsen, kupuje zase moravský slad.“¹⁵⁶ Nebyl to však jen moravský slad, se kterým bylo možné se v Argentině setkat ve spojitosti s pivem. Právě v pivovaru Quilmes ležícím nedaleko Buenos Aires byl na počátku 20. století správcem Klinderův krajan, pan Nedvěd. Mimo něj tu bylo zaměstnáno ještě pět Čechů. A jak dále uvádí V. C. Vaníček: „Skoro v každém jihoamerickém pivovaru najdeme ostatně skoro vždy některého krajana.“¹⁵⁷ Nejen tento fakt nasvědčuje tomu, že česká pivovarnická tradice se v zámoří uchytila vcelku dobře. Do Argentiny vyvážely slad a další produkty pro pivovarnictví především tyto společnosti Ignác & Wilhelm Briess, firma G. Morgerstern a společnost Synové Marcuse Zweiga všechny

¹⁵⁵ Op. cit., str. 100,n

¹⁵⁶ Op. cit., str. 118

¹⁵⁷ Vaníček, V. C. - Republiky řeky La Platy, Merkur, Praha 1911, str. 138

z Olomouce, dále První rolnická sladovna z Prostějova a společnost Hermana Bracha z Olomouce.¹⁵⁸

Ale ani přes tyto exkurze a výlety se nezapomínalo na hlavní úkol. Proto byly u konzula z Galatti, vedoucího celé výpravy, konány porady a plánovalo se, jak by bylo nejlepší celou výpravu vykonat, aby bylo naplněno její poslání.¹⁵⁹ Předně potřebovali ještě zajistit znalce v oboru zavodňovacích prací, který by se výpravy rovněž zúčastnil. Klindera o tom píše: „Po dlouhém hledání byl konečně angažován mladý Moravan, inženýr Oskar Šamšula, rodák z Prostějova, v němž jsem doufal nalézt upřímného Čecha; bohužel okolnost, že studoval na německých školách a že již po 2 léta byl zaměstnán u vídeňského stavitele J. Cwicklitzera v západoargentinském městě Mendoza, způsobila, že česky mnoho zapomněl a že otázkou národní příslušnosti si asi nikdy mnoho hlavu nelámá, přizpůsobuje se poměrům, v nichž se nacházel.“¹⁶⁰ Z tohoto popisu je jasně patrný Klinderův národnostně zanácený přístup, který se prolíná celou jeho prací a nakonec je zohledněn i do výsledků celé výpravy.

Co se týče přístupu k celkovému posuzování kolonizačních podmínek v oblasti Chubutu, doporučil argentinský ministr zemědělství, aby si ještě před odjezdem na průzkum udělala celá výprava představu o možnosti kultivace půdy v nějaké již kolonizované oblasti podobného charakteru. „...hodlali jsem uposlechnouti naléhavého přání argentinského ministra orby, jenž docela správně mínil, že chceme-li patřičně posouditi zdatnost a vhodnost území v Chubutu pro kolonizační účely, že nemůžeme soudit dle evropských poměrů, nýbrž, že musíme si vyjet někam, kde bychom přímo vedle travinami a obilím osetých rolí uzřeli i nepřehledné pampy v jejich původní divokosti a zdánlivé

¹⁵⁸ Novotný, J., Šouša, J. – La Malta de Bohemia en américa Latina en la Primera Mitad del Siglo XX, in: Ibero-Americana Pragensia, roč. XXVII, Karolinum, Praha 1993, str. 72

¹⁵⁹ Klindera, F. – Český rolník napříč Argentinou, Novina, Praha 1912, str. 108

¹⁶⁰ Op. cit., str. 109

neplodnosti.“¹⁶¹ Výprava tak učinila a na vlastní průzkum vyjžděla již připravena na případné primární rozčarování ze zdánlivě nehostinné krajiny.

Pro seznámení se s postupem při melioračních pracích zavítali do provincie Neuquén. „Sotva jsme se ocitli as na ½ hodiny za městem, již uzřeli jsme pampu v bezprostřední blízkosti – rovinu, zakrslými pichlavými křovisky pokrytou, mezi nimiž větry sypkou, prachovitou zemi tak odvály, že kolem každé křoviny utvořil se malý pahorek, kořeny porostu držený. Laik řekl by, že jest to půda neplodná, schopná živit pouze sporá křoviska – a zatím jest to půda panenská, přeplněná přebytečným množstvím živin a která popřává zasetým rostlinám nejbujnějšího vzrůstu – přijde-li ovšem do ní dostatečná vláha.

Při další jízdě pozoroval jsem, jakým způsobem upravuje se takováto pampa na uměle zavodňovaná pole. Nejdříve vykope se křoví a nechá se ležet na místě, až náležitě dřevo zaschne. Pak se buďto spálí, anebo hodlá-li se na dotyčném pozemku stavět nějaká budova, narovná se suché dříví do hranic, k nimž se pak přistaví na slunci sušené cihly kolem dokola a pouze spodem nechá se několik volných tahů. Poté se kolkolem omaže vše silnou vrstvou rozdělané hlíny, a po uschnutí se hranice zapálí.“ Jak říká sám Klindera, osobně se přesvědčil, že tyto cihly mají dobrou jakost.¹⁶²

Na tomto příkladu je vidět, jak moc byli místní obyvatelé adaptabilní a schopní využít omezené zdroje. Nešlo jim však jen o vytěžení maximálního užitku z omezených zdrojů. Na dalším místě, se kterým se seznámili, byli obyvatelé ještě dále a své jednání přizpůsobili s ohledem na imigranty. „Společnost provádí totiž na svůj účet zdělávání pozemků zcela moderně a racionálně, nejen kvůli zisku, nýbrž aby i nově přistěhovalí a pozemky zakoupivší kolonisté měli dobrý vzor, dle něhož by se mohli řídit.“¹⁶³ Toto jistě dost

¹⁶¹ Op. cit., str. 109

¹⁶² Op. cit., str. 116

¹⁶³ Op. cit., str. 120

vypovídá o silných sociálních vztazích v rámci menší oblasti. O uspořádání osad se zmiňuje i Misslerova příručka pro vystěhovalce. „Osady: Jsou skupiny ustanoveného počtu rolnických rodin, ponejvíce Evropanů, kteří mají za účel, ustanovenou plochu země vzdělati. Obdělávání polí není společné. Každá rodina vzdělává svůj vlastní pozemek a jediným svazkem mezi rodinami jedné osady jest sousedství.“¹⁶⁴

Desátého dubna, tedy přibližně po čtrnácti dnech od chvíle, kdy Ferdinand Klindera připlul do Buenos Aires, se výprava konečně vydává na cestu do vzdálené Patagonie. Tam má v provincii Chubut provést veškeré průzkumy a práce nutné k tomu, aby bylo možné zhodnotit rizika a výhody trvalého vytvoření kolonie.

¹⁶⁴ Missler, F. – výtah z úředních vyhlášek (Státy Santa Fé, Entre Rios, Cordoba a území Misiones a Patagonie náležejí k republice Argentinské v Jižní Americe a jsou rájem pro vystěhovalce, kteří rolnictví a chov dobytka provozovati chtějí), Bremen, str. 4

Putování po budoucí kolonii

Oblast kolem řeky Chubut v Patagonii nebyla pro případnou kolonizaci vybrána náhodně. Šlo o místo řídké zalidněné, které se snažila argentinská vláda zalidnit. Případné zřízení kolonie, které by představovalo cílený příliv pracovních sil, jen vítala.

Po nepohodlné cestě připlula loď konečně do přístavu Medrin, nejvýznamnějšího kotviště provincie Chubut. Poté se inženýr Šamšula, Karel Langer a Ferdinand Klindera vydali vlakem do stanice Trelew, kde se sešli s Jiřím z Galatti, který jel napřed.¹⁶⁵ Členové výpravy tak byli kompletní. Počátek expedice Klindera komentuje těmito slovy: „Sotva jsme uložili svá zavazadla v bytě, vyslechli jsme vůdcův (J. z Galatti)¹⁶⁶ referát o vykonaných přípravách, který však byl neveselý. Stěžoval si hlavně na nesmyslné přehánění cen všeho, co pro výpravu se hodlá nakoupiti, poněvadž zpráva o chystané expedici se rychle rozšířila a kde kdo hleděl z cizinců těžit. Mimo to ani guvernér nepodporoval snahy vůdcovy tak, jak bylo v buenosairských ministerstvech slibováno, a hlavně pokud se týče zaopatření spolehlivého průvodce t. zv. „vaquiano“, neučinil týž dosud ničeho.“¹⁶⁷ Je vidět, že přístup k celé výpravě se úměrně vzdálenosti od Buenos Aires měnil. Politika okrajovějších oblastí byla zaměřena spíše na preferování okamžitého zisku z cizinců, bez ohledu na to, že případné zřízení kolonie by přineslo výhody mnohem větší. Takže snaha o zanechání co nejlepšího dojmu na zástupce případných investorů se příliš neprojevila.

Další den vypadal již trochu jinak: „Kavalkáda naše zamířila kolem policejních kasáren přímo k vile guvernérově, před níž sesednuvše, a koně v opatrování Krejčího ponechavše, odebrali jsem se přímo do guvernérovy pracovny guvernér Dr. Alesandro G. Mais, as 48letý muž, malé, zavalité postavy, s hnědýma očima, kulatým

¹⁶⁵ Klindera, F. – Český rolník napříč Argentinou, Novina, Praha 1912, str. 160,n

¹⁶⁶ Poznámka autorky.

¹⁶⁷ Klindera, F. – Český rolník napříč Argentinou, Novina, Praha 1912, str. 161

obličejem v prostém občanském oděvu. Pozorné přivítání, jehož se nám dostalo, jakož i průběh celé rozmluvy, v níž hlavně nás ujistil brzkým příchodem „vaquiana“, nejlepšího to průvodce a znatele poměrů celé provincie, s nímž zároveň k ochraně s námi pojedou i dva policisté, vše to nasvědčovalo, že přišel z Buenos Aires důrazný pokyn, a že naše záležitosti budou jinak respektovány než dříve.“¹⁶⁸

Dalším úkolem následujícím po zajištění si průvodce bylo obstarání dostatku schopných koní. To byl totiž jediný dopravní prostředek způsobilý absolvovat tak náročnou cestu v neupraveném terénu. Tohoto úkolu se zhostil osobně Ferdinand Klindera připravený využít své zkušenosti s koňmi, které nabyl při vojenské službě. Zároveň měl při shánění možnost seznámit se s okolím a jeho historií. „Poněvadž doba brzkého odjezdu závisela hlavně na nákupu potřebného počtu koní, přihlásil jsem se hned druhého dne, že se o koupi koní v okolí pokusím. Po dva dny projížděl jsem celý kraj jediným peonem pouze doprovázen, od chacry k chacře se poptáváje, při čemž mimo vlastní účel poznal jsem i zevrubně valnou část „Kolonie Chubutu“, která má svou zajímavou historii.

V době, kdy následkem zemědělské krise opouštělo venkovské obyvatelstvo Anglii, vyslala jistá vystěhovalecká společnost své zástupce do Patagonie, o jejíž kolonizaci evropskými vystěhovalci byla doposud argentinská vláda marně usilovala. Lidé ti prozkoumali v r. 1862 území na dolním toku Chubutu a kolem Golfo Nuevo a vrátivše se do Anglie se slibem vlády, že každé přistěhovalé rodině bude as 250 ha půdy, vypravili z Liverpoolu 153 vystěhovalců z Walesu, kteří 28. července 1865 přistáli v ústí Chubutu.“¹⁶⁹

První přistěhovalci v oblasti Chubutu tak byli Angličané. Tomu, že právě oni se do tohoto místa často stěhovali, může, z níž vyšel nám již vstříc sám nasvědčovat i důvod, proč právě sem směřovaly kroky jejich krajanů z Afriky. „Dne 23. října 1905 vstoupilo na loď v Kapském městě 320 burských rodin, které se

¹⁶⁸ Op. cit., str. 164

¹⁶⁹ Op. cit., str. 165

stěhují do Argentiny. Argentinská vláda ponechala jim 1 milion hektarů půdy, za cenu tři koruny za hektar a dopraví je do Buenos Aires bezplatně až na místo do okresu Chubut.“¹⁷⁰ Z této zprávy je zřejmé, že argentinská vláda měla opravdu značný zájem na osidlování pustého území a byla ochotná vynaložit na jeho zalidnění nemalé prostředky.

K nemalému překvapení Klinderovu v tomto téměř zapomenutém koutu světa potkal hned na počátku cesty i jednoho krajana. „Jmenuje se Matěj Gebhard a jest rodákem z Kutné Hory. Jako 19letý námořní kadet desertoval z rakouské válečné lodi a po několik let po Argentině se potloukaje stal se konečně důstojníkem u policie, která se v zemi – poněvadž vojska je málo – těší neobyčejnému respektu.“¹⁷¹

Odjezd do Chubutu byl nakonec zdržen nedochvilností slíbeného průvodce Antuena, který ve snaze získat peony, kteří by byli k ruce po celou dobu výpravy, vydal se je sehnat do nedalekého Rawsonu. Slíbil, že se vrátí zpět za tři dny, ale nakonec se kvůli dalšímu vyřizování zdržel a zpět přijel až po pěti dnech. Pro přesného a jistě i na dochvilnost zvyklého Klinderu bylo těžké vyrovnat se s jihoamerickým chápáním času. „Mnohý z čtenářů v této okolnosti spatřoval by snad Antuenovu nedochvilnost, zatím však jednání toto odpovídalo pouze vrozenému charakteru lidu a zvyklostem po celé zemi rozšířeným, kdežto u nás žijeme v domněnce, že v celé Americe panuje po celý rok nejčilejší shon, při čemž čas počítá se na minuty ba vteřiny, že zdravá soutěž zaručuje konsumujícím třídám rychlé a pečlivé obsloužení, jsme na velikém omylu, neboť to platí snad pro Severní Ameriku, neplatí však pro jižní její část. Zde ještě ve větších městech jest poněkud živěji v ruchu obchodním, venku však všude panuje v každém ohledu hříšná nedbalost a čas nemá tam žádnou cenu. Proti našemu tak

¹⁷⁰ Novinky z Argentiny, in: Maladé podřipsko, 9.prosince 1905, roč.I.,číslo 36, str. 2,n

¹⁷¹ Klindera, F. – Český rolník napříč Argentinou, Novina, Praha 1912, str. 172

výstižnému přísloví: „Co můžeš udělati dnes, neodkládej na zítřa“, panuje tam všude jen jediné slůvko, kterým nás odbývají úředníci i obchodníci, inteligenti i nádeníci... Prožluklé slůvko „mañana“ pronásledovalo mne po celé cestě, uvádějíc mne často v zoufalství, když viděl jsem, jak den po dni míjí, aniž bychom byli učinili krok ku předu.“¹⁷²

Není divu, že Klindera časovými prodlevami tolik trpěl, celou cestu jej provázela touha po domově a stesk po rodině, kterou zanechal před hlavními zemědělskými pracemi na statku ve Spomyšli bez podpory. Ale na druhou stranu smysl pro zodpovědnost jej nutil zhostit se úkolu, který mu byl svěřen s největší zodpovědností a pečlivostí.

Ráno 27. dubna se stalo termínem definitivního odjezdu na dlouho očekávanou výpravu. Poslední potřebné věci byly dokoupeny, koně připraveni a pomocné síly najaty. Množství lidí účastnících se tak osobně, byť nepřímou průzkumu, se značně rozrostlo. Proto není divu, že jen balení všech věcí kvůli denním přesunům bylo velice časově náročné, nemluvě o jejich přesunu. „Celá kolona sestavena byla tak, že napřed hnána byla tropilla složená z oněch koní, kteří nebyli osedláni nebo zapřaženi a kteří drželi se pohromadě kolem kobyly,... Za tropillou následoval těžký povoz, v němž zapřaženo bylo šest koní, tři u vidlice (místo voje tam všeobecně užívané) a tři před nimi, které všechny ovládal a řídil na voze sedící „capataz“ ...Pak jela „vagoneta“ t. j. lehčí vůz, tažený pouze třemi koňmi... Kuchař Mariano Suarez a Krejčí jeli každý v sulki, v nichž zároveň uloženy byly i naše pušky, náboje, fotografický aparát a j. Na kolu jedné sulki připraveno bylo v koženém pouzdře umístěné počítadlo obrátek, z něhož pouhým násobením počtu obrátek obvodem kola jsme každodenně přesně vypočítali ujetou vzdálenost. My ostatní na koních objížděli jsme kolonu, a zasáhli pomocnou rukou všude tam, kde toho bylo za potřebí. Stávalo se to dosti zhusta, neboť z neprakticky na vozech narovnaných zavazadel každou chvíli

¹⁷² Op. cit., str. 177

nějaký kousek spadl, kdykoliv kolo zapadlo do některé z četných děr cesty, ...“ Již zde mohla výprava začít počítat, kolik by stálo investory vybudovat kvalitnější cestu, která by vedla do budoucí kolonie.

Přestávky mezi jednotlivými cestami trávil Klindera především prací nebo výjezdy po okolí, aby viděl co nejvíce ze zdejší krajiny. „Odpoledne vyjeli jsme opět s přítelem Langerem ku protilehlým, směrem jihozápadním od našeho ležení ležícím vrchům, které odlišným tvarem svým vzbuzovaly naši pozornost... Na zpáteční cestě shledali jsme, že mnoho pozemků u řeky jest dosud nezděláno, ač půda jest tam výborná, a zavodňování velice snadné. Bylo mi řečeno, že pozemky ty mají vlastníky, a těžko rozhodnout, zdali příčinu jejich nekultivace dlužno hledati ve škodách povstávajících tam častým rozvodňováním řeky, nebo zda-li majitelé jich spekulují s pozemky těmi, čekajíce doby, až v ceně značně stoupnou.“¹⁷³

Před častými spekulacemi s pozemky varuje i příručka pro vystěhovalce. „Velkou chybou zdejší kolonisace je, že vláda nerozdává zemi zdarma (za nepatrnou cenu dává se na splátky jen na oněch místech bez komunikace, kde by se jinak nikdo neusadil), nýbrž že ohromné území prodává ve dražbách, tak že při neobyčejné poptávce po půdě zmocnila se i této věci spekulace, která pozemky skupuje a za ceny přímo fantastické pomocí nezřízené reklamy a nastrčených kupců je dále prodává. Je snadno pochopitelné, že se pozemky velice zdraží pro malorolníka, když vláda sama prodá pozemky zpravidla za 4-5násobnou cenu odhadu! A proto právem brojí proti spekulaci pozemkové, která znamená pro Argentinu velikou ztrátu lidí, zdejší časopisy, které rády by viděly, kdyby se zde usazovali pilní zemědělci, neboť jejich práce pozvedne Argentinu a ne kapitál, který koupí pozemky a nechá je raději ležeti

¹⁷³ Op. cit., str. 195

ladem, než-li by je prodal za nízkou cenu a s malým výdělkem.“¹⁷⁴ Je možné, že právě s takovým případem se Klindera setkal a majitel pozemků, které viděl ležet bez užitku pouze čekal na dobu, kdy bude vytvořena vhodná komunikace a případně se místo stane zajímavějším pro vystěhovalce, aby mohl nemovitost se ziskem prodat.

Řešení otázek spjatých s výzkumnou cestou však nebylo to jediné, čím se Klindera na cestě zabýval. Silně jej zasáhla zpráva, kterou obdržel z domova, mimo jiné obsahovala i ohlasy, jež vzbudila jeho cesta do zámoří. „Jestliže jsem se s toužebností chápal prvních dopisů z vlasti po návratu svém z cesty do Neuquén, s tím větší dychtivostí pročítal jsem nyní zprávy z domova, třebaže byly datovány z konce března. Jest přirozeno, že i nyní z každého řádku vanul stesk a tichý žal, jež živen byl ještě neurvalými výpady oné části krajanského tisku, jež „kulturní“ posláni své plní surovými útoky na osoby mu nepohodlné, a jehož hyenismus nezastaví se ani před nejintimnějšími záležitostmi rodinnými. „Opustil tajně ženu a děti a utekl do Ameriky“ – toť trest' oněch zpráv, jimiž projeveno mi bylo „uznání“ za oběť, kterou jsem v zájmu českého zemědělství cestou svou byl podstoupil.“¹⁷⁵ Je sice pravda, že Ferdinand Klindera nejel do Argentiny pouze z nezištných důvodů - sám přiznává, že i peníze jsou jednou z věcí, která jej na celém projektu láká¹⁷⁶ - dá se však předpokládat, že zmiňovaný tisk byl pln nacionálních tendencí, které již delší dobu panovaly v Čechách a výpravu pod patronací rakouského průmyslníka nemohl brát za počín ku prospěchu českého národa, i když v budoucí kolonii bylo s Čechy jistě také počítáno. I z toho pramenily nenávistné ataky proti Klinderovi. Avšak tajné opuštění rodiny byl jistě čistý výmysl. Je otázkou, co tím nejmenované periodikum zamýšlelo, zda mělo k onomu osočení hlubší důvod s nějakými souvislostmi nebo šlo jen o skandálu chtivý

¹⁷⁴ Do Argentiny a do Brasílie, Český vystěhovalce, Praha 1906, Archiv knihovny Náprstkova muzea, str.17,18

¹⁷⁵ Klindera, F. – Český rolník napříč Argentinou, Novina, Praha 1912, str. 197

¹⁷⁶ Dopis Ferdinanda Klindery rodině z 22. února 1911 ve Vídni, kopie od Dr. Kristena

článek, který měl podpořit jeho prodejnost. To však nemohlo Klinderu odradit od jeho poslání v Chubutu.

Zajímal se téměř o vše. Jaký má charakter okolní krajina, zda je možné například z okolních kopců něco těžít, jaké jsou klimatické podmínky, nebo jak se zde daří chovu hospodářských zvířat. Jednou z klíčových věcí bylo zjistit, jak výnosná je půda v tomto regionu. „Otázka má, jaký výnos mu dává pšenice po 1 ha, uvedla jej však zřejmě v rozpaky, neboť prý to nikdy nepočítal, a zná výši sklizně jen dle jednotlivých parcel. Při přepočítávání těchto dílců jsem pak zjistil, že výnos tamní u pšenice – uměle zavodňované – nepřesahuje naši prostřední, dobrou sklizeň (6-8q po 1 korci).“¹⁷⁷ Pro srovnání vystěhovalec si mohl přečíst v Misslerově příručce, že: „Na celém světě jest sotva země, jež by se více hodila k pěstování rolnictví, než Entre Ríos. Pšenice vynáší 300-350 kilo z jitra...“¹⁷⁸ Je zřejmé, že podle těchto údajů¹⁷⁹ se výnosy ve zkoumané oblasti podobaly těm z nejurodnějších oblastí Argentiny. I přes jistou nepřesnost se dalo předpokládat, že emigranti se budou i tak stěhovat spíše tam, kde je čeká snadnější obživa a již tam existuje jistá vybavenost a lepší zemědělské podmínky. Podobné výsledky se dají vysvětlit i tím, že stejné výnosy nemusely korespondovat se stejným úsilím vynaloženým na obhospodařování a zavlažování pozemků.

Výprava postupovala krajinou velice pomalu a časté problémy s polámanými či porouchanými vozy je značně zdržovaly. Na opravu polámaných kol neměli s sebou nástroje a neustálé vracení se do nejbližších vesnic pro nákup nových výpravu ohrožovalo, neboť hrozilo, že kvůli neustálým prodlevám expedici zastihne zimní vánice a celý plán tak podstatně zkomplikuje. Zima na této polokouli totiž začíná již v červnu, který se nezadržitelně blížil. Bylo tedy

¹⁷⁷ Klindera, F. – Český rolník napříč Argentinou, Novina, Praha 1912, str. 203

¹⁷⁸ Missler, F. – výtah z úředních vyhlášek (Státy Santa Fé, Entre Ríos, Cordoba a území Misiones a Patagonie náležejí k republice Argentinské v Jižní Americe a jsou rájem pro vystěhovalce, kteří rolnictví a chov dobytka provozovati chtějí), Bremen, str. 11

¹⁷⁹ 1 korci odpovídá ½ rakouského jitra a 0,288 hektaru.

nutné přizpůsobit se nové situaci. „Chef výpravy shledával jediné východisko v tom, jeti zpět do Trelewu, koupit tam nový, důkladnější vůz a vrátit se zpět, při čemž s ohledem na zítřejší neděli počítal, že by bylo lze teprve za 3-4 dny jeti dále. Proti takovému zdržení jsem však rozhodně protestoval, ...Když však druhého dne o deváté hodině dopolední nebyly dosud učiněny nejmenší přípravy k chystanému odjezdu do Trelewu, poznal jsem s přítelem Langerem, že bude nutno, abychom – jakožto rovnocenní činitelé výpravy – učinili tomu mrhání drahocenným časem přítrž. Mně, úplně nezávislému, připadl úkol mluvčího, a proto jsem také Chodovi výpravy klidným, ale rozhodným způsobem vysvětlil své stanovisko. Vyložil jsem mu, že odhodlav se k účastenství na výpravě, jel jsem s pevnou vůlí učiniti co možno nejrychleji povinnosti své zadost a navrátiti se zase k rodinnému krbu i k svému hospodářství, které nepřítomností mou trpí, ...Zdůraznil jsem dále, že bychom se obešli zcela dobře bez druhého vozu, poněvadž vlečeme s sebou spoustu postradatelných věcí, že na cestě do pustého vnitrozemí není nám třeba komorníků, delikates, servítků a jiných zbytečností, nýbrž, že rádi se spokojíme na rožni pečeným masem, které sníme třeba někde na voji vozu, jenom když budeme postupovati vpřed za konečným cílem a nevydáme se v nebezpečí, že po zdlouhavém pochodu zapadneme někde pod Kordillery do sněhových závějí na celé týdny.¹⁸⁰

Cesta vedla z Boca de la Zanja do Las Plumas a potom dále do Paso de los Indios. Byly to různé osady, vesnice a kolonie, kde se výprava potkávala s jejich obyvateli, jejichž národnosti byly opravdu velice různorodé. Vždy se ale členové výpravy setkali se vstřícným přijetím a ochotou pomoci cestovatelům. A ti se snažili jim jejich pomoc alespoň trochu oplatit. „Všichni tito lidé prokazovali nám přátelskou náklonnost, takže byli vesměs pozváni k slavnostní večeři ve velkém stanu našem podávané. Bylo zajímavé, jaká mezinárodní společnost zasedla tu ke stolu, a že ve družném hovoru a zábavě

¹⁸⁰ Klindera, F. – Český rolník napříč Argentinou, Novina, Praha 1912, str. 207

seděli tam 2 Němci, 1 Čech, 1 Moravan, 1 Francouz, 1 Vlach, 2 Argentinci a 1 Dán.“¹⁸¹

V Las Plumas se celá výprava zdržela, kvůli odpočinku a doplnění zásob. Není třeba příliš zdůrazňovat, že houževnatý Ferdinand Klindera toho okamžitě využil k prozkoumání okolí a tentokrát se mu podařilo narazit na zajímavý nález při výletu na pravý břeh Chubutu. „...vyšplhali jsem se na místo, označené jako naleziště soli, které čnělo ve výši asi dvaceti metrů pod svislými skalami. Podrobili jsem místo ono zevrubně prohlídce,... Seznal jsem, že tento t. zv. kamenosolný důl jest málo vydatný, neboť čistá, krystalická sůl vyplňovala pouze spáry vzniknuvší trháním se skal v šířce 3-10 cm. Původ soli vysvětlil jsem si pozvolným usazováním se solného roztoku ve skalních spárách, roztoku, jenž povstal pronikáním dešťové vody vrchní, na sůl neobyčejně bohatou půdou, a kterýž ve spárách těch krystalizoval. Tím, že po zřícení se skal padla sůl ve spárách uváznuvší po celé délce na povrch zvětralé massy, povstala domněnka o solných dolech. Sůl byla však úplně čistá, a ačkoliv měla slabou příchut' po hořčičku, používalo se jí po celé obci k solení. Vzavše s sebou větší množství vzorků k pozdějšímu chemickému prozkoumání, vrátil jsem se bez další příhody opět do tábora.“

Laboratorním zkoumáním chemického složení této soli bylo později ve Vídni zjištěno, že se jedná o výbornou kuchyňskou sůl neobyčejné čistoty.¹⁸² Jak potvrzuje i Vaníček ve své knize, Chubut skutečně patřil k významné provincii s výskytem soli. „Sůl vyrábí se jednak primitivním způsobem na pobřeží mořském, jednak doluje se v solivarech, neb zpracuje se z vody slaných jezer provincie Buenos Aires a territoria Chubutského.“¹⁸³

Kuchyňská sůl se však nestala jediným nerostem, který Klindera v oblasti Chubutu našel a jehož vzorky si s sebou odvezl

¹⁸¹ Op. cit., str. 227

¹⁸² Op. cit., str. 228

¹⁸³ Vaníček, V. C. - Republiky řeky La Platy, Merkur, Praha 1911, str. 76

do Evropy na podrobnější analýzu. „Při další jízdě shledali jsme, že údolí, nejméně 800 m široké, zúžuje se místy až na polovici této šířky, při čemž tok řeky údolní plochu stále přetíná, takže povstávají malé, nanejvýše k pasení dobytka vhodné plochy. Postupující po terénu místy jen s obtížemi schůdným dále vpřed našli jsme ještě pod skalami mocné ložisko bílé hmoty, která vzhledem i chutí připomínala mi draselnou sůl, u nás co umělé hnojivo tak ceněnou. Jinde zase pozornost naši upoutaly hnědé skály, z nichž všude kolkolem roztroušené kameny ukazovaly na lomu se lesknoucí kovové součástky, jako by to byla nějaká ruda. Vzali jsme s sebou ode všeho vzorek pro sbírku nalezených nerostů, ...“¹⁸⁴

Pro případné zřízení kolonie byla jistě přítomnost nejrůznějších nalezišť nerostů velkým přínosem, v tomto případě by mohl být zajištěn přísun rudy a hnojiva. Obě tyto suroviny jsou pro zemědělství nepostradatelné. Od místních usedlíků se dozvěděli, že v oblasti zvané „Cañadon de carbon“ se nalézá i uhlí. Při topení se podle nich trochu roztéká, ale topit se s ním dá obstojně. Oblast prozkoumali a z rozsáhlého naleziště opět odebrali vzorky. Ty byly po podrobení analýze ve Vídni prohlášeny za skutečné uhlí s vysokou výhřevností.¹⁸⁵ Klindera s inženýrem Langerem tak při svých dílčích výpravách našli skutečně hojné zásoby nejrůznějších nerostů. To, že je Patagonie na tyto suroviny bohatá, potvrdil i pozdější vývoj. „Přírodního bohatství Argentiny není však využíváno také pro dopravní potíže nebo pro nepříznivé přírodní uložení. Jde zejména o oblasti Patagonie, ..., kde leží ložiska nerostných surovin daleko od průmyslových oblastí a mimo existující dopravní síť.“¹⁸⁶ Nesbírali však jen vzorky nerostů, ale i půdy z nejrůznějších míst. Kusy půdy byly pomocí ručního vrtacího stroje vyzvednuty ze země a tvořily přehled o půdním složení až do hloubky jednoho metru. Po

¹⁸⁴ Op. cit., str. 229

¹⁸⁵ Op. cit., str. 238

¹⁸⁶ Landovský, VI. – Argentina, Svoboda, Praha 1974, str. 126

vyzvednutí byly pečlivě popsány a jednotlivé vrstvy zvláště uchovány pro pozdější analýzu.¹⁸⁷

Další cesta vedla přes Rincoln de los Leones do údolí řeky Gualjaine. Zde výprava narážela čas od času na malé usedlosti, které využívali k doplnění svých zásob. Případně, když byli pozváni na návštěvu, tak zde i přespali. Většina usedlíků zde měla postavená svá stavení a ohrazené pastviny bez nějakého většího právního nároku. „Majitelé chacry usadili se na ohraničených pozemcích jako na svém vlastnictví, ačkoliv Don Antueno tvrdil, že území jimi zabrané jest též majetkem státu, a oni že jsou pouze nájemníci. Bylo pozoruhodné, že tito Galensané, nastěhovavší se v místa ta před několika lety od dolního toku řeky Chubut, prokopali si úzký příkop středem zabraného území, kterýmž přiváděli z řeky vodu k umělému zavodňování svých pozemků.“¹⁸⁸ Vystěhovalci zřejmě putovali, až došli do vzdálených končin Patagonie, a usoudili, že není důvod si zde nevystavět hospodářství. Tomu, že o pronájem ve většině případů nešlo, nasvědčuje okolnost, že argentinské úřady považovaly toto území za neobydlené. Slova průvodce o státní držbě půdy v tomto regionu potvrzuje i Vaníčkova kniha. Uvádí, že: „...celé Territorium Patagonské, ba v pravdě celý jižní cíp, kde argentinská vláda vyhradila si právo kolonizační, leží dosud miliony hektarů panenské půdy neobydlené ladem.“¹⁸⁹

Běžnější způsob kolonizace však vypadal v Argentině trochu jinak. Nebyl pod patronací státu, ten přenesl tuto úlohu do rukou soukromníků. „Kolonisace hospodářská není věcí tak snadnou, jak si snad představujeme. K dobrému výsledku nutna je značná podnikavost, zkušenost a obchodní bystrozrak, nemluvě ovšem o velkých kapitálech investičních. Tyto okolnosti jsou příčinou, že žádná z kolonií státních v Argentině nesetkala se s úspěchem, kdežto, na straně druhé, velmi četné společnosti kolonizační přispěly

¹⁸⁷ Klindera, F. – Český rolník napříč Argentinou, Novina, Praha 1912, str. 252

¹⁸⁸ Op. cit., str. 254

¹⁸⁹ Vaníček, V. C. - Republiky řeky La Platy, Merkur, Praha 1911, str. 94

znamenitě k olidnění krajů a zpracování půdy, vyplácejíce současně vysoké dividendy. Vždyť i menší podniky soukromé tohoto rázu dodělávají se pěkných úspěchů. „Colonizacion Stroeder“, společnost se značným bankovním úvěrem pracující, počala s kolonizací pampy střední. „Colonizacion del Rio de la Plata“, podnik v rukou vlašských se nacházející, brzy se připojil. Pak následovaly kolonisace Scala Hnos., Colonia Drysdale, Colonia Martin Dieto, takže mapa dříve tak pustého území vykazuje dnes dlouhý řetěz osad hospodářských, táhnoucí se až do okolí Bahia Blanky.“¹⁹⁰

Pravidla pro budoucí osadníky byla těmito kolonizačními společnostmi jasně určena a možná i za tím se skrýval jejich úspěch na rozdíl od kolonizace státní, která měla jistě menší prostor a prostředky pro neustálý dohled na průběh dodržování podmínek. Budoucí kolonisté nejprve uzavřeli se společností smlouvu, v níž jim byla přidělena část půdy k obhospodařování. Průměrně se jedné rodině předběžně prodalo 100 – 200 ha pozemků, podle počtu práce schopných členů rodiny. Splátky za půdu byly rozvrženy na 6-8 let, pokud nebylo vše včas zapláceno, půda propadla zpět svému původnímu majiteli, včetně všech doposud zaplacených splátek, které byly v tom okamžiku považovány za zaplacené nájemné.¹⁹¹

Je možné, že osadníci na prozkoumávaném území sice platili nájem, ale ten se mohl klidně změnit v pozdější držbu této půdy. Na druhou stranu ve vzdálenějších oblastech se někteří usedlíci snažili půdu od státu koupit, ale neúspěšně. „Zároveň se stavbou obydlí domáhal se Larruchou¹⁹² i zakoupení okupovaného pozemku, ale marně, neboť mezi tím prohlášeno bylo území to spolu s prozkoumaným od nás údolím řeky Chubut za majetek státní, jenž se smí prodat pouze se svolením kongresu.“¹⁹³

Právě při pobytu v této oblasti se Klindera dozvěděl, že případné území nabídnuté argentinskou vládou se rozprostírá ještě

¹⁹⁰ Op. cit., str. 94

¹⁹¹ Op. cit., str. 95,n

¹⁹² Místní usedlík, kterého výprava navštívila.

¹⁹³ Klindera, F. – Český rolník napříč Argentinou, Novina, Praha 1912, str. 292

dále, než předpokládal. „Toho večera došlo po večeři k vážnému jednání. Bylo totiž již v Buenos Aires a pak po celé cestě vždy mluveno o tom, že t.z. rezervované území a tím i také kraj, jež máme prohlédnout, sahá k 43° jižní šířky, od něhož jsme byli pouze na denní pochod vzdáleni. Večer se však chef výpravy vytasil s návrhem, abychom jeli ještě as 150 km severněji, ježto prý se dověděl, že rezervované území státní sahá až k řece Gualjaine, přítoku to Chubutu z pravé strany, kde se prý rozprostírá krásné a rozlehlé údolí. Smluviv se s ostatními kolegy, projevil jsem ochotu jeti ještě dále, ...“¹⁹⁴

Je překvapivé, že Klindera, který se všemožně snažil cestu urychlit, aby se mohl včas vrátit za svou rodinou, najednou dobrovolně přistoupil na pokračování cesty, která by výpravu prodloužila jistě minimálně o týden. Vysvětlením může být to, že dosavadní území, které procestovali, se jim zdálo nevhodné, neboť nebylo zcela neobydlené a podle neustálého líčení kopců a údolí se zde zřejmě ani nevyskytovalo mnoho příhodných míst pro zemědělství. „Pak vedla nás cesta krajinou vykazující stále stejný ráz, pouze údolí obklopující skály byly pískovcové.“¹⁹⁵

Je možné, že doufali, že toto vzdálenější území okolo přítoku Chubutu bude vhodnější k zemědělství. Při cestě narazili na již zmiňovaná solná jezera. „Na mnoha místech pak pokryta byla plocha bělavou vrstvou soli, t. zv. salnytru¹⁹⁶, povstalého nepřetržitým přiváděním solného roztoku z okolních hor, v nichž bílá, solná ložiska již s dálky byla viditelná. Řeka teče tam výhodně po severovýchodní straně, ale při rozvodnění vtéká přebytečná voda z ní do – jinak vždy suchých – koryt pobočných.“¹⁹⁷

Přítomnost řeky byla jistě pro případné zemědělské využití této krajiny pozitivním prvkem, ale v kombinaci s vydatnými ložisky soli, která byla vodou roznášena do okolní krajiny, se již o

¹⁹⁴ Op. cit., str. 258

¹⁹⁵ Op. cit., str. 259

¹⁹⁶ Salnytr - dusičnan draselný, sloučenina patřící mezi anorganické soli.

¹⁹⁷ Klindera, F. – Český rolník napříč Argentinou, Novina, Praha 1912, str. 258

příznivých podmínkách pro pěstování rozličných plodin dá mluvit jen těžko.

Zde potkali dalšího vystěhovalce, švýcarského Francouze Antonia Crettona, který tu se svou rodinou žil jako pastýř již přes 12 let a jak se dalo předpokládat na neprávem okupovaných státních pozemcích, čímž riskoval, že může být kdykoli vykázan.¹⁹⁸ Když se po několika dnech cesty výprava dostala do s nadějemi očekávaného údolí říčky, shledali jej největším a nejpravidelnějším, které za celou dobu cesty viděli. Bylo průměrně 4 km široké a táhlo se téměř do délky 50 km jižním směrem od řeky Chubut. Avšak když se zaměřili pečlivěji na kvalitu půdy, zjistili, že je to těžká zem, tvořená především naplaveninami a na mnohých místech byla opět pokryta bílou vrstvou salnytru.¹⁹⁹ Tedy k zemědělství opět nevhodná, nejvýše využitelná pro pastevectví a chov dobytka.

Po prozkoumání tohoto posledního údolí nabízeného argentinskou vládou k odkoupení, se výprava vydala počátkem června na zpáteční cestu. Nastaly již velké mrazy a napadl sníh, takže to nebyla příliš jednoduchá a pohodlná cesta. Ale vzhledem k tomu, že se každým krokem blížili svým domovům, byla cesta o to snesitelnější. „Na zpáteční cestě té změnili jsme také úplně způsob života našeho, který se značně zjednodušil tím, že jsme práci svoji již vykonali, takže mimo starosti o urychlení návratu jsme jiné neměli.“²⁰⁰ Při relativně rychlém tempu se výprava dostala zpět do Trelewu, tedy města, z kterého před 58 dny vyrážela na průzkum vnitrozemí. Ferdinand Klindera tuto kapitolu ukončuje výmluvnou větou: „Výprava do vnitrozemí ukončena, a teď domů, domů!“²⁰¹

¹⁹⁸ Op. cit., str. 258

¹⁹⁹ Op. cit., str. 288

²⁰⁰ Op. cit., str. 309

²⁰¹ Op. cit., str. 334

Návrat

Na zpáteční cestě, která vedla opět přes Buenos Aires, Klindera neopomněl využít příležitost navštívit zde zápolení svého krajana, zápasníka Gustava Frištenského, který se měl utkat s Belgičanem Constantem le Marinem, s nímž již pětkrát soupeřil, vždy nerozhodně. V Buenos Aires byl tento zápas rovněž považován za významnou událost, což Klindera, jehož národní cítění bylo velice hluboké, viděl jistě rád. „...samozřejmě mne naplňovalo uspokojením a radostnou pýchou, že jak v novinách, tak v zaslechnutých rozhovorech četl a slyšel jsem vesměs jenom chválu a obdiv krajana svého Frištenského, ...Frištenský nejpronikavějšího úspěchu získal zápasem s mistrem Francie Clementem, 2. července konaným, o jehož průběhu příštího dne psaly všechny časopisy nadšené články, při nichž byl ovšem krajana náš označován za „Rakušana“.²⁰² Klindera to jistě nesl s nelibostí, ale zápas si ujít nenechal. Dokonce na něm potkal i dalšího českého krajana inženýra Lehkého z Tucumánu, s jehož manželkou cestoval na parníku do Argentiny. Díky němu bylo Klinderovi umožněno se s Gustavem Frištenským po zápase osobně sejít, což byl jistě velký zážitek i přes to, že Frištenský ten večer nezmátl.

„Zápasení druhých dvojic mne již nezajímalo, takže jsem s inženýrem Lehkým vyšel do vestibulu, odkudž jsme se však marně snažili dostat se ke krajanovi, ...Stihl jsem ho teprve později v blízké kavárně, kdež, srdečně ho pozdraviv, dozvěděl jsem se, že zápasy tyto pořádá ředitelství spojených divadel v Buenos Aires, Montevideo, Santos, San Paolo a Rio de Janeiro. Do Ameriky se přeplavil po francouzské lodi z Marseille, a sice společně se svou chotí, která na všech cestách ho doprovází.“²⁰³

Jak uvádí kniha o Gustavu Frištenském, popis cesty do Latinské Ameriky byl jeho oblíbený příběh, který rád vyprávěl. A tak

²⁰² Klindera, F. – Český rolník napříč Argentinou, Novina, Praha 1912, str. 366

²⁰³ Op. cit., str. 368

se o něj podělil i se svými krajany. „Cesta začala trochu dobrodružně a neobvykle,...Miroslavě řekl, že připravuje zápasy na Kanárských ostrovech. Předpokládal, že ho jako obvykle ráda doprovodí. Vydali se tedy vlakem do Paříže a pak do jihofrancouzského přístavu Marseille. Miroslava se sice divila srdceryvnému loučení cestujících s příbuznými před dvoudenní plavbou, ale řekla si jiná země, jiný mrav. Nalodili se na loď jménem Algérie. V noci propluli Gibraltarskou úžinou a teprve třetího dne se Miroslava dověděla o skutečném cíli cesty: Buenos Aires, Argentina a 21 dní na moři.“²⁰⁴

Klindera zpáteční cestu lodí z Argentiny prožíval jistě s větším nadšením než manželka Gustava Frištenského. Ale ještě než usedl na parník plující do přístavu v Hamburku, podnikl společně s inženýrem Šamšulou poslední cestu po Argentině. Vydali se nejprve do Mendoza a pak měli v plánu navštívit nějakou dobře fungující estancii. Cestou do Mendoza projížděli provincií Santa Fé, kde se v té době pěstovalo nejvíce obilí. V době, kdy se tam dostal, pracovalo několik kolonizačních společností usilovně na tom, aby do opuštěných koutů této úrodné provincie nalákaly vystěhovalce.²⁰⁵ Viděl-li Klindera toto místo a srovnal-li jej s Chubutem, kde převládaly pastviny, jistě si uvědomil, jak neefektivní by bylo snažit se zúrodnit jednu část země, když jinde je možné dosáhnout prakticky ještě lepších výsledků bez enormní námahy. Navíc pozemky se v té době daly i zde koupit za relativně výhodnou cenu.

Cestou se zastavili i u Šamšulova zaměstnavatele v Mendoze. Tato provincie byla velice úrodná a výborně se tu dařilo vinné révě, ale i mnoha dalším plodinám, například vojtěšku bylo možno sklízet až třikrát do roka.²⁰⁶ Ovšem v období, kdy zde pobýval Klindera, již

²⁰⁴ Ditrych, B. – S pozdravem a síle zdar Gustav Frištenský, Knižní klub, Praha 2004, str. 169

²⁰⁵ Klindera, F. – Český rolník napříč Argentinou, Novina, Praha 1912, str. 376

²⁰⁶ Missler, F. – výtah z úředních vyhlášek (Státy Santa Fé, Entre Rios, Cordoba a území Misiones a Patagonie náležejí k republice Argentinské v Jižní Americe a jsou rájem pro vystěhovalce, kteří rolnictví a chov dobytka provozovati chtějí), Bremen, str. 7

nebylo tak snadné pro přistěhovalce si zde zařídit hospodářství, neboť ceny pozemků enormně vzrostly. Na začátku století stály pozemky kolem Mendozy 10 – 20 pesos za hektar, pouhou možností zavodňování stoupla jejich cena na 250 – 400 pesos. Za deset let již dobře zavedené vinice byly prodávány až za 3 – 6 000 pesos.²⁰⁷

V Mendoze se sešel i s místním rakouským konzulem Heřmanem Kohnem, který dostal od generálního konzulátu v Buenos Aires informaci o příjezdu Ferdinanda Klindery. „...přišel sám mě vyhledat a zvědět, že jsem z Čech, ihned se ke mně česky přihlásil s prohlášením, že jest rodákem ze Zruče u Čáslavě. V Argentině se však již zdržuje 24 léta, a přišel tam jako mladík, prodělal tuhou školu amerického života, než se mu podařilo v Mendoze se pevně uchytit. Dověděl jsem se později, že je to zámožný člověk, který má v Mendoze tři rozsáhlé domy. Přijal jsem ochotně jeho pozvání a hned následujícího dne jsem ho vyhledal v jeho obydlí. Krajan zavedl mne do své úřadovny, kdež při usednutí ke stolu první pohled můj zaujala na něm ležící visitka se jménem „V.C.Vaníček z Prahy“, v jejímž majiteli označil mi mladého Pražana, jenž přijel do Argentiny s výpravou Kruppovou, ...“²⁰⁸ Vaníček byl autorem velice kvalitní knihy o republikách ležících v ústí La Platy. Byla vydána ještě před válkou na popud Národohospodářského ústavu při České akademii.²⁰⁹ Dlouhou dobu představovala tato kniha a práce Ferdinanda Klindery jediný zdroj odborných informací o Argentině.

Po pečlivém seznámení se s hospodářskými podmínkami v Mendoze se Klindera vydal na prohlídku And. Den před odjezdem do Evropy se ještě stávil s inženýrem Langerem v estancii La Belén v provincii La Plata, která byla proslavená svým dokonalým uspořádáním a velkým množstvím kvalitního zvířectva. V úterý 18. července 1911 konečně nastal okamžik odjezdu. S inženýrem Langerem společně nasedli na parník König Wilhelm II. Na palubě se

²⁰⁷ Klindera, F. – Český rolník napříč Argentinou, Novina, Praha 1912, str. 415

²⁰⁸ Op. cit., str. 399

²⁰⁹ Kybal, V. – Po československých stopách v Latinské Americe. Verbum, Olomouc 2003, str. 42

seznámil za dobu plavby s kapitánem, který potvrdil, že jejich výprava byla sledována a psalo se o ní v novinách. „I s kapitánem lodi jsem se seznámil, jenž zvěděl o tom, že jsem byl účastníkem výpravy všeobecně „Kruppovou“ nazývané, o níž byl sám slyšel a četl.“²¹⁰ Po dlouhém odloučení se konečně po dvou měsících Klindera opět shledal se svou rodinou.

Avšak jeho úloha spojená s Kruppovou výpravou nebyla ještě zcela u konce. Klindera měl za úkol ještě sepsat oficiální zprávu pro Artura Kruppa a rakouské úřady. A neboť bylo záhodno referovat o zemi, kterou navštívil, napsal i několik článků do agrárního deníku Venkov. Nakonec byl požádán o napsání celé knihy. Avšak podmínkou bylo, že nebude dělat propagandu případnému vystěhovalectví. Je pravděpodobné, že to ani neměl vlastenec Klindera v úmyslu, ale přesto jeho líčení některých argentinských teritorií zní velice lákavě, a navíc se tam většinou setkával s úspěšnými statkáři, jejichž příběhy mohly kdekterého čtenáře svést na myšlenku o vystěhování se.

Možná i proto zakončuje Klindera svou knihu varováním před vystěhovalectvím. „Vy, kteří se chcete vystěhovat, nedejte se k tomu lákat líčením dalekých krajin, jichž nevídaný vzhled přírodymilovného turistu nadchl k vzletnému popisu! Připomeňte si, že v zášeří velkolepé tropické květeny plíží se zárodky zhoubné nemoci, připadající hlavně na podnebí zemí těch nezvyklého přistěhovalce a ochromující jeho tělesný i duševní organismus, uvědomte si, že pozeňnané nivy argentinských nížin zabrány jsou velkokapitalisty, kteří jsou ochotni ponechat vám je jen za v nesrozumitelné vám řeči psaných podmínek, činících z volných, samostatných pracovníků odvislé otroky, a nezapomeňte, že v liduprázdných končinách Patagonie, kde byste se snad nejsnadněji mohli usadit, jest krajina tak pustá a smutná, že zatajil by se vám dech a srdce přestalo by tlouci úžasem nad tím, v jaké pustině souzeno vám strávití zbytek svého života! Přitom nenechte se másti

²¹⁰ Klindera, F. – Český rolník napříč Argentinou, Novina, Praha 1912, str. 502

ani tím, když jednotlivci podaří se v cizině dosáhnouti úspěchu a bohatství, protože to nevyváží neštěstí set, ba tisíců těch, kteří pozbyvše prostředků, v bídě potloukají se nehostinnou cizinou, sžírání jsouce touhou po nedosažitelném domově.“²¹¹

Téměř o třicet let později se nad otázkou vystěhovalectví do Argentiny zamyslel další český krajan F. A. Elsner. Zaznamenal situaci mezi emigranty, jak se vyvinula do konce 30. let 20. století. „V Argentině žijí čtyři druhy našich krajanů. Ti první jsou průkopníky našeho exportu, ředitelé a zaměstnanci vývozních firem. Jejich nestorem a vůdcem je zakladatel argentinského cukrovarnictví, president společnosti Škoda Platejse, náš generální konsul inž. Lehký. Ve druhé skupině jsou zemědělci. Farmáři, kteří se prokousali pralesem, pampou, nezdravotou podnebí a dřinou k vlastním rančům, nebo čarám. Rančo, to je začátek hospodaření, domkaření, které se ovšem v ničem nemůže srovnávat s českým venkovem... Čakrář, to už je rolník, velký chalupník někdy skoro sedlák. Ale i to srovnání kulhá na všechny čtyři nohy. Estancie, velké statky a velkostatky nebyly arci našim lidem souzeny. Kromě roztroušených duší, které se ztratily na 3,000.000 čtver. km Argentiny, soustředila se naše emigrace na severu, v subtropických částech Chaca, kde hustota obyvatelstva kolísá mezi 0,75 až 3 lidmi na čtver. km. Jen zvolna zde ustupují polodivocí indiáni k hranicím Paraguaye a Brasilie. Třetí skupinou jsou živnostníci, řemeslníci a úředníci, kteří na svou pěst založili domovy na horkém obzoru Argentiny. A skupina čtvrtá... „Los Aventureros“ dobrodruzi.“²¹²

²¹¹ Op. cit., str. 552

²¹² Elsner, F. A. – Naši mezi nimi, in: Venkov, 19.2 1939, roč. XXXIV., číslo 43, příloha Neděle venkova, str. 5

Výsledky výpravy

První dojmy spojené s průzkumem shrnuje Ferdinand Klindera takto: „Nesporo jest, že jsme byli všichni bez rozdílu v očekávání svém velice zklamáni, neboť jsme si před příchodem do Trelewu představovali, že větší část z onoho, 20.000 km² obnášejícího, ke koupi nabízeného území bude lze využítkovati k intensivnímu vzdělávání půdy. Zatím však po prozkoumáním území jsme shledali, že z celé té rozsáhlé země lze vzíti v úvahu pouze nepatrný proužek z řady údolí rozprostírajících se podél břehů řeky Chubut. A i z těchto údolí nebylo možno použití všech k polnímu hospodářství, jednak proto, že půda byla tam písčítá a kamenitá, jednak vydána na pospas částečnému zaplavování z břehů vystoupivší řeky, nebo rozvodnivších se horských bystřin, které z hor strhovaným kamením zanášejí údolní plochy. Mimo to shledali jsme celou řadu menších, od sebe oddělených údolí, která se nemohla bráti v úvahu nijak jinak, než jako dobrá pastviště, protože pro malé plochy ty by se bylo zřizování zvláštních jezů pro zavodňování půdy nevyplatilo.“²¹³

Zavodňování brali sice již na počátku jako podmínku, a tedy zohledňovali fakt, že bude nutné vykonat mnoho melioračních prací, ale nepočítali s tím, že by se museli vypořádat se suchy trvajících 5-6 měsíců. Nehledě na to, že ani klima nebylo příliš podobné tomu střeoevropskému, jak jim bylo proklamováno. Například v období, kdy se po Chubutu pohybovali, tedy v červnu, který počasím přibližně připomíná náš listopad, byly denní rozdíly teplot až 30°C. Přes den zaznamenali například 23°C a v noci -8°C.²¹⁴ Což je pro střeoevropský klimatický pás spíše neobvyklé.

Co se týče kvality půdy, dala by se v této oblasti rozdělit na dva typy. Půdu v údolních rovinách a na pahorkatinách, která byla využitelná spíše jen jako pastviny. Kvalita půdy v údolích byla posouzena jako velice dobrá, dokonce oblasti nacházející se na

²¹³ Klindera, F. – Český rolník napříč Argentinou, Novina, Praha 1912, str. 336

²¹⁴ Op. cit., str. 336

vyšším toku řeky Chubut se zdály být pro zemědělství výhodnější, pro svou kyprost půdy a její lepší vázání vody. Ale velkou nevýhodou této oblasti bylo to, že území, která by se hodila k obhospodařování ležela v údolí, jímž protékala řeka Chubut. Vzhledem k tomu, že tok řeky nebyl nijak regulován, volně se vinula napříč celým údolím, při každém větším tání ledu se vylila z koryta a zaplavila celé údolí. Tomu by se sice dalo mnoha stavebními a melioračními úpravami zabránit, ale stálo by to velkou námahu.

Dalším problémem byla již zmiňovaná sůl, která se vyskytovala na velké části prozkoumávaného území. „...jest známo, že salnytr argentinský nemá nic společného s chilským ledkem čili salnytrem, jenž se u nás co umělé hnojivo tak cení. Jisto jest, že přebytek salnytru dusí život rostlinstva, takže všude tam, kde v nadbytečném množství půdu prostupuje, ničeho neroste a osení vypadá tam, jako by bylo spálené. Jediným prostředkem odpomoci tomuto zlu jest časté a vydatné zavodňování pozemků takových, protože se salnytr ve vodě rozpustí a zároveň s vodou se stále hlouběji do půdy prosakuje, až již neškodí.“²¹⁵

Nabízela by se sice možnost řešení. Tedy nechat danou oblast po několik let přirozeně zaplavovat, aby byla všechna sůl spláchnuta a pak začít s regulací vodního toku a samotnou kolonizací. To by ale znamenalo úsilí nezměrně větší a dražší, než které by byl ochoten do takového projektu vložit jakýkoli zahraniční investor. Ani kdyby se takový investor našel, nebyla by kolonizace vůbec jednoduše proveditelná. „Při uvažování o způsobu, jakým by se pro případ kolonisace prozkoumané pozemky rozdělily, jsem seznal, že ideální rozdělení by bylo takové, při němž by se každé rodině dostalo části orné půdy v údolí, a úzký, 20km kolmo na směr řeky vybíhající, souvislý kus horských pastvin, sahající až k hranicím rezervovaného území. Způsob tento nedá se však v praxi provést, protože údolí Chubut jest ohraničenou převážnou většinou svisle dolů 50 – 150 m

²¹⁵ Op. cit., str. 342

hluboko klesajícími vrchy a stěnami, na něž jest přístup možný pouze velikými oklikami z koryt bystřin neb příčných roklí.“²¹⁶

Dalším momentem, který by celý projekt ještě více prodražil a zkomplikoval, byla absence vyhovujících cest. „Závažným momentem při posuzování vhodnosti území pro koloniaci jest otázka komunikací, bez nichž – hlavně kde jedná se o osazování území 200 – 650 km od mořského břehu vzdáleného – nelze si ani zalidnění ani hospodářskou prosperitu jeho představit. Dosud jest v Chubutu pouze jediná cesta, která však při každém větším dešti i při vystoupení řeky z břehů jest tak rozbahněna, že se vždy musí celá doprava na čas zastavit... Úpravou cesty by však otázka komunikační nebyla ještě vyřízena, protože by se pečlivě a zrale musila uvážit i záležitost zřízení dráhy.“²¹⁷

Nakonec byl kolonizační projekt definitivně shledán nevhodným. Ferdinand Klindera důvody shrnuje takto: „Shrnu-li jsem si v myslí své všechno to, co o Chubutu ve Vídni i v Buenos Aires bylo mluveno s tím, co z vlastní zkušenosti utkvělo mi nesmazatelně v paměti, nemohl jsem se nijak nadchnout pro myšlenku kolonisace, ačkoliv území ono bylo tak levně ke koupi, že by se při tom nebylo možno nic ztratiti. Hlavní vada spočívala v tom, že údolní obdělávaná plocha byla příliš malou, takže počet rodin, které by se tam mohly usadit, klest ze 32.000 na pouhé 4.000. Při tom však dlužno ještě poukázat na velkou vzdálenost počátku příští kolonie od břehu mořského, nedostatek dobrého spojení, jehož zřízení vyžadovalo by investice sta millionů, právě tak jako různé práce zavodňovací, takže nemohlo ani jinak být, že celý projekt Kruppův se neuskutečnil, a nákladná výprava vykonána byla s nepatrným praktickým, za to však důležitým informačním výsledkem.“²¹⁸

²¹⁶ Op. cit., str. 345, n

²¹⁷ Op. cit., str. 346

²¹⁸ Op. cit., str. 348, n

Dalšími faktory, které jistě hrály svou roli při posuzování celého území bylo již částečné osídlení prostoru, který byl nabízen ke koupi. Argentinská vláda sice považovala tento region za neobydlený, avšak výprava se na vlastní oči přesvědčila, že to není úplně pravda. S přihlédnutím k tomu, že nabízené území tak již nebylo schopno pojmout tolik emigrantů, kolik by si investoři představovali, bylo území shledáno nevhodné k účelům, ke kterým mělo být využíváno.

Ve stopách Ferdinanda Klindery

Na cestu Ferdinanda Klindery po Argentině navázali v pozdějších letech i další rodáci z Čech. Byl to například manželský pár, který měl za úkol v Argentině vyzkoušet český vůz značky Škoda a zároveň udělat reklamu výrobkům českého průmyslu a případně navázat obchodní kontakty. „Je tomu 27 roků, kdy „Venkov“ přinášel reportáže ing. Ferdinanda Klindery, dnešního starosty Ústřední jednoty hospodářských družstev, o rakouské výpravě do Argentiny. Po třech desetiletích přinášíme zprávy z výpravy dvou mladých lidí, manželů Elsnerových, do týchž míst.“²¹⁹

Podmínky, které museli manželé Elsnerovi splnit, aby se dostali za oceán, se od času, kdy odjížděl Klindera, značně změnily. Je možné, že kdyby si Klindera musel sám obstarávat všechna potvrzení a průkazy, které museli mít oni, do Argentiny by ani neodjel. Podobně jako on na přípravu neměli mnoho času. „V sobotu dne 9. července dostal jsem příkaz, abych nastoupil do týdne cestu do Buenos Aires...K takové cestě je potřeba pasu, visa, povolení pobytu, lékařských vysvědčení, povolení Národní banky, lodních lístků a také vysvědčení o nežebrání. I kdybyste byli milionáři, musíte předložit policejní doklad, že jste po dva roky nežebrali a nebyli zavřeni pro potulku. Sehnal jsem to všechno v čas, až na zbrojní pas... Tak jsem odjel bez něj, ale na Gran Chaco záleží hlavně na tom, jak umíte střílet.“²²⁰

Důvod Elsnerovy cesty po státech Latinské Ameriky byl převážně ekonomický, zaměřený na posílení vývozu do tohoto regionu. „...byl jsem vyzván, abych vyzkoušel v Jižní Americe nový druh českého automobilu²²¹ určeného pro vývoz do Argentiny, Uruguaye, Brasilie, Jižní Afriky a Indie. Měl jsem natočit barevný

²¹⁹ Elsner, F. A. - Za českým rolníkem český automobilista, in: Venkov, 5.2 1939, roč. XXXIV., číslo 31, příloha Neděle venkova, str. 5

²²⁰ Op. cit., str. 5

²²¹ Škoda popular 1,1 OH V

film o tamějším životě, o povaze cest, pokud se ve vnitrozemí najdou.“²²² Československo mělo značný zájem pokračovat v tradici vývozu svých strojů do této oblasti. Ať již šlo o komponenty pro pivovary, cukrovary přes nerůznější stroje až po automobily, jejichž využívání mělo čím dál masovější charakter. Avšak expanze nového státu narážela často na problémy. „Dosavadní pasivní postoj odpovědných československých činitelů ve vztahu k latinskoamerickému světu neuspokojoval stoupence hospodářské expanze, zároveň však odhaloval, že Československo je sice politicky samostatné, avšak obchodní spolupráce se subkontinentem se odehrává v rámci starých pravidel a praxe předchozích desetiletí. Výsledkem bylo, že se československé zboží jdoucí do Latinské Ameriky prodávalo po „starorakouském obyčeji“, směřovalo na latinskoamerické trhy přes velká obchodní střediska přístavní (Hamburg, Brémy, Terst, holandské přístavy, Londýn) a pozemní (Vídeň, Paříž) a odtud odcházelo do Latinské Ameriky jako zboží německé, rakouské, atd. Československé přímé styky s jihoamerickými trhy tak byly v polovině dvacátých let 20. století v enormním nepoměru ke stykům nepřímým – při vývozu byl poměr 1:10, při dovozu asi 1:13.“²²³ Jedním z prvních čechů, který se velice aktivně zajímal o možnosti přímého vývozu československých produktů do zemí Jižní Ameriky byl Vlastimil Kybal, který se snažil o to aby se latinskoamerické trhy staly pro československé vývozce známé a aby byly udržovány kontakty mezi dodavateli a odběrateli prostřednictvím obchodních zástupců.²²⁴ Nešlo však jen o hospodářské otázky, ale i o politiku. „Je nezbytno.“ sděluje V. Kybal, „aby naše veřejnost a speciálně interesovaní činitelé z průmyslu, obchodu, dělnictva a intelektuálů se probudili z dosavadní netečnosti, aby se vymanili ze své vnitrozemské

²²² Elsner, F. A. - Za českým rolníkem český automobilista, in: Venkov, 5.2 1939, roč. XXXIV., číslo 31, příloha Neděle venkova, str. 5

²²³ Kybal, V. – Po československých stopách v Latinské Americe. Verbum, Olomouc 2003, str.9

²²⁴ Op. cit., str.10,n

soběstačnosti a zaostalosti, aby přestali sahat svými zájmy jen do Vídně, Berlína a potom do Paříže a Londýna, a začali pěstovat opravdovou politiku světovou, které je celé zeměkouli předmětem soustavné a plánovité akce politické, hospodářské a kulturní.“²²⁵

Rok 1939 byl pro naše země obdobím, kdy bylo zvláště důležité ukázat světu schopnosti a význam a sílu malého národa. „...jižní Amerika je odběratelem našich strojů. Potřebujeme vývoz, potřebujeme valuty. Chceme dokázat světové rozpětí malého státu, který nemůže být dobyvatelem a vítězem na válečných frontách, ale v obchodním a průmyslovém zápase.“²²⁶

²²⁵ Kybal, V. – Po československých stopách v Latinské Americe. Verbum, Olomouc 2003

²²⁶ Elsner, F. A. - Za českým rolníkem český automobilista, in: Venkov, 5.2 1939, roč. XXXIV., číslo 31, příloha Neděle venkova, str. 5

Další výpravy Ferdinanda Klindery

Přestože výprava do Argentiny, jíž se Ferdinand Klindera účastnil, dopadla neúspěšně a projekt na vytvoření rakousko-uherské kolonie zkrachoval, rozhodně to nijak neovlivnilo Klinderovu pověst jazykově schopného člověka a znalce zemědělských poměrů. Pouhých několik měsíců po příjezdu z Argentiny opět stál na nádraží, připraven na další průzkumnou cestu. Tentokrát do Itálie a již to nebyla výprava na rakouský popud, ale na výzvu Ústřední jednoty českých hospodářských společenstev pro království České v Praze.²²⁷

Měl zde prozkoumat přesné fungování pachtovních družstev. „Tehdy – v r.1913 – byl v Čechách takový hlad po půdě, že se zemědělské kruhy zabývaly vážně návrhem poskytnouti drobným zemědělcům a venkovským dělníkům zakládáním pachtovních družstev alespoň náhražku toho, co jim dala později po nabytí samostatnosti vláda Československé republiky provedenou pozemkovou reformou.“²²⁸ A právě Ústřední jednota měla zájem jejich fungování přenést do českého prostředí a zefektivnit tak domácí družstevnictví.

Ústřední jednota vznikla v letech 1896-97. Jejími hlavními úkoly bylo sdružovat drobná svépomocná družstva, která vznikala na vesnicích. Byly to především tzv. Kampeličky a Raiffeisenky.²²⁹ Tato svépomocná zařízení vznikala především jako reakce na různé krize. Otakar Frankenberger je ve své knize popisuje takto: „Vedle státní ochrany zemědělství, které jeví se nejúčinněji ve formě ochranných cel, vyvolala poslední krize různá zařízení svépomocná, která vesměs směřují k tomu, aby zemědělci bylo ulehčeno, ať poskytnutím levného úvěru, ať docílením výhodnějších cen jeho výrobků, ať konečně zjištěním levného nákupu výrobních prostředků dobré quality. Sem náleží v první řadě zemědělské družstevnictví, které

²²⁷ Klindera, F. – Český rolník slunnou Itálií, Svépomoc, Praha 1914, str. 6

²²⁸ Klindera, F. – Český rolník severskými státy, Novina, Praha 1937, str. 11

²²⁹ Klindera, F. – Český rolník slunnou, op.cit, str. 6

v této době se vyvinulo a mocně na venkově zakotvilo. Jsou to jmenovitě úvěrní společenstva, která poskytují zemědělcům levný úvěr osobní, nejen krátkodobý, nýbrž i déleletý, o který dosud nebylo vůbec postaráno, tak že zemědělec musel sahati k úvěru hypotekárnímu. Jim jest co děkovati, že lichva, která dosud na venkově bujela takřka úplně přestala, poněvadž zemědělec nemusí se více obracet na soukromého kapitalistu, který až příliš často nezkušenosti a tísně rolníkovy využítkoval.“²³⁰

Právě tyto drahé úvěry byly jedním z mnoha důvodů, které likvidovaly drobné rolníky, a ti byli vedeni kvůli špatným životním podmínkám k emigraci, (viz str. 15). A právě díky zkvalitnění péče o rolníky mělo být tomuto neustálému vystěhovávání zabráněno.

Vylidňování venkova pak bylo dalším důvodem Klinderovy cesty do Itálie. „Uvažovalo se o tom, nedalo-li by se zakládáním pachtovních družstev zabrániti stálému odlivu venkovského obyvatelstva do měst a ciziny, jakož i nedostatku pracovních sil – problému to v dnešní době stejně akutním, jako nedeřešeným.“²³¹

Hlavními úkoly Ústřední jednoty nebylo ale jen sdružovat drobná svépomocná družstva a fungovat jako jakási jejich ústřední pokladna. „Dnes je Ústřední jednotka úctyhodným střediskem více než dvou tisíc společenstev a různých družstev, zaměstnávajícím na sto úředníků a vykazujícím ročního obratu půl miliardy korun. Při tom neobmezuje úkol její pouze na přijímání přebytků a poskytování úvěru přiřčeným společenstvům, nýbrž přísluší jí vykonávati v jednotlivých družstvech a Kampeličkách zákonem předepsanou revisi účetních knih a stálou činností poučovatskou i organizační dbáti nad prosperitou přiřčených společenstev. Konečně jest i úředním nákupním pro hospodářské potřeby zemědělstva, nakupujíc ve velkém v cenách nejlevnějších a přenechávajíc opět zboží společenstvům se zcela nepatrným ziskem na úhradu správních

²³⁰ Frankenberger, O. – Agrarismus, Zemědělské nakladatelství A. Neubert, Praha 1923, str. 392,n

²³¹ Klindera, F. – Český rolník slunnou, op.cit., str. 7

výloh.“²³² Pachtovní družstva sice v Itálii fungovala velice dobře, ale české země skýtaly odlišné výchozí podmínky, proto bylo potřeba přesně prozkoumat jejich fungování, aby bylo možné princip, při němž byla půda nejdříve pronajata a později zcela přenechána nemajetným lidem, uvést efektivně do praxe i v našem prostředí.

Klindera se na průzkum italských pachtovních družstev vydal společně se svou manželkou 18. dubna 1913. Cesta po Itálii jim trvala čtyři týdny a během ní navštívili řadu hospodářství a statků a doputovali až na Sicílii. Jedním z prvních pachtovních družstev, které navštívili, byl statek zaměřený na výrobu hedvábí z bource morušového v Castel Corretu.

Klindera se zajímal obecně především o podmínky pěstování, náklady a především výnosy, které pachtovní družstva mají. Ale mimo to byl seznámen s dalšími činnostmi pachtovních družstev, jako byla například výstavba dělnických domů.²³³

Klindera neopomíjel v knize ani náležitě popsat města, která cestou navštívili, jako byl Milán, Řím či Neapol a Palermo. Jak bylo jeho zvykem, začal vždy historií a poté se dostal až k současnému stavu města a čtenáři barvitě popsal i nejrůznější památky a zajímavosti. Například při pobytu v Neapoli zaznamenal zajímavý způsob nakupování zdejších hospodyněk. „...při tom jsme s údivem pozorovali, že hospodyně nechodí si ani pro mléko, ani pro maso, zeleninu atd. dolů k obchodníkovi, nýbrž že vyčkavše příslušné, cizinci nesrozumitelné vyvolávání takového obchodníka bociatore zvaného, spustí třeba se čtvrtého poschodí s nezbytného u každého bytu balkonu košíček upevněný na provaze, jehož konec jest neustále uvázan na balkonovém zábradlí. Do košíčku se pravidelně vloží také peníze, načež bociatore naplní košík, který si signora za provázek vytáhne nahoru. Často se však stává, že si poručí dát některé potraviny na zkoušku a nevyhoví-li ji, pak bez milosti je zas

²³² Op. cit., str. 7

²³³ Op. cit., str. 32,n

„krátkou cestou“ vrátí bociatorovi, jenž ovšem nijak takovýmto obchodem není nadšen.“²³⁴

Hospodářské poměry sice Klindera částečně zmiňuje, ale především se věnuje otázkám čtenářsky zajímavějším. Podrobněji popisuje až pachtovní družstva na Sicílii a jejich historický vývoj. „Za takových poměrů nebylo ovšem divno, když v dřívějších desetiletích po celé Sicílii se rozmohlo brigantinství (loupežnictví), jemuž se lidé oddávali z hladu. Příмым důsledkem těchto poměrů bylo také neobyčejnou měrou se rozmohnuvší vystěhovalectví a konečně i krvavé selské bouře v r. 1901, které musily být až vojskem potlačeny. Pak teprve se začalo uvažovat o řešení agrární otázky sicilské a činěna různá opatření a náběhy k zlepšení poměrů zemědělského obyvatelstva. Odstranění hlavní závady – latifonda – nuceným vyvazením půdy a předáním rolí v ruce drobného lidu pro nedostatek finančních prostředků však provedeno býti do dnes nemohlo. Jest proto tím záslužnější, že drobný lid zemědělský sám se vzchopil, a svépomocným sdružováním na podkladě zásady „co jednomu nemožno, všem dohromady snadno“, utvořil si pachtovní družstva, která sestávající vesměs z drobného, po půdě dychtícího lidu zemědělského, vstupovala přímo beze všech sprostředkovatelů s majiteli latifundií ve vyjednávání a pozemky také na řadu let od nich najímala. Družstva tato, zaměstnávající odborně vzdělané síly jsou zároveň i průkopníky hospodářského pokroku, který zvolna sice, ale jistě přemáhá překážky v cestu se mu stavící, překážky, z nichž nejvýznačnější jest nedůvěřivost a lpění na starých zvycích.“²³⁵

Při dalším vyprávění se Klindera zmiňuje i o tom, že cestou zpět se stavil se svou manželkou i v největším slovinském městě Lublani, zde však pobýli jen jako turisté. Pak již jejich cesta směřovala přes Vídeň přímo k rodině a hospodářství.

Další cesta Ferdinanda Klindery, kterou zachytil v knize, vedla přes severské státy Litvu, Lotyšsko, Estonsko, Finsko,

²³⁴ Op. cit., str. 107

²³⁵ Op. cit., str. 152

Švédsko, Norsko a Dánsko. Tato kniha vychází celých třiatdvacet let po jeho poslední cestopisné knize Český rolník slunnou Itálií. Klindera sám toto dlouhé odmlčení vysvětluje tak, že velké pracovní zatížení mu nedovolilo se věnovat knižnímu zpracování svých četných cest. V témže roce, kdy vyšla jeho kniha o cestě do Itálie, byl zvolen starostou Ústřední jednoty hospodářských družstev. Kvůli této pozici opustil i dosavadní práci na statku ve Spomyšli, aby se mohl plně věnovat nové práci, která mu byla svěřena.

Cestu po severských státech se rozhodl podniknout z několika důvodů. „Především okolnost, že letošního roku bylo usneseno konati valnou hromadu Mezinárodní komise zemědělské v Paříži, ve hlavním městě království norvéžského Oslo, přivedla mne na myšlenku, že bych mohl při této příležitosti splniti slib daný již před řadou let svým přátelům z Finska a ze států baltických: že je i družstevní organisace v nichž pracují, navštívím. Stejně mne však k cestě této lákala touha viděti a z vlastního názoru poznati státy, které právě tak jako my teprve po světové válce dosáhly své státní a národní samostatnosti a o jejichž životě politickém, kulturním i hospodářském širší veřejnost československá byla informována velmi kuse nebo takovým způsobem, že zprávy tyto se hlavně na venkov náš vůbec nedostaly.“ Dalším důvodem bylo i navázání vřelejších vztahů s předními osobnostmi zahraničních zemědělských a družstevních organizací, přičemž Klindera preferoval v takovýchto případech osobní setkání. Podle jeho slov - vzbuzuje větší důvěru a je pevným základem organizační struktury.²³⁶

Tentokrát byla cesta velice pečlivě připravena a naplánována Klindera již předem zkontaktoval všechny družstevní organizace a vedoucí družstevních svazů, mezi nimiž byli i jeho přátelé, které chtěl navštívit. Chtěl nejen zajet na venkov a poznat místní poměry družstevní, ale jeho cílem bylo i osobně se seznámit s jejich vedoucími funkcionáři a zjistit, jakým způsobem případně probíhala pozemková reforma. Klindera při jeho cestě doprovázel tajemník pro

²³⁶ Klindera, F. – Český rolník severkými, op.cit., str. 12

zahraniční záležitosti při Ústřední jednotě Česlav Gruzdinský a dcera Stanislava, která měla při cestě načerpat poznatky, které by mohla upotřebit v pozdějším životě, podobně jako to činil on sám, když byl mladý.²³⁷

Na sedmého července připadl odjezd. Vlak mířil do Litvy, která byla určena za první zastávku při prohlídce hospodářství v pobaltských státech. Klindera byl proveden nejen po mnoha výrobních závodech, ale i po muzeích a dalších zajímavostech. Hostitelská země měla vždy zájem na tom ukázat v co nejlepším světle své výsledky před tak významným zahraničním zástupcem hospodářského družstevnictví. V Litvě Ferdinanda Klindera zaujalo krom jiného to, jaký důraz je zde kladen na vzdělání budoucích zemědělců. „Zemědělská akademie r. 1925 otevřená jest úplně samostatný a od university naprosto oddělený ústav disponující vlastním statkem o výměře asi 500 ha, na němž studující mají příležitost seznámiti se s nejrůznějšími pracemi. Tamtéž je také Zemědělskou komorou zřízená pokusná stanice semenářská, družstevní mlékárna a jiná zařízení, do nichž posluchači akademie mají volný přístup a kde vidí, jak se v praxi těchto ústavů a zařízení využívá.“²³⁸

Naplánovaný limit, který počítal se třemi dny na prohlídku každé země, se rychle přiblížil a Klindera se ocitl ve vlaku směřujícím do Rigy, hlavního města Lotyšska. I tato země klade velké nároky na vzdělání v zemědělství nevyjímaje různá osvětová školení.²³⁹ V Lotyšsku se Klindera dokonce dočkal i audience u prezidenta Ulmanise. „Byl jsem přijat v budově ministerstva zahraničního v místnosti, kde p. státní president nejčastěji úřaduje, prostě, bez jakýchkoliv ceremonií, tak jako se to děje i u nás. Pan president sám mne oslovil první prohlásiv, že jméno mé zná ze článků o zemědělském družstevnictví československém i

²³⁷ Op. cit., str. 14

²³⁸ Op. cit., str. 74

²³⁹ Op. cit., str. 81

mezinárodním, které jsem psal do Bulletinu Mezinárodního agrárního bureau v Praze, a že si již dávno přál mne poznati, protože družstevní činnost považuje ve své zemi za jednu z nejdůležitějších.“²⁴⁰ Na Ulmanise udělala rozmluva s Klinderou jistě dojem a zakončil ji slovy: „...hodlám ještě letošního podzimu poslati do Československa výpravu rolníků a agronomů, poněvadž jsem přesvědčen, že při podobnosti rozdělení zemědělské půdy obou zemí mohou se jen v Československu naši hospodáři něčemu naučiti.“²⁴¹

Lotyšská výprava skutečně 20. září 1936 dorazila do Prahy.²⁴² Klindera tak měl možnost na oplátku provést lotyšskou delegaci po českých podnicích. Zavítal s nimi například do Vysočan, kde si prohlédli mlýny a pekárny firmy Fr. Odkolek, nevynechali ani tiskárnu „Novina“ spadající pod tiskařské a vydavatelské podniky v Praze zabývající se především tiskem agrární a rolnické literatury. Návštěva vedla i do zasedací síně Ústřední jednoty hospodářských družstev a dále do organizací pod ni spadajících a dalších hospodářských podniků mimo Prahu.²⁴³

Další cesta Ferdinanda Klindery po severských státech vedla do Estonska. Zde probíhala prohlídka obdobně jako ve dvou předešlých zemích. Mimo poznávání místního hospodářství se zaměřil i na propagaci nutnosti družstevní spolupráce na mezinárodní úrovni. „V rozmluvě s generál. ředitelem p. Podrou splnil jsem pak ještě poslání své jako místopředseda Speciální komise družstevní v Paříži tím, že jsem mu vysvětlil důležitost a nutnost mezinárodní spolupráce zemědělského družstevnictví a že se mi dostalo příslibu, že se příslušná, nově se ustavivší organizace estonská za člena její určitě přihlásí.“²⁴⁴ Tato nová organizace skutečně vznikla, a to ještě před valnou hromadou Mezinárodní komise zemědělské konané v Oslu.

²⁴⁰ Op. cit., str. 120

²⁴¹ Op. cit., str. 122

²⁴² Op. cit., str. 391

²⁴³ Op. cit., str. 394

²⁴⁴ Op. cit., str. 173

Parník „Ariane“ poté Klinderu i s doprovodem přepravil do Finska, kde absolvoval rovněž řadu prohlídek, a to nejen ty plánované. „Na další cestě vzbudil naši pozornost stateček, který jsem si chtěl prohlédnouti. Náš průvodce vstoupil, aby požádal majitele za dovolení k tomu. Vrátiv se zanedlouho, sdělil s námi, že zastihl ve chlévě dva muže, z nichž jednoho – opravujícího právě dlažbu – považoval za dělníka, a že se proto tázal druhého, slušně oděného muže, nenamítal-li by něčeho proti naší prohlídce. V zápětí se však přihlásil „dělník“ za majitele statku a spěchal se honem umýti a převléknouti, aby mohl přijmout cizince.“²⁴⁵ Po prohlídce statku a zjištění všech údajů o výnosech polí a počtu pěstovaných hospodářských zvířat se Klindera rozhodl pokračovat v další cestě vedoucí do Tampere, které bylo nazýváno „finským Manchesterem.“²⁴⁶ Po prohlídce města a několika dalších statků jej čekala cesta letadlem z Finska přes moře do Stockholmu. Pro Ferdinanda Klinderu to bylo poprvé v životě, kdy usedl na palubu letadla, a tak v jeho knize nechybí patričné vylíčení tohoto nevšedního zážitku, který na něho udělal jistě obrovský dojem. Jak sám poznamenává: „Každé pero jest slabé, aby mohlo vylíčiti velkolepost obrazu objevivšího se našim zrakům.“²⁴⁷

Po příletu již Klindera vstoupil na půdu dalšího ze států, které měl navštívit, bylo to Švédsko. Zde jej čekala zvláště významná událost, neboť ve Stockholmu byla konána valná hromada Interkoopu, která předcházela valné hromadě Mezinárodní zemědělské komise pařížské včetně její Speciální družstevní komise v Oslu. Interkoop fungoval jako mezinárodní, obchodně-družstevní ústředí se sídlem v holandském Rotterdamu. Vznikl jako sdružení zemědělských svazů z Holandska, Belgie, Německa, Švédska a Československa, které mělo za cíl nakupovat chilský ledek přímo u chilských výrobců.²⁴⁸ V Oslu se Klindera zúčastnil již zmiňovaného

²⁴⁵ Op. cit., str. 216

²⁴⁶ Op. cit., str. 218

²⁴⁷ Op. cit., str. 235

²⁴⁸ Op. cit., str. 247

zasedání. „Tato komise družstevní, v r. 1929 založená, sdružuje vrcholné organizace zemědělského družstevnictví z 19 evropských států, má svůj sekretariát a samostatné účetnictví přesto, že jest přiřčeněna k M.K.Z.²⁴⁹ Tato komise koná společně s M.K.Z. každoročně své valné hromady, na jejichž pořadu jsou vždycky akutní záležitosti zemědělsko-družstevní, v nichž družstevníci z jednotlivých svazů podávají referáty, které pak referenti zpracují na referáty mezinárodní, jež jsou pak předmětem obsáhlé rozpravy.²⁵⁰

Po ukončení několikadenního zasedání, při kterém se Klinderovi opět poštěstilo být přijat hlavou státu, tentokrát norským králem, se vydal do poslední země na jeho cestovním plánu. Pobyt v Dánsku se pak již zúžil především na prohlídku Kodaně a přípravy na odlet zpět do Prahy.

Tentokrát měla jeho cesta téměř výhradně pracovní charakter. V každé navštívené zemi se zajímal především o způsob tamějšího hospodaření, o chov dobytka, o výnosy zemědělských plodin, ale také o strukturu a fungování místních družstevních organizací.

Jeho poslední kniha je ze všech tří větších děl, která napsal, asi nejeuspořádanější. Každé zemi je věnována zvláštní kapitola, tyto kapitoly jsou tak upraveny, že by bylo možné je vydat i jako jednotlivé publikace o hospodářství, historii a památkách dané země. Úvod každé kapitoly je opatřen vlajkou a fotografií stávající hlavy státu. Následuje historický exkurz, což je pro Klindera velice charakteristické. Ať se vydal kamkoli, nikdy neopomněl zaznamenat do své knihy historii státu či regionu, v němž se nacházel. Nevyjímaje ani poslední z jeho knih, která je v porovnání se dvěma předchozími nejodbornější. V líčení severských států se Klindera úzce zaměřil především na jejich hospodářskou situaci a uvádí mnoho tabulek a čísel zachycujících stav výroby. Avšak jeho nezaměnitelný rukopis je patrný i zde, a to především při líčení událostí ze všedního života či při barvitém popisu krásné přírody.

²⁴⁹ Mezinárodní komise zemědělská v Paříži.

²⁵⁰ Klindera, F. – Český rolník severskými, op.cit., str. 294

Na rozdíl od severských států je jeho druhá kniha o cestě do Itálie mnohem přístupnější běžnému čtenáři, a to i přes to, že tato cesta měla také odborný charakter. Zde se více zaměřil na líčení života a památek, které v Itálii se svou manželkou navštívil. A popis pachtovních družstev, jakoby se ztrácel v pozadí. Klindera dokonce sám přiznává, že tato kniha je určena pro čtenáře a nemá být odbornou zprávou o stavu pachtovních družstev v Itálii. „Účelem spisku tohoto není však podat referát o výsledku speciálního posláni mého, o němž jsem již zprávu na příslušných místech přednesl, nýbrž pouze o všeobecných dojmech cestovních z míst, která jsem – nezanedbávaje nijak úkolu mi svěřeného – přijel a prohlédl ve snaze poučit se a získat dostatek látky pro informaci a pobavení laskavého čtenářstva.“²⁵¹ Tato kniha se dá skutečně chápat spíše jako cestopis, nebo lépe cestovní průvodce, neboť, jak jsem již zmínila, ke každé památce, kterou Klindera navštívil, přidává i její historii.

Naproti tomu poslední kniha napsaná s odstupem téměř čtvrt století působí jako odborná zpráva zaznamenávající pečlivý rozbor jednotlivých států jak z hlediska hospodářského a geografického, tak i sociálního a historického. Charakteristice jednotlivých knih jistě přispělo i období, v němž je Klindera psal. První a druhou knihu psal ještě jako ne příliš známá osobnost, a tak si mohl dovolit, aby převážily v některých pasážích popularizující prvky. Naproti tomu poslední knihu psal již jako člověk vysoce postavený v českých agrárních kruzích, od něhož se očekávalo, že práce bude především vyjádřením odborníka a znalce v oboru.

Úměrné rozložení obou stránek, tedy té odborné a populární, nalezneme paradoxně v jeho první knize Český rolník napříč Argentinou. V této knize se snoubí jak prvky přitažlivé pro širokou čtenářskou obec, jako popis exotické fauny a flory, nebo zvyků tamějších obyvatel, tak i odborné poznatky ze zemědělské výroby a průmyslu. Několik desítek let po jejím vydání ji F.A.Elsner

²⁵¹ Klindera, F. – Český rolník slunnou, op.cit., str. 7

charakterizoval slovy: „Klinderova vzácná kniha je hospodářskou zprávou i románem.“²⁵²

Existuje však hypotéza, že Ferdinand Klindera nebyl jediným autorem knihy *Český rolník napříč Argentinou*. Doktor Kristen zastává názor, že Klinderovi byl pro sepsání knihy přidělen odborník. Důvodem k tomu mělo být naléhání, aby byla kniha co nejdříve vydána. Tento odborník měl později vyžadovat náhradu za to, že nebyl uveden v knize jako spoluautor. Byl-li Klindera opravdu v jisté časové tísní, je více než nepravděpodobné, že mu při práci na knize někdo pomáhal takovým způsobem, aby to bylo možné nazývat spoluautorstvím. Vezmeme-li v úvahu rozsah a důraz na detaily, je nepravděpodobné, že by Klindera někomu své příběhy a poznatky z cesty vyprávěl a ten je poté zaznamenal jako odborník na psaný text. Tato metoda by jistě moc času neušetřila. Další možností je, že by Klindera text knihy přímo diktoval, ale ani zde nevidím důvod, proč by to dělal. Snad jen proto, že jeho tempo při psaní by bylo příliš pomalé, ale to je vysoce nepravděpodobné, neboť až do svého odjezdu působil jako zapisovatel obecního úřadu ve Spomyšli.²⁵³ I pokud by z nějakého důvodu obsah své knihy někomu diktoval, nedá se tato práce vydávat za spoluautorství.

Stejně tak je nepravděpodobné, že by někomu poskytl své poznámky a ten na jejich základě knihu sepsal. Předně by z kusých záznamů asi jen těžko pochopil všechny souvislosti, hlavně by ale bez podrobného popisu nemohl zachytit nejrůznější detaily, které jsou v knize popsány, a které jsou pro Klinderův rukopis tak charakteristické. Nevidím tedy žádný důvod, proč by měl být Klinderovi přidělován odborník z časových důvodů, neboť v tomto případě shledávám spolupráci dvou osob spíše za proces časově náročnější, než je individuální práce.

²⁵² Elsner, F. A. – *Český rolník napříč Argentinou*, in: *Venkov*, 5.2 1939, roč. XXXIV., číslo 31, příloha Neděle venkova, str. 5

²⁵³ SOA Mělník, fond: Archiv obce Spomyšl, Kniha protokolů obecního výboru obce Spomyšl 1908-1920

Další hypotézou je, že odborník byl zvolen z toho důvodu, že Klindera neměl velké literární zkušenosti. Pak je ale dosti překvapivé, že úplně stejným stylem jsou psány i jeho dvě zbývající knihy. Člověk nemusí být literární odborník, aby si nevšiml, že obsahují natolik podobné prvky, že je více než pravděpodobné, že pocházejí z pera jedné osoby. Jsem toho názoru, že případné kopírování cizího stylu při práci na druhé a třetí knize by bylo pro Klindera mnohem náročnější, než psát za sebe. V otázce výhradního autorství u zbývajících dvou knih již doktor Kristen nepochybuje.

Je možné, že Klinderovi někdo pomáhal shánět podklady, například obrazovou dokumentaci, protože jak sám píše, tu si sháněl dodatečně. Ale z této práce lze spoluautorství dovodit jen těžko. Ferdinand Klindera mohl mít při psaní své knihy při ruce například korektora. V obecném povědomí patří tato funkce však spíše mezi služby zprostředkované nakladatelem a rozhodně z ní nepramení žádné nároky na autorství.

Navíc vezmeme-li v potaz časový harmonogram příjezdů a odjezdů, je patrné, že Klindera sice na napsání knihy neměl mnoho času, ale stejně času mu stačilo i na napsání jeho dalších knih. Navíc v období, kdy psal svůj cestopis po Argentině, ještě nebyl tak pracovně vytížen jako později. Dokonce po příjezdu z Argentiny se neúčastnil ani zasedání spomyšlského zastupitelstva až do 7. července 1912.²⁵⁴ Z Argentiny se Klindera vrátil 6. července 1911 a kniha byla vydána již v roce 1912. Z cesty po Itálii se vrátil v polovině května 1913 a v roce 1914 již byla jeho práce na pultech knihkupectví. Přes množství práce a povinností tomu bylo obdobně i s jeho poslední knihou o cestě po severských státech. Z cesty přijel v srpnu 1936 a rok vydání knihy je 1937.

Podle mého názoru je z výše uvedeného dobře patrné, že Klindera byl schopný vždy po svém příjezdu velice rychle připravit knihu k tisku. Všechny tři knihy jsou navíc podobného rozsahu, takže práce na nich zabrala zřejmě podobně dlouhou dobu. Kniha

²⁵⁴ Op.cit.

Český rolník napříč Argentinou je možná o několik desítek stran delší, ale to bych přisoudila četnějším obrazovým dokumentacím a obšírnému popisování téměř všeho, co cestou viděl - tento prvek Klindera v pozdějších pracích omezuje. Domnívám se, že pochyby o jeho plném autorství všech tří knih jsou bezpředmětné.

Závěr

Po několikaměsíční cestě po provincii Chubut se výprava vrátila s výsledky svého zkoumání a pozorování. Bylo provedeno mnoho chemických analýz přivezených vzorků hornin, půdy a nerostů. Původní rozčarování ze zdánlivě nehostinné krajiny v Chubutu se potvrdilo. Na základě laboratorních výsledků a s přihlédnutím k přírodním, sociálním a politickým okolnostem, které souvisely s případnou kolonizací bylo od projektu upuštěno.

Hlavními důvody, proč byla půda shledána jako nevhodná k zemědělství, byl předně nedostatek vody a nutnost intenzivního zavlažování, dále výskyt hojných ložisek soli, která byla obsažena i v půdě a měla negativní vliv na její kvalitu a částečná obydlenost nabízeného prostoru, která měla za následek to, že pro nové kolonisty zbyl mnohem menší prostor, než se původně předpokládalo.

Neznamenalo to však, že cesta Ferdinanda Klindery byla zbytečná. Hlavní význam průzkumné výpravy Ferdinanda Klindery spatřuji v tom, že s použitím odborných a objektivních argumentů a důkazů ukázala, že slibná a ambiciózní myšlenka vytvoření rakousko-uherské kolonie v Argentině, která byla podporována oběma stranami, byla za daných podmínek neproveditelná. Výprava tak zabránila zmaření značných investic. Dalším prokazatelným přínosem se stala sama kniha Český rolník napříč Argentinou, která v době svého vydání a ještě dlouhá léta poté představovala jedinečné dílo, které přinášelo kompletní informace o podmínkách v zemi, která byla ještě v období před druhou světovou válkou cílovou stanicí pro mnoho českých vystěhovalců.

Domnívám se, že s využitím dostupných pramenů a literatury se mi podařilo vcelku dostačujícím způsobem zmapovat průběh celé výpravy a zasadit ji do dobových souvislostí.

Předpoklad, že otázka dovozu levného argentinského masa, která byla před volbami 1911 hojně diskutována, bude v budoucnu tvořit

silnou páku v politických bojích, se nepotvrdil. Přes přetrvávající nedostatek masa nemělo toto téma v budoucnu očekávaný efekt.

Je těžké si představit, jakým směrem by se ubíraly kolonizační snahy Rakouska–Uherska, kdyby v roce 1914 nezačala světová válka, která znamenala konec této mnohonárodnostní monarchie. Jisté ovšem je, že ve své době znamenaly kolonie pro mateřskou zemi velice mnoho. Avšak významné politické změny, které v Evropě proběhly nedlouho po ukončení této výpravy, znamenaly konec případným dalším jednáním o vytvoření kolonie v zámoří.

Archivní prameny:

Archiv knihovny Náprstkova muzea

Archiv Zemědělského muzea

- Ferdinand Klindera(výstřižky)

NA Praha

- Ministerstvo obchodu Vídeň
- Ministerstvo zahraničních věcí Vídeň
- Ministerstvo zemědělství Vídeň
- Republikánská strana československého a maloroľnického lidu

SOA Praha

- Obchodní a živnostenská komora Praha
- Matriky

SOkA Kolín

- Archiv obce Tuklaty
- Základní škola Tuklaty
- Farní úřad Tuklaty

SOkA Mělník

- Archiv obce Spomyšl
- Sbírká novin okresu Mělník

Literatura použitá jako pramen:

Český vystěhovalec, Do Argentiny a do Brazílie, dopisy dvou krajanů, nákladem Karla Folbera, Praha 1906

Čech-Vyšata, F.- V žáru pamp (patnáct let v Jižní Americe), Kvasnička a Hampl, Praha 1927

Čvančarová, B. – Na tvrdém úhoru, vl. náklad, Praha 1931

Klindera, F.- Český rolník napříč Argentinou, Praha 1912

Klindera, F. – Český rolník slunnou Itálií, Svěpomoc, Praha 1914

Klindera, F. Český rolník severskými státy, Novina, Praha 1937

Kodýtková, A. – 21 let v Argentině, Mladá fronta, Praha 1936

Kybal. V. – Jižní Amerika, přehled hospodářský, obchodní a politický, Vesmír, Praha 1935

Missler, F.- Poučení o cestě do Ameriky, Bremen 1905

Missler, F. – Španělsky bez učitele; nepostradatelná pomůcka pro cestující do Argentiny, vl. náklad, Praha

Missler, F. – výtah z úředních vyhlášek (Státy Santa Fé, Entre Rios, Cordoba a území Misiones a Patagonie náležejí k republice Argentinské v Jižní Americe a jsou rájem pro vystěhovalce, kteří rolnictví a chov dobytka provozovati chtějí), Bremen

Vaníček, V. C. - Republiky řeky La Platy, Merkur, Praha 1911

Periodika:

Akademie, revue socialistická
Česká revue, měsíčník mladočechů
Kolínské listy
Mělničan
Mladé podřipsko
Obzor, týdeník České strany pokrokové
Obzor národohospodářský
Spomyšelské aktuality
Venkov
Zemědělské a družstevní rozhledy
Zemědělské a družstevní listy, věstník Ústřední jednoty českých
hospodářských společenstev
Zemědělské listy
Zemědělská politika
Zemědělské zprávy
Zemědělský archiv

Monografie:

Bade, J. K. – Evropa v pohybu; evropské migrace dvou staletí,
Lidové noviny, Praha 2005

Ditrych, B. – S pozdravem a síle zdar Gustav Frištenský, Knižní
klub, Praha 2004

Dostál, V. V. – Agrární strana její rozmach a zánik, Atlantis, Brno
1998

Efmertová, M.C. – České země v letech 1848 – 1918, Libri, Praha
1998

Frankenberger, O. – Agrarismus, A. Neubert, Praha 1923

Chalupa, J. – Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, Lidové noviny, Praha 1999

Kvaček, R. – Dějiny Československa II. 1648 – 1918, SPN, Praha 1990

Kybal, V. – Po československých stopách v Latinské Americe. Verbum, Olomouc 2003

Landovský, Vl. – Argentina, Svoboda, Praha 1974

Lautschman, D.- Arthur der österreichische Krupp 1856 – 1938, Kral, Berndorf 2005

Pernes, J. – Nejen rudé prapory aneb Pravda o revolučním roce 1905 v českých zemích, Stilus, Brno 2005

Polišenský, J. – Dějiny Latinské Ameriky, Svoboda, Praha 1979

Rozhoň, V. – Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti, Aleš Skřivan ml., Praha 2005

Články:

Kristen, V.- Vliv sociálního prostředí Českobrodsko a rodové tradice na formování osobnosti ing. Ferdinanda Klindery, in: Archivní prameny Kolínska, Kolín 2003

Opatrný, J. – Argentinská cesta Ferdinanda Klindery, in: Pocta docentu Vladimíru Nálevkovi, Acta Universitatis Carolinae, Philosophica en Historica 2-1998, Studia Historica II., str. 91-103, Praha 2002

Opatrný, J. – Notas acerca de las emigraciones Checa y Eslovaca a Iberoamérica. In: Studios Sociales Iberoamericanos, č.2, str. 63-81, Universidad de Oviedo, Gijón 1995

Opatrný, J. - Propaganda y contrapropaganda en los asuntos migratorios. Informaciones para los emigrantes en los textos de Ferdinand Missler, Ferdinand Klindera, František Čech-Vyšata y Anna Kodýtková, in: Emigración centroeuropea a América Latina, III, Ibero-Americana Pragensia, Supplementum 13, Vydavatelství Karolinum, Praha 2005

Opatrný, J. – Proyecto de una Colonia Agrícola Checa en Argentina: El viaje de Ferdinand Klindera, in: Ibero-Americana Pragensia, roč.XXVIII.,str. 133-149, Karolinum, Praha 1994

Novotný, J.; Šouša, J. - El Intercambio Comercial entre Checoslovaquia y la Argentina y el Brasil en el Periodo de Entreguerras, in: Ibero-Americana Pragensia XXXI., Karolinum, Praha 1997, str. 243-257

Novotný, J.;Šouša, J. – La Malta de Bohemia en américa Latina en la Primera Mitad del Siglo XX, in: Ibero-Americana Pragensia, roč.XXVII, str.63-78, Praha 1993, roč.XXVIII, str.133-149, Karolinum, Praha 1994